

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο
«Δημόσια Διοίκηση» και
κατεύθυνση «Δίκαιο, Τεχνολογία και Οικονομία»

Διπλωματική Εργασία με θέμα:
Το Δικαίωμα στην Ψηφιακή Λήθη
στην Ευρώπη σε σύγκριση με τις Η.Π.Α

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΙΣΜΗΝΗ ΚΡΙΑΡΗ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΧΑΝΟΣ

ΦΕΡΕΝΙΚΗ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ

Νοέμβριος, 2017

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Abstract	3
Εισαγωγή	4
Νομικό Πλαίσιο του δικαιώματος στη λήθη.....	6
Συμβούλιο της Ευρώπης	6
Το Ελληνικό Σύνταγμα	7
Η έννοια των προσωπικών δεδομένων και πως το δικαίωμα στη λήθη περιλαμβάνεται σε αυτήν και απολαμβάνει προστασίας μέσω αυτών	7
Αναμόρφωση νομικού πλαισίου προστασίας δεδομένων – Πρόταση Κανονισμού	8
Το Δικαίωμα στη λήθη: Έννοια και περιεχόμενο.....	14
Το δικαίωμα στη διαγραφή - το δικαίωμα στη λήθη.....	17
Το Δικαίωμα στη λήθη και το Δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή.....	18
Το Δικαίωμα στην λήθη και το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης.....	20
Το Δικαίωμα στη λήθη και το Δικαίωμα στην ταυτότητα.....	25
Η απόφαση του ΔΕΕ της 13ης Μαΐου 2014 στην υπόθεση C – 131/12 (Google Spain SL, Google Inc v. Agencia Espanola de Proteccion de Datos, Mario Costeja Gonzalez)	28
Αποφάσεις Ολλανδικών Δικαστηρίων και πως η απόφαση του ΔΕΕ επί της υπόθεσης Google Spain τις επηρέασε.....	38
Σύντομο Ιστορικό πρώτης υπόθεσης.....	39
Σύντομο Ιστορικό δεύτερης υπόθεσης	42
Κριτική	43
Δικαίωμα στη λήθη και Εργασία	47
Ο χρόνος ως παράγοντας σχετικά με τη διατήρηση ή τη διαγραφή δεδομένων.....	52
Πριν από την καταγραφή των πληροφοριών	56
Αμέσως μετά την εγγραφή.....	57
Όταν εκπνεύσει μια νόμιμη προθεσμία	57
Όταν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις νόμιμης επεξεργασίας δεδομένων	58
Σε προκαθορισμένες (ή προεπιλεγμένες) ημερομηνίες	58
Γκρίζα ζώνη: δεδομένα του αποθανόντος	59
Ποτέ	59

Ειδική περίπτωση: Θεσμικά όργανα διατήρησης της μνήμης.....	59
Το δικαίωμα στη λήθη στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.....	60
Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	67
Βιβλιογραφία	69
Ιστοσελίδες.....	74
Νομολογία	74

Περίληψη

Θέμα της παρούσας εργασίας είναι το δικαίωμα στη ψηφιακή λήθη στον Ευρωπαϊκό χώρο αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Το παρόν πόνημα επιδιώκει να παρουσιάσει το δικαίωμα στη λήθη και πως αυτό διαμορφώνεται σε Ευρώπη και Αμερική. Στην αρχή της εργασίας παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο του δικαιώματος στη λήθη καθώς και το άρθρο 17 του Νέου Κανονισμού της Προστασίας των Προσωπικών Δεδομένων αλλά και κριτική αυτού. Στη συνέχεια, δίνεται η έννοια και το περιεχόμενο του δικαιώματος στη λήθη σε συνδυασμό με άλλα δικαιώματα και πως αυτά συγκρούονται μεταξύ τους. Επιπροσθέτως, αναλύεται η σημαντικότητα απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση Google Spain αλλά και πως αυτή επηρέασε και άλλες αποφάσεις μεταγενέστερα. Τα επόμενα κεφάλαια ασχολούνται με το κατά πόσο το δικαίωμα στη λήθη επηρεάζει τον επαγγελματικό τομέα αλλά και το κατά πόσο ο χρόνος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε σχέση με τη διατήρηση ή τη διαγραφή των δεδομένων. Τέλος, επιχειρείται η παρουσίαση του καθεστώτος αναφορικά με το δικαίωμα στη λήθη στις Η.Π.Α και ακολουθούν οι συμπερασματικές παρατηρήσεις.

Abstract

The subject of this essay is the right to be forgotten in Europe as well as in the US. The paper is attempting to demonstrate the right to be forgotten and how it formulates in the regions above. The first part of this paper deals with the legal framework of the right to be forgotten as well as Article 17 of the General Data Protection Regulation and its criticism. Moving on, an analysis of the definition and content of the right to be forgotten in combination with other rights and how these collide with each other is provided. In addition, we examine the important decision of the European Court of Justice for the Google Spain case, but also how the decision affected other decisions later on. The following chapters deal with the extent to which the right to be forgotten affects the professional sector and the ways time plays an important role in maintaining or erasing the data. Lastly, the present regime around the right to be forgotten in the US is presented, followed by concluding observations.

Εισαγωγή

«Τι συμβαίνει με την ανάμνηση που δεν ανακαλούμε; Πως θα σώσουμε το παρελθόν καθ' εαυτό;». Με τα λόγια αυτά ο Προυστ, δεκάδες χρόνια πριν, περιέγραψε την ανησυχία του για εκείνα που λησμονούνται. Άλλωστε, είναι αδιαμφισβήτητο ότι η ανθρώπινη μνήμη είναι αδύναμη και δεν δύναται να θυμάται τα πάντα. Καθένας μας έχει την υποψία μήπως υπάρχουν πράγματα που δεν μπορούμε να ανακαλέσουμε: Ακόμα και μήπως ο ίδιος μας ο εαυτός κρύβεται στα βιώματα του και αδυνατεί να αναδειχθεί ατόφιος και ακέραιος. Η θυμική μνήμη είναι κάτι βαθύτερο από τον ίδιο τον άνθρωπο. Τον ξεπερνά.¹ Άλλωστε, οι άνθρωποι από τη φύση τους ξεχνάνε και η θύμηση είναι η εξαίρεση και όχι ο κανόνας. Στο διήγημα του «Φούνες, ο μνήμων», ο μεγάλος Αργεντίνος συγγραφέας Χόρχε Λουίς Μπόρχες περιγράφει την τραγωδία ενός ατόμου που δεν ξεχνά ποτέ τίποτα αναδεικνύοντας, κατά αυτόν τον τρόπο, την αποφασιστική σημασία των διεργασιών της λήθης για μια υγιή και ισορροπημένη ανθρώπινη ζωή. Πράγματι, από διάφορες πειραματικές και κλινικές παρατηρήσεις προκύπτει ότι η ικανότητα να σβήνονται επιλεκτικά από τη μνήμη μας κάποιες πληροφορίες ή επουσιώδεις λεπτομέρειες αποτελεί την αναγκαία και ικανή συνθήκη για την αποτελεσματική λειτουργία της μνήμης². Ακριβώς το κενό αυτό ήρθε να καλύψει η τεχνολογική εξέλιξη με τη δημιουργία ενός διαδικτυακού τόπου όπου οι πληροφορίες διατηρούνται ες αεί διαβρώνοντας έτσι τη διαδικασία της λήθης.

Σε αντίθεση με τον άνθρωπο, «το διαδίκτυο δεν ξεχνά». ³ Πάσης φύσεως πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων και προσωπικών δεδομένων, πληροφοριών δηλαδή που αφορούν ένα συγκεκριμένο άτομο, συλλέγονται, αποθηκεύονται και χρησιμοποιούνται με ποικίλους τρόπους από αμέτρητους διαφορετικούς χρήστες, δημιουργώντας, έτσι, ένα «Πανόπτικον» που ούτε ο Μπένθαμ θα μπορούσε να είχε φανταστεί ⁴. Για τον καθένα από εμάς έχει δημιουργηθεί ένας μικρός “μεγάλος αδερφός” ⁵μετατρέποντας το Διαδίκτυο σε ένα “παγκόσμιο χωριό” ⁶ όπου κάθε μικρό κομμάτι πληροφορίας είναι δυνατόν να ανακαλείται μέχρι την αιωνιότητα και στο οποίο ζητήματα που αφορούν τον έλεγχο και την προστασία προσωπικών δεδομένων των ατόμων είναι μείζονος σημασίας.

¹ Κωστής Παπαγιώργης, Περί Μνήμης, σελ. 36

² Σπύρος Μανουσέλης, Άρθρο με τίτλο «Η μηχανή της Μνήμης και της λήθης», 2014

³ J.D. Lasica, The World Wide Web Never Forgets, American Journalism Review, Ιούνιος 1998

⁴ Laurence Lessig, Code: Version 2.0 (Perseus Books 2006) 208.

⁵ Alessandro Acquisti at Carnegie Mellon talks about the ‘democratisation of surveillance’ in this context.

⁶ Marshal McLuhan in: DANIEL J. SOLOVE, The Future of Reputation: Gossip, Rumor, and Privacy on the Internet (Yale University Press 2007) 33.

Ο Αριστοτέλης ήταν σαφής: «Μνημονεύουμε το πρότερον, ουδέποτε τον νυν».⁷ Τούτο έχει ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι να βρίσκονται διαρκώς αντιμέτωποι με την ψηφιακή επιβίωση και υπόμνηση του παρελθόντος τους, καθιστώντας, έτσι, δυσκολότερο γι' αυτούς να διαχειριστούν και να επαναδημιουργήσουν το παρόν και το μέλλον τους. Η μακροβιότητα της πληροφορίας, είναι δυνατόν, να επιφέρει σημαντικό στιγματισμό στο άτομο και να προσδιορίσει τις ευκαιρίες του σε επαγγελματικό, οικογενειακό και φιλικό επίπεδο.

Το δικαίωμα στη λήθη, υιοθετήθηκε, αφενός, προκειμένου να υπερασπιστεί την προστασία και, αφετέρου, να καθιερώσει τον έλεγχο σε ότι αφορά τα προσωπικά δεδομένα των ατόμων. Παρά το ότι υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες τούτο έχει εφαρμοστεί, εν τούτοις το ακριβές περιεχόμενο του δεν έχει ακόμη αποσαφηνιστεί. Επιπροσθέτως, γεγονός είναι ότι το δικαίωμα αυτό έρχεται σε σύγκρουση και με άλλα γνωστά και καθιερωμένα δικαιώματα δημιουργώντας ακόμη πιο μεγάλη ανάγκη για ανάλυση και αποσαφήνιση του.

Στην παρούσα εργασία, γίνεται προσπάθεια για την ανεύρεση της έννοιας του δικαιώματος στη λήθη, με αναφορά στο νομικό πλαίσιο ενώ παράλληλα παρουσιάζονται οι διάφορες ορολογίες που απαντώνται στην βιβλιογραφία. Στη συνέχεια αναλύεται το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο καθώς και η Πρόταση Κανονισμού που πρόκειται να τεθεί σε εφαρμογή. Επιχειρείται η ανάλυση της σύγκρουσης του δικαιώματος στη λήθη με άλλα δικαιώματα ενώ γίνεται αναφορά στο πως επιλύονται έως τώρα οι σχετικές συγκρούσεις μέσα από τη νομολογία. Τέλος, πραγματοποιείται η παρουσίαση του ισχύοντος καθεστώτος στις ΗΠΑ σε σχέση με το δικαίωμα στη λήθη ενώ ακολουθούν οι συμπερασματικές παρατηρήσεις όπου αποτιμώνται όσα αναλύθηκαν καθώς και κάνουν αισθητή την ανάγκη ύπαρξης ενός σαφούς νομικού πλαισίου που θα κατοχυρώνει το δικαίωμα στη λήθη.

⁷ Κωστής Παπαγιώργης, Περί Μνήμης, σελ. 51

Νομικό Πλαίσιο του δικαιώματος στη λήθη

Το δικαίωμα στη λήθη δε θα πρέπει να θεωρείται καινούργιο δικαίωμα. Αντίθετα, μπορεί να αναζητηθεί στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, καθώς και σε άλλες διατάξεις σε διεθνή κείμενα που προστατεύουν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και, μέσω αυτού, τα προσωπικά δεδομένα⁸. Εν τούτοις, οι τεχνολογικές εξελίξεις το έχουν φέρει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος δεδομένης της δυνατότητας πρόσβασής σε πληροφορίες και εύκολης αναζήτησης και ανεύρεσης τους⁹.

Έτσι όπως έχει διαμορφωθεί η κοινωνία της πληροφορίας, ένα άτομο επιλέγει να μοιραστεί κάποια δεδομένα με έναν κύκλο ανθρώπων. Το πρόβλημα δημιουργείται όταν κάποιοι από αυτόν τον κύκλο ανθρώπων αποφασίσουν να διοχετεύσουν τις πληροφορίες αυτές περαιτέρω ή σε περιπτώσεις όπου οι μηχανές αναζήτησης, όπως η Google, συλλέγουν και εμφανίζουν τις πληροφορίες αυτές σε αναζητήσεις πέρα από τον συγκεκριμένο κύκλο ανθρώπων. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα ο αρχικός χρήστης να χάνει τον έλεγχο αναφορικά με το ποιος έχει πρόσβαση στις πληροφορίες που ο ίδιος γνωστοποίησε¹⁰.

Ένα άλλο θέμα που τίθεται είναι εκείνο που σχετίζεται με το χρόνο. Οι πληροφορίες που κάποιος επέλεξε να μοιραστεί σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο της ζωής του, δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να τον ακολουθούν πάντοτε. Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, τούτο είναι πιθανόν να προκαλέσει προβλήματα τόσο στον οικογενειακό και προσωπικό βίο, όσο και σε κοινωνικό και επαγγελματικό. Το στίγμα που πιθανότατα θα δημιουργήσει η δημοσιοποίηση κάποιας πληροφορίας και αφορά ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, είναι δυνατόν να το ακολουθεί για το υπόλοιπο της ζωής του.

Επιπροσθέτως το δικαίωμα στη λήθη συνδέεται και με το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης αλλά και με το δικαίωμα στην ταυτότητα. Υπό την έννοια αυτή είναι σημαντικό να εξετάσουμε το νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το δικαίωμα στη λήθη, ώστε να το κατανοήσουμε καλύτερα, σε συνδυασμό και με τα άλλα δικαιώματα με τα οποία αλληλοεπιδρά ενώ ακολουθεί η ανάλυση της έννοιας και του περιεχομένου του δικαιώματος στη λήθη.

Συμβούλιο της Ευρώπης

Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί μέρος των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο άρθρο 8 ΕΣΔΑ, το οποίο εγγυάται το

⁸ N. Xanthoulis, Conceptualizing a Right to Oblivion in the Digital World, Για μια ανάλυση του πως το δικαίωμα στη λήθη αποτελεί μέρος του πολυδιάστατου δικαιώματος στην ιδιωτικότητα

⁹ U. Pagallo και M. Durante, Legal Memories and the right to be forgotten σε Luciano Floridi, Protection of Information and the Right to Privacy-A new Equilibrium, Law, Governance and Technology Series 17, Springer, 2014, σελ. 17

¹⁰ C. de Terwangne, Internet Privacy and the Right to be forgotten, 2012, Revista de Internet, Derecho y Polotica 13, σελ. 109 επομ. 111

δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας και ορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπονται περιορισμοί του εν λόγω δικαιώματος¹¹. Το δικαίωμα στη λήθη προστατεύεται επίσης από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, καθώς η εξουσία αυτοπροσδιορισμού αλλά και η δυνατότητα να αξιολογεί κάποιος τα προσωπικά του στοιχεία που αφορούν το παρελθόν θα υπάρχουν στο διαδίκτυο, ή έστω θα είναι προσβάσιμα σε τρίτους, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή¹²

Το Ελληνικό Σύνταγμα

Το δικαίωμα στη λήθη συναντάται στο ελληνικό Σύνταγμα στα πλαίσια της γενικότερης προστασίας της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1) σε συνδυασμό με την κατοχύρωση της αξίας του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ.1), αλλά και από το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής (άρθρο 9), της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου (άρθρο 9Α), νοούμενο ως δικαίωμα κάθε προσώπου να μη γίνεται εκ νέου αντικείμενο δημοσιογραφικού ενδιαφέροντος για οδυνηρές ή δυσάρεστες υποθέσεις ενός κομματιού του πρότερου βίου του¹³. Η διάταξη του άρθρου 9Α συμπληρώνει εκείνη του 9 παρ. 1 εδ. Β' έχει, όμως, ευρύτερη εμβέλεια από αυτή. Συγκεκριμένα, η διάταξη του άρθρου 9Α αναφέρεται στη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο συνταγματικός νομοθέτης αποδεσμεύει την προστασία από την αναζήτηση του περιεχομένου του ιδιωτικού βίου και την οριοθέτηση του απορρήτου της ιδιωτικής σφαίρας.

Η έννοια των προσωπικών δεδομένων και πως το δικαίωμα στη λήθη περιλαμβάνεται σε αυτήν και απολαμβάνει προστασίας μέσω αυτών

Η νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων κατοχυρώνει το δικαίωμα στη λήθη στο άρθρο 4 παρ. 1 στοιχείο δ και 2 του Ν. 2472/1997 με την πρόβλεψη περί διαγραφής εκείνων των δεδομένων που δεν είναι απαραίτητα για την εξυπηρέτηση ενός σκοπού επεξεργασίας. Το δικαίωμα στη λήθη εκπληρώνει επίσης το δικαίωμα έκφρασης αντιρρήσεως που παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων ο Ν. 2472/1997 στο άρθρο 13, υπό την έννοια ότι δίνεται η ευκαιρία στο άτομο να προβάλλει αντιρρήσεις αναφορικά με την επεξεργασία δεδομένων που το αφορούν¹⁴.

Ως προσωπικά δεδομένα ορίζονται οι πληροφορίες εκείνες που αφορούν ένα άτομο το οποίο έχει ταυτοποιηθεί ή δύναται να ταυτοποιηθεί¹⁵. Η προστασία των

¹¹ ΕΔΔΑ, S. and Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφυγής 30562/04 και 30566/04, απόφαση της 4.12.2008, παρα. 41

¹² Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 2014, σελ. 40

¹³ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων

¹⁴ Ομοίως

¹⁵ Άρθρο 2^α της Σύμβασης 108/28.1.1981 «για την προστασία των ατόμων από την αυτοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» του Συμβουλίου της Ευρώπης καθώς και το

προσωπικών δεδομένων ασχολείται με τη δημιουργία, τη φύλαξη και τη μεταφορά πληροφοριών που αφορούν τα άτομα. Τα προσωπικά δεδομένα λοιπόν είναι μια έννοια ευρύτερη από εκείνη του δικαιώματος στη λήθη. Γίνεται λόγος για πληροφορίες που αφορούν την ιδιωτική ζωή ενός ατόμου που όμως παραμένουν διαθέσιμες στο χρόνο. Ο φόβος μήπως γίνουν τα άτομα αντικείμενο κριτικής λόγω αναρτήσεων του παρελθόντος αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν σήμερα.

Αναμόρφωση νομικού πλαισίου προστασίας δεδομένων – Πρόταση Κανονισμού

Στις 25-1-2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την Πρόταση Κανονισμού που θα αντικαταστήσει την Οδηγία 95/46¹⁶. Στα πλαίσια της Πρότασης έχει περιληφθεί στο άρθρο 17 ένα νέο «δικαίωμα των φυσικών προσώπων να λησμονηθούν» και το «δικαίωμα διαγραφής» («Right to be forgotten and to erasure»).

Σε έγγραφο της η τότε Επίτροπος Vivian Redding είχε δηλώσει σε σχέση με την επερχόμενη αλλαγή στην ευρωπαϊκή νομοθεσία πως το δικαίωμα στη λήθη, δηλαδή «το δικαίωμα των πολιτών να αφαιρούνται τα δεδομένα τους όταν πλέον δεν είναι απαραίτητα για το σκοπό για τον οποίο συλλέχθηκαν ή όταν οι πολίτες αποσύρουν τη συναίνεση τους ή όταν η περίοδος αποθήκευσης των εν λόγω δεδομένων έχει λήξει» θα ενδυναμωθεί¹⁷ υπονοώντας έτσι ότι το δικαίωμα αυτό ήδη υφίσταται. Άλλωστε, η Πρόταση Κανονισμού υιοθετεί τον όρο διαγραφή (erasure) των δεδομένων και όχι απλό σβήσιμο (delete) αυτών¹⁸.

Σε ότι αφορά την Πρόταση του Κανονισμού, εξυπηρετεί δύο σκοπούς: αφενός, στην ενίσχυση του ελέγχου του ατόμου στα προσωπικά του δεδομένα και αφετέρου, στη μεγαλύτερη νομική βεβαιότητα και λιγότερες διοικητικές τυπικότητες για τις επιχειρήσεις¹⁹. **Ο Κανονισμός δεν εφαρμόζεται σε όσες δραστηριότητες εμπίπτουν στην εξαίρεση της συλλογής δεδομένων για οικιακή δραστηριότητα (άρθρο 2δ), καθώς και σε δεδομένα των οποίων η επεξεργασία γίνεται στο πλαίσιο ζητημάτων που εμπίπτουν στην εθνική ασφάλεια ή σε ποινικές έρευνες.**

Το δικαίωμα των προσώπων στη λήθη, όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 17 της Πρότασης Κανονισμού περιλαμβάνει όχι μόνο το δικαίωμα του ατόμου να ζητήσει τη διαγραφή των προσωπικών του δεδομένων και τη μη περαιτέρω διάδοσή τους, αλλά επιπλέον το δικαίωμα να ζητήσει από τρίτους τη διαγραφή των αναφορών σε δεδομένα, εφόσον συντρέχει μια από τις προϋποθέσεις που ορίζονται στο συγκεκριμένο άρθρο. Έτσι, ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν έχει πλέον την εξουσία επί

άρθρο 1β των Κατευθυντήριων Αρχών που διέπουν την προστασία της ιδιωτικότητας και τις διασυννοιακές ροές των προσωπικών δεδομένων.

¹⁶ COM (2012) 0011

¹⁷ V. Reding, The Upcoming Data Protection Reform for the European Union, 2011 International Data Privacy Law 1, σελ. 3 επομ.

¹⁸ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Το Δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων

¹⁹ M. Ambrose και J. Ausloos, The Right to Be Forgotten Across the Pond, 2013 Journal of Information Policy 3, σελ. 12

των προσωπικών δεδομένων του υποκειμένου. Συγκεκριμένα, στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 17 προβλέπεται το δικαίωμα του προσώπου στο οποίο αφορούν τα δεδομένα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή τους και τη μη περαιτέρω διάδοσή τους εάν συντρέχει ένας από τους ακόλουθους λόγους: α) τα δεδομένα δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υποβλήθηκαν άλλως πως σε επεξεργασία, β) το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα αποσύρει τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία ή το χρονικό διάστημα αποθήκευσης για το οποίο παρασχέθηκε συγκατάθεση έληξε, και δεν υφίσταται άλλος νομικός λόγος για την επεξεργασία των δεδομένων, γ) το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα αντιτάσσεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του άρθρου 19 της Πρότασης Κανονισμού και δ) η επεξεργασία των δεδομένων δεν είναι σύμφωνη προς τον κανονισμό για άλλους λόγους. Κατόπιν επεξεργασίας της Πρότασης Κανονισμού από την Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, προστέθηκε ως λόγος για τον οποίο κάποιος μπορεί να ζητήσει τη διαγραφή να έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση από δικαστήριο ή ρυθμιστική αρχή που εδρεύει στην Ένωση που να διατάζει τη διαγραφή. Περαιτέρω, το δικαίωμα διαγραφής εξαρτήθηκε από την ικανότητα του υπευθύνου επεξεργασίας δεδομένων να εξακριβώσει ότι το πρόσωπο που ζητεί τη διαγραφή είναι το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα. Επίσης, η Πρόταση Κανονισμού αναφέρεται στα δεδομένα που ιδίως δημοσίευσε το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων όταν ήταν παιδί. Ο όρος «ιδίως» δεν αναφέρεται μόνο στα παιδιά αλλά και στην ανάρτηση των δεδομένων από τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα και για τη διαγραφή των δεδομένων που άλλοι αντέγραψαν ή επανήρτησαν στο διαδίκτυο²⁰.

Πρόκειται για μια θετική εξέλιξη, δεδομένου ότι είναι το πρώτο νομικό μέτρο της ΕΕ που επιδιώκει να προσφέρει συγκεκριμένη προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων στα παιδιά. Η Πρόταση Κανονισμού παρέχει ένα νομικό και κανονιστικό πλαίσιο που είναι εννοιολογικά συμβατό με τον Χάρτη της ΕΕ. Ειδικά, αναγνωρίζει τα παιδιά ως κατόχους δικαιωμάτων, ορίζοντας ότι τα μικρά παιδιά δεν έχουν την ικανότητα να συναινούν στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και η εποπτεία της πρόσβασης των παιδιών είναι ένα φυσικό καθήκον των σύγχρονων γονέων, αναγνωρίζοντας παράλληλα ότι τα μεγαλύτερα παιδιά, που έχουν την ικανότητα να λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής από την αποκάλυψη των προσωπικών τους δεδομένων, χρειάζονται και αυτά προστασία της ιδιωτικότητας από τους γονείς τους και βοήθεια για την κατανόηση της ιδιωτικής τους ζωής. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες προβληματικές πτυχές στην Πρόταση Κανονισμού. Πρώτα, το γεγονός ότι επιτρέπει στα κράτη μέλη να καθορίσουν το κατώτερο όριο ηλικίας συμμετοχής στον Κανονισμό, (13 – 16 έτη) που είναι εννοιολογικά ασυνάρτητο. Ένας κανονισμός που επιδιώκει να δώσει αποτελέσματα στα παιδιά, θα πρέπει να καθοδηγείται από συμβουλές εμπειρογνομόνων σχετικά με τις ικανότητες των παιδιών, παρά να ορίσει ηλικίες σύμφωνα με τις προτιμήσεις των κρατών μελών. Ο καθορισμός ομοιόμορφου ορίου ηλικίας σε όλα τα κράτη μέλη θα ήταν το πρόσθετο πλεονέκτημα της μείωσης του φόρτου συμμόρφωσης για τα Μέσα

²⁰ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Το Δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων

Κοινωνικής Δικτύωσης που λειτουργούν σε διακρατική βάση, καθώς διαφορετικά θα ήταν υποχρεωμένα να αλλάξουν τους όρους, τις προϋποθέσεις και τους μηχανισμούς επαλήθευσης ηλικίας σε διαφορετικά Κράτη - μέλη. Θα ελαχιστοποιούσε επίσης τα σχετικά εποπτικά προβλήματα για τις εθνικές εποπτικές αρχές. Η πρόταση Κανονισμού προσδοκά από τα κράτη μέλη, τους ελεγκτές δεδομένων και τους γονείς να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για την εφαρμογή των διατάξεων. Η επιτυχία θα εξαρτηθεί από την ανάπτυξη μιας διαδικασίας εποπτείας χαμηλού κόστους που μπορεί να ενσωματωθεί σε Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης που λειτουργούν σε διακρατική βάση. Αυτό αποτελεί μεγάλη πρόκληση: Πώς να βελτιωθεί η ψηφιακή παιδεία των γονέων και να ενισχυθεί η επαληθεύσιμη ηλικία. Η τρέχουσα πρακτική των παιδιών (και των παιδιών που βοηθήθηκαν από τους γονείς) που παρέχουν ψευδείς λεπτομέρειες ηλικίας δεν θα τελειώσει εκτός εάν ο ψηφιακός αλφαριθμητισμός των γονέων και των παιδιών αυξηθεί. Ομοίως, οι γονείς θα είναι μόνο σε ένα θέση να δώσουν συγκατάθεση για την επεξεργασία των δεδομένων των παιδιών τους εάν διαθέτουν τις απαιτούμενες γνώσεις για να κατανοήσουν τους όρους και τις ειδοποιήσεις της υπηρεσίας απορρήτου. Μέχρι να ξεπεραστούν αυτοί οι σκόπελοι, η Πρόταση Κανονισμού πρέπει να θεωρείται ως ευπρόσδεκτη, αλλά μόνο εν μέρει επιτυχής νομική πράξη²¹.

Σε σχέση με τις παραπάνω περιπτώσεις, η πρώτη προβλέπεται στο άρθρο 12 παρα. 2 της Οδηγίας 95/46/EK, με τη διαφορά όμως ότι στο ισχύον μέχρι τώρα άρθρο η διαγραφή των δεδομένων προβλέπεται μόνο όταν η επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη με τις διατάξεις της Οδηγίας, ιδίως λόγω ανακριβούς ή ελλιπούς χαρακτήρα τους, ενώ στο άρθρο 6 παρα. 1 β προβλέπεται ότι η επεξεργασία των δεδομένων γίνεται για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς. Αντίστοιχα, η νέα διάταξη προβλέπει όχι μόνο δικαίωμα διαγραφής όταν η επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη με τις διατάξεις Κανονισμού, αλλά και όταν δεν είναι πλέον αναγκαία η επεξεργασία τους, προχωρώντας έτσι ένα βήμα παραπέρα. Σε ότι αφορά τη δεύτερη υποπερίπτωση, της ανάκλησης της συγκατάθεσης του υποκειμένου, πρέπει να τονιστεί πως δεν είναι απαραίτητη η επίκληση κάποιου λόγου. Συνεπώς, η ρύθμιση αφορά δεδομένα των οποίων η επεξεργασία έγινε νόμιμα, δεδομένου ότι υπήρχε η συγκατάθεση από το υποκείμενο σε αρμονία με τη ρύθμιση του άρθρου 7 παρα. 3 α, όπου προβλέπεται η ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου προκειμένου να γίνει επεξεργασία των δεδομένων του. Η διάταξη αυτή, η οποία αποσκοπεί στο να αποκαταστήσει την ισορροπία των εξουσιών μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπεύθυνου επεξεργασίας, είναι η πιο αμφισβητήσιμη στο νέο άρθρο κι έχει φέρει στο προσκήνιο τις μεγάλες και ουσιαστικές διαφορές μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής σε ότι αφορά τη νομική και πολιτιστική μεταχείριση της πληροφοριακής ιδιωτικότητας²².

Η διαγραφή μπορεί περαιτέρω να ζητηθεί όταν το υποκείμενο αντιτάσσεται στην επεξεργασία των δεδομένων του για λόγους που σχετίζονται με την ιδιαίτερη κατάστασή του, εκτός αν ο υπεύθυνος επεξεργασίας επικαλεστεί και αποδείξει την ύπαρξη επιτακτικών και νόμιμων λόγων για την επεξεργασία, οι οποίοι υπερσχύουν των συμφερόντων ή των θεμελιωδών δικαιωμάτων του υποκειμένου. Συνεπώς, σε

²¹ Tobias Brautigam and Samuli Miettinen, Data protection, Privacy and European Regulation in the Digital Age

²² M. Ambrose και J. Ausloos, ό.π., σελ. 12

αυτή την περίπτωση προβλέπεται στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος του υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων και των νόμιμων λόγων που επικαλείται ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Το δικαίωμα αντίταξης της Πρότασης Κανονισμού επαναλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό το δικαίωμα αντίταξης που κατοχυρώνεται σήμερα στο άρθρο 14 της Οδηγίας 95/46. Εν τούτοις, σε ότι αφορά την πρώτη περίπτωση, έχει αντιστραφεί το βάρος απόδειξης. Συγκεκριμένα, το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα έχει το δικαίωμα να αντιταχθεί στην επεξεργασία τους (για λόγους που αφορούν στην ιδιαίτερη κατάστασή του (όχι πλέον επιτακτικούς και νόμιμους) και ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι αυτός που πρέπει να προβάλλει επιτακτικούς και νόμιμους λόγους για την επεξεργασία οι οποίοι υπερσχύουν των συμφερόντων ή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα.

Τέλος οι δύο ακόμα περιπτώσεις που προβλέπονται στην Πρόταση Κανονισμού που επιτρέπουν στο υποκείμενο να ζητήσει τη διαγραφή των δεδομένων του είναι σε περίπτωση έκδοσης οριστικής απόφασης από δικαστήριο ή αρμόδια αρχή που να διατάσσει τη διαγραφή των δεδομένων, ή όταν η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων είναι παράνομη. Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 17 προβλέπεται ότι εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας δημοσιοποίησε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, οφείλει να λάβει κάθε εύλογο μέτρο, συμπεριλαμβανομένων τεχνικών μέτρων, σε σχέση με τα δεδομένα για τη δημοσίευση των οποίων αρμόδιος είναι ο υπεύθυνος επεξεργασίας για να ενημερώσει τρίτους οι οποίοι επεξεργάζονται τα εν λόγω δεδομένα ότι το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα ζητεί να διαγραφούν τυχόν σύνδεσμοι ή αντίγραφα ή αναπαραγωγές των συγκεκριμένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Παρ' όλα αυτά, δε φαίνεται να υπάρχει υποχρέωση των τρίτων που έχουν περαιτέρω προβεί σε επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του χρήστη να συμμορφωθούν με το αίτημα διαγραφής.

Περαιτέρω προβλέπεται ότι εάν ο υπεύθυνος επεξεργασίας επιτρέψει τη δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τρίτο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θεωρείται υπεύθυνος για τη συγκεκριμένη δημοσίευση. Υπό αυτή την έννοια όμως, φαίνεται ότι το δικαίωμα στη λήθη έχει μεγαλύτερη σχέση με το δικαίωμα στην πληροφόρηση και στη διαφάνεια ως προς την περαιτέρω μεταβίβαση των δεδομένων, παρά με το δικαίωμα να αντιταχθεί κάποιος στην επεξεργασία των δεδομένων του ή να ζητήσει τη διαγραφή τους²³. Περαιτέρω προβλήματα δημιουργεί η εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 2παρα. 2(δ) σχετικά με τη χρήση των δεδομένων αποκλειστικά για οικιακή δραστηριότητα ("household exemption"). Σύμφωνα με την εξαίρεση αυτή, ο Κανονισμός δε θα εφαρμόζεται σε όσους επεξεργάζονται τα δεδομένα για οικιακή χρήση. Όμως, τότε η χρήση είναι αποκλειστικά οικιακή; Όπως προεκτέθηκε, η συμμετοχική φύση του διαδικτύου, όπου οποιοσδήποτε έχει δικαίωμα να συλλέγει και να αναρτά προσωπικά δεδομένα των άλλων καθιστά ιδιαίτερα δυσχερές να αναγνωρίσουμε πότε η χρήση είναι αποκλειστικά οικιακή. Για παράδειγμα, όταν ο μέσος χρήστης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει εκατοντάδες «φίλους» ή «ακολουθούς», πολλούς από τους οποίους δεν τους γνωρίζει καν προσωπικά, πόσο οικιακή μπορεί να θεωρηθεί αυτή η χρήση;

²³ A. Lombarte, The origins and importance of the right to be forgotten στην ημερίδα με θέμα The Right to be Forgotten' and Beyond: Data Protection and Freedom Of Expression In the Age Of Web 2.0, Διοργανωθείσα στις 12.6.2012 Από το Κέντρο Κοινωνικο-Οικονομικών Σπουδών Στην Οξφόρδη

Η εξαίρεση μιας τόσο μεγάλης κατηγορίας χρήσης προσωπικών δεδομένων από το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος στη λήθη αναμένεται να δημιουργήσει προβλήματα.

Το ΔΕΕ αντιμετώπισε ήδη το συγκεκριμένο ζήτημα σε υπόθεσή του, υιοθετώντας μια προστατευτική ως προς τα προσωπικά δεδομένα ερμηνεία. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση Bodil Lindqvist έκρινε πως: «...εργασία που συνίσταται στην αναφορά, επί ιστοσελίδας του διαδικτύου, σε διάφορα πρόσωπα και στον προσδιορισμό τους είτε με το όνομά τους είτε με άλλα μέσα [...] συνιστά ‘αυτοματοποιημένη, εν όλω ή εν μέρει, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα’...» ²⁴ και πως η εξαίρεση για την οικιακή δραστηριότητα «πρέπει [...] να ερμηνευθεί ότι αφορά αποκλειστικά τις δραστηριότητες οι οποίες εντάσσονται στο πλαίσιο της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των ιδιωτών, πράγμα το οποίο προδήλως δεν ισχύει για την περίπτωση της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα η οποία συνίσταται στη δημοσίευσή τους στο διαδίκτυο όπου αποκτά πρόσβαση στα δεδομένα αυτά απροσδιόριστος αριθμός προσώπων».

Πιο πρόσφατα, το ΔΕΕ κλήθηκε εκ νέου να διευκρινίσει την έννοια των «αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων» και πιο συγκεκριμένα αν η λειτουργία συστήματος παρακολούθησης με κάμερα που είναι εγκατεστημένο σε κατοικία με σκοπό την προστασία της ιδιοκτησίας, της υγείας και της ζωής των ιδιοκτητών της κατοικίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα “η οποία πραγματοποιείται από φυσικό πρόσωπο στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικών ή οικιακών δραστηριοτήτων”, παρά το γεγονός ότι η κάμερα βιντεοσκοπεί και δημόσιο χώρο. Το ΔΕΕ έκρινε πως, λαμβάνοντας υπ’ όψη ότι η Οδηγία 95/46 αποσκοπεί στο να διασφαλίσει αυξημένο επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών ελευθεριών και δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων, και ιδίως της ιδιωτικής ζωής, έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 3 παρα. 2 πρέπει να ερμηνεύεται στενά²⁵.

Συνεπώς, στην υπό κρίση περίπτωση, όπου η παρακολούθηση με κάμερα ασφαλείας εκτεινόταν στον δημόσιο χώρο και, ως εκ τούτου, εξερχόταν από την ιδιωτική σφαίρα αυτού που προέβαινε στην επεξεργασία των δεδομένων με το μέσο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε πως δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποκλειστικώς «προσωπική ή οικιακή» δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 95/46. Παρ’ όλα αυτά, επεσήμανε πως η Οδηγία παρέχει τη δυνατότητα να ληφθούν υπ’ όψη τα νόμιμα συμφέροντα του υπευθύνου της επεξεργασίας, όπως η προστασία της ιδιοκτησίας, της υγείας και της ζωής του υπευθύνου αυτού και της οικογένειάς του, σε άλλα άρθρα όπως τα άρθρα 7, στοιχείο η’, 11, παράγραφος 2, καθώς και 13, παράγραφος 1, στοιχεία δ’ και ζ’.

Μετά την επεξεργασία από την Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και την ψηφοφορία στην Ολομέλεια, περιορίστηκε η ευθύνη του υπεύθυνου επεξεργασίας σε ότι αφορά τους τρίτους. Πλέον, το νέο κείμενο προβλέπει πως ο υπεύθυνος επεξεργασίας λαμβάνει

²⁴ ΔΕΕ C-101/01, Bodil Lindqvist, απόφαση του Δικαστηρίου της 6.11.2003, σκέψη 27

²⁵ Σκέψεις 27-30

κάθε εύλογο μέτρο για τη διαγραφή των δεδομένων από τρίτους, μόνο αν δημοσιοποίησε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χωρίς αιτιολόγηση κατά το άρθρο 6 της Πρότασης Κανονισμού, το οποίο αναφέρεται στη νομιμότητα της επεξεργασίας. Απαλείφθηκε επίσης η διάταξη που τον όριζε υπεύθυνο επεξεργασίας στις περιπτώσεις που επέτρεψε τη δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τρίτους, ενώ και ο τίτλος όλου του άρθρου άλλαξε, καθώς απαλείφθηκε η αναφορά στο δικαίωμα στη λήθη, αφήνοντας μόνο το δικαίωμα στη διαγραφή, αφού η Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών θεώρησε πως η ονομασία ήταν παραπλανητική σε σχέση με όσα κατοχύρωνε το άρθρο. Ένα ενδιαφέρον ζήτημα που τίθεται από την ημέρα δημοσιοποίησης της ανωτέρω Πρότασης Κανονισμού είναι τι νέο προσφέρει η Πρόταση Κανονισμού, ιδίως αν λάβουμε υπ' όψη την απόφαση του ΔΕΕ. Το πρόβλημα εντείνεται αν αναλογιστεί κανείς πως η Πρόταση Κανονισμού δεν δίνει κάποιον ορισμό του δικαιώματος στη λήθη, ή ότι διαφωνίες υφίστανται και μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Για παράδειγμα, ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (European Data Protection Supervisor) σε ομιλία του τόνισε ότι το δικαίωμα στη λήθη αποτελεί υπερβολική έκφραση σε σχέση με αυτό που πράγματι κατοχυρώνεται στην Πρόταση Κανονισμού, η οποία προσθέτει επί της ουσίας λίγα περισσότερα στην οργάνωση της δυνατότητας διαγραφής. Τόνισε επίσης, ότι υφίσταται πρόβλημα μετάφρασης, καθώς το *droit à l'oubli*, που αποτυπώνει το δικαίωμα στη λήθη στα γαλλικά, δεν είναι ταυτόσημο με το δικαίωμα να λησμονηθεί κάποιος (*right to be forgotten*), που είναι η έκφραση που χρησιμοποιείται ευρέως για να περιγράψει το δικαίωμα που αποτυπώνεται στην Πρόταση Κανονισμού. Επίσης, σε γνώμη που είχε διατυπώσει σε σχέση με την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, υπογράμμισε πως το δικαίωμα των προσώπων να λησμονηθούν συνδέεται με τη φορητότητα των δεδομένων (άρθρο 18 της Πρότασης Κανονισμού), υπό την έννοια ότι και τα δύο ενισχύουν τη θέση του υποκειμένου των δεδομένων, το πρώτο επιτρέποντας στα υποκείμενα να ζητούν τη διαγραφή των δεδομένων τους και το δεύτερο ζητώντας ένα αντίγραφο των δεδομένων σε ηλεκτρονική μορφή, ώστε να μεταφερθεί σε άλλο σύστημα επεξεργασίας.

Τις επιφυλάξεις της εξέφρασε και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία αναγνώρισε ότι το *right to be forgotten* δεν έχει γίνει ευρέως κατανοητό και ότι ομοιάζει σε μεγάλο βαθμό με το υφιστάμενο δικαίωμα διαγραφής των προσωπικών δεδομένων. Σύμφωνα με την Επιτροπή, αυτό θα έπρεπε να οδηγήσει σε καλύτερη διαφοροποίηση των δύο δικαιωμάτων²⁶. Σε άλλο έγγραφό της που συνόδευε την Πρόταση Κανονισμού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρθηκε στο εν λόγω δικαίωμα ως τη ρητή υποχρέωση των υπευθύνων επεξεργασίας δεδομένων να διαγράφουν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εφόσον τα πρόσωπα στα οποία αφορούν ζητήσουν ρητά τη διαγραφή τους και δεν υπάρχει άλλος νόμιμος λόγος για τη διατήρησή τους.

Συνεπώς, στο εν λόγω έγγραφο φαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί το δικαίωμα του φυσικού προσώπου να λησμονηθεί αποτελεί ταυτολογία του δικαιώματος διαγραφής. Εν τούτοις, στην αιτιολογική σκέψη 54 της Πρότασης Κανονισμού, αναφέρεται ότι: «για να ενισχυθεί το δικαίωμα του προσώπου στο οποίο

²⁶ Έγγραφο Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Impact Assessment Accompanying the proposed Regulation, SEC(2012) 72 final.

αναφέρονται τα δεδομένα «να λησμονηθεί», το δικαίωμα διαγραφής πρέπει επίσης να επεκταθεί με τέτοιο τρόπο ώστε ο υπεύθυνος επεξεργασίας ο οποίος δημοσιοποίησε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να υποχρεούται να ενημερώνει τους τρίτους που επεξεργάζονται τα εν λόγω δεδομένα ότι ένα πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα του ζήτησε να διαγραφεί κάθε σύνδεσμος ή αντίγραφο ή αναπαραγωγή των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Για τη διασφάλιση της εν λόγω ενημέρωσης, ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να λαμβάνει κάθε εύλογο μέτρο, συμπεριλαμβανομένων τεχνικών μέτρων, σε σχέση με τα δεδομένα για τη δημοσίευση των οποίων είναι αρμόδιος. Σε σχέση με τη δημοσίευση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τρίτο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας πρέπει να θεωρείται υπεύθυνος για τη δημοσίευση, εάν αυτός ο ίδιος ενέκρινε τη δημοσίευση από τον τρίτο», παρουσιάζοντας δηλαδή το δικαίωμα στη λήθη ως επέκταση του δικαιώματος διαγραφής και αναφερόμενο αποκλειστικά στο άρθρο 17 (2) της Πρότασης Κανονισμού. Στο συμπέρασμα αυτό συνηγορεί και η αιτιολογική έκθεση στην οποία αναφέρεται πως το άρθρο 17 προσδιορίζει το δικαίωμα διαγραφής και περαιτέρω «προβλέπει τις προϋποθέσεις του δικαιώματος του προσώπου «να λησμονηθεί», συμπεριλαμβανομένης της υποχρέωσης του υπευθύνου επεξεργασίας ο οποίος δημοσιοποίησε τα δεδομένα να ενημερώνει τους τρίτους για το αίτημα του προσώπου στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα για διαγραφή τυχόν συνδέσμων ή αντιγράφων ή αναπαραγωγής των εν λόγω δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

Είναι προφανές πως η Πρόταση Κανονισμού παρέχει ένα αρκετά ασαφές πλαίσιο για το δικαίωμα στη λήθη τόσο στην αρχική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όσο και στην παρούσα μορφή μετά την επεξεργασία από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τώρα βρίσκεται σε επίπεδο συζητήσεων «τριλόγου» στο οποίο συμμετέχουν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ενώ αναμένονται αρκετές αλλαγές στο περιεχόμενο λόγω της συμμετοχής του Συμβουλίου και της προσπάθειας επίτευξης συμβιβασμού μεταξύ των τριών οργάνων. Ακόμη όμως κι ένα υιοθετηθεί, οι διαφωνίες ως προς την έννοια του δικαιώματος στη λήθη δε θα τελειώσουν, καθώς δίνεται η δυνατότητα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή να υιοθετήσει κατ' εξουσιοδότηση πράξεις, προκειμένου να καθορίσει και να απλοποιήσει τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες το δικαίωμα στη λήθη θα μπορεί να ασκηθεί. Συνεπώς, είναι απαραίτητο όχι μόνο να αναμένουμε την υιοθέτηση του Κανονισμού, αλλά και περαιτέρω την έκδοση των κατ' εξουσιοδότηση πράξεων.

Το Δικαίωμα στη λήθη: Έννοια και περιεχόμενο

Αρχικά, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι η έννοια του δικαιώματος στη λήθη διακρίνεται από εκείνη της ψηφιακής λήθης. Το δικαίωμα στη λήθη ορίζεται ως «το δικαίωμα να μη γίνεται αναφορά σε γεγονότα της ζωής που αφορούν το παρελθόν και δεν είναι πλέον επίκαιρα».²⁷ Θα θεωρούσαμε ότι το δικαίωμα αυτό βρίσκει εφαρμογή κυρίως στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και νοείται ως το δικαίωμα του προσώπου να μη γίνεται αντικείμενο δημοσιογραφικού ενδιαφέροντος και σχολιασμού για

²⁷ Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 2014, σελ. 77

καταστάσεις στη ζωή του οι οποίες ανήκουν στο παρελθόν. Και τούτο βέβαια θεωρείται εύλογο διότι το αντίθετο θα δυσχέραινε την επανένταξη του ατόμου στην κοινωνία αν για παράδειγμα απασχόλησαν τα δημοσιογραφικά μέσα λόγω της διάπραξης ποινικά κολάσιμων πράξεων.

Ο Koops θέτει τον προβληματισμό σχετικά με το αν, πράγματι, πρόκειται για δικαίωμα ή για κοινωνική αξία, αρετή ή πολιτικό στόχο. Η Rouvroy χρησιμοποιεί τον ενδιαφέροντα όρο «το έννομο συμφέρον κάποιου να ξεχνά και να ξεχνιέται». Η ίδια τονίζει τη σημασία όχι μόνο του να ξεχνιέται κανείς αλλά και του να ξεχνά (the droit a l' oubli²⁸). Το δικαίωμα στη λήθη απαιτεί από τα άτομα να ξεχνάνε το παρελθόν άλλων ατόμων αλλά και το δικό τους. Τούτο, δεν νοείται τόσο από ψυχολογικής πλευράς, καθώς η λήθη αποτελεί φυσιολογική λειτουργία του ανθρώπινου εγκεφάλου, αλλά από κοινωνικής καθώς το δικαίωμα στη λήθη αποτελεί το δικαίωμα που έχει σαν αποτέλεσμα να μην έρχεται κανείς αντιμέτωπος με το παρελθόν του. Το δικαίωμα του να ξεχνιέται κανείς αφορά, ουσιαστικά, όχι το ίδιο το άτομο αλλά σε όλους τους άλλους σε αντίθεση με το δικαίωμα του να ξεχνά κανείς, το οποίο αποτελεί αποτέλεσμα προσωπικής διεργασίας του καθένα.

Όπως άλλωστε αναφέρθηκε παραπάνω, ο Ιγγλεζάκης είναι εκείνος που, όπως και ο Victor Mayer – Schonberger²⁹, θέτει το χρονικό κριτήριο. Δηλαδή, οι δυο τους θεωρούν ότι το δικαίωμα στη λήθη θα πρέπει, καταρχάς, να περιλαμβάνει την αυτόματη διαγραφή των δεδομένων εφόσον παρέλθει η ημερομηνία που είχε τεθεί, με την πάροδο της οποίας η πληροφορία θα πρέπει να διαγράφεται αυτόματα. Εν προκειμένω, όμως, τίθεται ένας προβληματισμός: Είναι άραγε θεμιτό να διαγράφονται αυτόματα όλες οι πληροφορίες που δεν είναι επίκαιρες; Ακόμη και αν αυτές συνδέονται με πρόσωπα που έχουν διαπράξει στο παρελθόν ποινικά κολάσιμες πράξεις; Ο Werro υποστηρίζει ότι όταν οι πληροφορίες του παρελθόντος χρειάζεται να είναι προσβάσιμες ώστε να προστατεύσουν το κοινό σήμερα, τότε δεν υπάρχει καμία ανάγκη για διαγραφή των³⁰.

Το δικαίωμα στη λήθη δεν αποτελεί ένα απόλυτο δικαίωμα αλλά υποχωρεί όταν υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Βέβαια, δεν είναι ξεκάθαρο το πότε συντρέχει λόγος δικαιολογημένου ενδιαφέροντος. Αξιομνημόνευτη αποτελεί η περίπτωση των οροθετικών γυναικών που απασχόλησαν τα ΜΜΕ τον Απρίλιο του 2012. Συγκεκριμένα, κατά τη διενέργεια μαζικών ελέγχων από την αστυνομία προσαγάγονται γυναίκες και υποβάλλονται σε βίαιους αναγκαστικούς ελέγχους για HIV, κατηγορούμενες ότι εκπορνεύονται γνωρίζοντας ότι έχουν HIV και πως θέλουν να μεταδώσουν τον υιό στους υποτιθέμενους πελάτες. Ταυτόχρονα, δημοσιεύτηκαν φωτογραφίες τους, τα στοιχεία της ταυτότητάς τους αλλά και γνωστοποιήθηκε ότι είναι οροθετικές καθώς και το ότι είχε ασκηθεί ποινική δίωξη εναντίον τους. Η εν λόγω δημοσίευση υποστηρίζεται ότι επέφερε σοβαρές επιπτώσεις στα υποκείμενα των δεδομένων, τις στιγμάτισε μόνιμα και ενδεχομένως εξαιτίας της διαπόμπευσής τους αυτής να οδήγησε και στην αυτοκτονία κάποιων από αυτές. Τα

²⁸ A Rouvroy, Reinventer l' Art d' Oublier et de se Faire Oublier dans la société de l' information? Version augmentée (2008)

²⁹ V Mayer – Schonberger, delete: The Virtue of forgetting in the Digital Age (Princeton University Press, 2009)

³⁰ F Werro, the right to Inform v the right to be forgotten: a transatlantic class in a Colombi Ciacchi

στοιχεία αυτά δημοσιοποιήθηκαν διότι, όπως υποστηρίχθηκε, συνέτρεχε δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Βέβαια, αξιοσημείωτο είναι ότι η δημοσιοποίηση, η συνεχής αναπαραγωγή του θέματος αλλά και η υπερπροβολή των φωτογραφιών των γυναικών επέφερε τα αντίθετα αποτελέσματα καθώς οι άντρες που συνενυρέθηκαν με τις γυναίκες αυτές δεν πήγαν να εξεταστούν, φοβούμενοι πιθανότατα να μην βρεθούν και οι ίδιοι στο στόχαστρο των ΜΜΕ³¹. Προκύπτει, λοιπόν, ότι δεν είναι ξεκάθαρο αν και πότε υφίσταται, πράγματι, λόγος δημοσίου συμφέροντος που επιβάλλει τη δημοσίευση φωτογραφιών και στοιχείων ώστε να ενημερωθεί το κοινό.

Όταν γίνεται λόγος για το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη, αξίζει να αναφερθεί ότι στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει μια ποικιλία όρων που αναφέρονται στο δικαίωμα αυτό, όπως λ.χ. το δικαίωμα του ατόμου να λησμονήσει (right to forget) και το δικαίωμα να λησμονηθεί (right to be forgotten), το δικαίωμα στη λήθη (right to oblivion) ή το δικαίωμα διαγραφής (right to delete)³².

Με τον όρο ψηφιακή μνήμη, εννοούμε το δικαίωμα που έχουν τα άτομα στην παύση της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων αλλά και στη διαγραφή αυτών όταν δεν χρειάζονται για νόμιμους σκοπούς³³. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζήτησε πρόσφατα διευκρινίσεις για την έννοια και έκανε μια πρώτη προσπάθεια να δώσει τον δικό της (ευρύ και αόριστο) ορισμό (παραπάνω). Αναμφισβήτητα, το δικαίωμα σημαίνει ότι οι προσωπικές πληροφορίες που αφορούν συγκεκριμένα ένα άτομο πρέπει να καταργηθούν αμετάκλητα. Το 2008, ο Jonathan Zittrain, επίσης, πρότεινε μια παρόμοια έννοια - «αποκατάσταση της υπόληψης» (reputation bankruptcy) επιτρέποντας στους ανθρώπους μια «νέα αρχή» στο Διαδίκτυο³⁴. Μπορεί να φανεί προφανές ότι όταν ένα άτομο αποσύρει τη συναίνεσή του ή εκφράζει την επιθυμία του να σταματήσει η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, τα δεδομένα πρέπει να καταργούνται αμετάκλητα καθώς και να αφαιρούνται από τους διακομιστές του επεξεργαστή δεδομένων. Αλλά, αυτή η υπόθεση δεν ταιριάζει απόλυτα με τη νομική, οικονομική και τεχνική πραγματικότητα.

³¹ Λαμπρόπουλος Βασίλης, Ξένοι Δικαστές για τη μεταχείριση των ιερόδουλων από την ΕΛ.ΑΣ, Η Εφημερίδα το Βήμα, δημοσιεύτηκε στις 11/12/2012. Σε δημοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε από την εταιρεία MARC, σε δείγμα μεγέθους 1009 ατόμων, για λογαριασμό του ΚΕΕΛΠΝΟ ποσοστό 80,2% των ανδρών και 80,9% των γυναικών θεωρούν σωστή την ενέργεια της ΕΛΑΣ να δώσει στη δημοσιότητα τις φωτογραφίες «ώστε να ενημερωθούν όλοι όσοι τις είχαν επισκεφτεί και να σπεύσουν να εξεταστούν». Στην ηλικία 18-34 ετών το ποσοστό αυτό ήταν 74,3%, στην ηλικία 35-44 ανέρχεται στο 77%, στην ηλικιακή ομάδα 45-54 φτάνει το 80,2%, στους ανθρώπους μεταξύ 55-64 ετών στο 83,5% και στους 65 και άνω στο 84,8%.

³² Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 2014, σελ. 81

³³ European Commission, 'A Comprehensive Approach On Personal Data Protection In The European Union' COM (2010) 609 final

³⁴ Zittrain, The Future of the Internet and How to Stop It (n 2) 228

Το δικαίωμα στη διαγραφή - το δικαίωμα στη λήθη

Η διαγραφή, όπως άλλωστε ήδη προαναφέρθηκε παραπάνω, αποτελεί φυσιολογική λειτουργία του ανθρώπου. Αυτή, άλλωστε, είναι γνωστή από τα Ρωμαϊκά χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων, η διαγραφή ανθρώπων από την ιστορία αποτελούσε συνήθη πρακτική. Η καταδίκη της μνήμης, άλλως «*damnatio memoriae*», ήταν μια τιμωρία που οι Ρωμαίοι προόριζαν για εκείνους που ήθελαν να ατιμάσουν. Στο πλαίσιο αυτής, γινόταν οποιαδήποτε προσπάθεια χρειαζόταν προκειμένου να εξαφανιστούν όλα τα στοιχεία, που αποδείκνυαν την ύπαρξη του κάθε τιμωρημένου. Η *damnatio memoriae* είναι λατινική φράση, που σημαίνει καταδίκη της μνήμης και αναφέρεται στην πολιτική που ακολουθούσε μια πολιτεία ώστε να ακυρώσει κάθε ίχνος του ατόμου από τη ζωή του, σα να μην είχε υπάρξει ποτέ, προκειμένου να διατηρήσει την τιμή της. Η καταδίκη της μνήμης, κανονικά, προοριζόταν για γερουσιαστές και αυτοκράτορες, των οποίων οι πράξεις δεν έκαναν καλό στη Ρώμη, ή που διέπραξαν προδοσία ή άλλα σοβαρά εγκλήματα³⁵. Σε μια πόλη όπως η Ρώμη που η κοινωνική εμφάνιση, η δικαιοσύνη και η περηφάνεια ήταν μείζονος σημασίας τέτοιες συμπεριφορές δεν ήταν ανεκτές. Στις μεθόδους, που χρησιμοποιούνταν για να σβηστεί κάθε ίχνος ιστορίας του συγκεκριμένου κάθε φορά ατόμου, περιλαμβάνονταν το σβήσιμο του ονόματος από κάθε επίσημο αρχείο, η κατάσχεση της περιουσίας, η παραποίηση οποιουδήποτε αντικειμένου είχε σχέση με το άτομο αλλά και η ακύρωση της διαθήκης και η καταστροφή του τάφου στην περίπτωση που το άτομο ήταν ήδη νεκρό. Αυτό που αξίζει να τονιστεί, όμως, είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με ειδικούς σε περιπτώσεις εφαρμογής αυτής της πρακτικής, κατόπιν έρευνας, εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμη και σήμερα στοιχεία³⁶. Τίθεται, λοιπόν, ο προβληματισμός: Στοιχεία που αποτελούν προσωπικά δεδομένα και απευθύνονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα, ακόμη και μετά τη διαγραφή τους, με κάποιον τρόπο εξακολουθούν να υφίστανται; Και κατά πόσο είναι θεμιτή η διαγραφή των προσωπικών δεδομένων;

Το δικαίωμα διαγραφής συνίσταται στη δυνατότητα να υποβάλλει κανείς αιτιολογημένο αίτημα προκειμένου να ζητήσει να αφαιρεθούν, από τις μηχανές αναζήτησης στο διαδίκτυο, ορισμένες πληροφορίες για το πρόσωπο του που εμφανίζονται στα αποτελέσματα όταν γίνεται αναζήτηση με βάση το ονοματεπώνυμο του. Η πληροφορία δεν διαγράφεται από την αρχική πηγή. Το αρχικό περιεχόμενο δεν αλλάζει και μπορεί κανείς να έχει πρόσβαση σε αυτό μέσω των μηχανών αναζήτησης χρησιμοποιώντας άλλες λέξεις κλειδιά ή μπαίνοντας απευθείας στην ιστοσελίδα που φιλοξενεί την πληροφορία. Αναζητώντας και συμπληρώνοντας το σχετικό έντυπο στην εκάστοτε μηχανή αναζήτησης μπορεί κανείς να ασκήσει το δικαίωμα διαγραφής. Η μηχανή αναζήτησης δύναται να αρνηθεί να ικανοποιήσει αιτήματα διαγραφής. Εξετάζει κάθε περίπτωση ξεχωριστά και διαπιστώνει εάν και εφόσον το αίτημα διαγραφής είναι νόμιμο και αιτιολογημένο και εάν πληρούνται συγκεκριμένοι όροι και προϋποθέσεις. Έχει, συνεπώς, το δικαίωμα σε κάποιες περιπτώσεις να αρνηθεί να ικανοποιήσει το υποβληθέν αίτημα διαγραφής, όπως στην

³⁵ Ιστοσελίδα “Today I found out”

³⁶ Ιστοσελίδα “news” Άρθρο με τίτλο «Η πιο τρομερή τιμωρία: Οι Ρωμαίοι διέγραφαν ανθρώπους από την ιστορία», 2014

περίπτωση που το πρόσωπο που υπέβαλε το αίτημα είναι δημόσιο πρόσωπο και τα δεδομένα αφορούν επαγγελματική του ζωή. Στην περίπτωση που η μηχανή αναζήτησης αρνηθεί την ικανοποίηση κάποιου αιτήματος, εκείνος που υπέβαλε την αίτηση μπορεί να προσφύγει στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα προσκομίζοντας όλα τα σχετικά έγγραφα. Οι μηχανές αναζήτησης, στην περίπτωση που εγκρίνουν κάποιο αίτημα και προβούν σε διαγραφή των σχετιζόμενων αποτελεσμάτων, δεν έχουν καμία υποχρέωση να προβούν σε σχετική ενημέρωση του κοινού³⁷.

Το Δικαίωμα στη λήθη και το Δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή

Το «δικαίωμα στη λήθη» παίρνει σαφώς μια ιδιόκτητη προσέγγιση στην προστασία της ιδιωτικής ζωής. Συνεπώς, το πεδίο εφαρμογής της εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από έναν σαφή και συνεπή ορισμό των «προσωπικών δεδομένων». Το δικαίωμα - στην καθαρότερη μορφή του - προτείνει «ιδιοκτησία» επάνω στα προσωπικά δεδομένα του ατόμου και, το σημαντικότερο, συνεπάγεται ένα ορισμένο «δικαίωμα ελέγχου» των δεδομένων. Το άτομο αποφασίζει τι συμβαίνει με τις πληροφορίες και διατηρεί τον έλεγχο ακόμα και αφού την άφησε να φύγει από τη σφαίρα ελέγχου του. Αυτή η προσέγγιση στην προστασία της ιδιωτικής ζωής ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στις αρχές του 2000, ειδικά στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Αλλά ενδιαφέρον παρουσίασε την τελευταία δεκαετία, πιθανώς λόγω (έγκυρης) κριτικής³⁸. Παρ' όλα αυτά, σε αρκετές περιπτώσεις μια ιδιόκτητη προσέγγιση στην προστασία της ιδιωτικής ζωής έχει σίγουρα κάποια αξία και το δικαίωμα στη λήθη είναι ένα σαφές παράδειγμα αυτού.

Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής του ατόμου συνδέεται με την αξίωση σεβασμού αυτής της ίδιας της αξίας του ανθρώπου. (άρθρο 2 παρ. του Σ). Η σημασία που αποδίδεται στο δικαίωμα της «ιδιωτικότητας» φαίνεται από το ότι ο ίδιος ο ιδιωτικός βίος προστατεύεται από πολλά νομοθετικά κείμενα, όπως από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 12), την Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Ρώμης του 1950 για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (άρθρ. 8), το Σύνταγμά μας, (άρθρο 2,5,5Α, 9, 9Α, 19), τα οποία αναλύονται παρακάτω, καθώς και τα Συντάγματα ή άλλα νομοθετικά κείμενα πολλών χωρών.

Σε μια εποχή, όπου, ο ιδιωτικός βίος βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τα ηλεκτρονικά μέσα, μέσω των οποίων διακινούνται διαρκώς πληροφορίες, ο χρήστης των αντίστοιχων υπηρεσιών βρίσκεται ουκ ολίγες φορές εκτεθειμένος στο ενδεχόμενο παραβίασης της ιδιωτικής του ζωής μέσα από την επεξεργασία πληροφοριών που τον αφορούν. Το δίκαιο προσπαθεί να παρέχει στους πολίτες την

³⁷ Άρθρο σχετικά με το τι ισχύει για το Δικαίωμα Διαγραφής Δεδομένων από Μηχανές Αναζήτησης: Χρήσιμες Πληροφορίες σχετικά με το «Δικαίωμα στη Λήθη».

³⁸ Marc Rotenberg, 'Fair Information Practices and the Architecture of Privacy (What Larry Doesn't Get)' (2001) 2001 Stan Tech L Rev 1, 34-35; 91 et seq.; YVES POULLET, 'Around the Concept of Privacy: Ethics and Human Rights in the Information Society?' (2008) 14 The European Files, 11

προστασία της ιδιωτικότητας τους, όμως, η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας καθιστά ολοένα και πιο τρωτό το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου των πολιτών.

Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, το οποίο αποτελεί στοιχείο του σύνθετου δικαιώματος της προσωπικότητας, αποκαλείται από κάποιους «δικαίωμα στην μόνωση» ή «δικαίωμα στην αυτοσυγκέντρωση»³⁹. Το βέβαιο είναι ότι έχει ευρύ περιεχόμενο διότι αντίστοιχα ευρύτατες είναι και οι πιθανές επεμβάσεις τρίτων σε πτυχές της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Το ευρύ περιεχόμενο του δικαιώματος επιβεβαιώνει και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δίνοντας, το ίδιο, ορισμό σε παλιότερη υπόθεση του «Η ιδιωτική ζωή είναι μια έννοια πλατιά, που δεν υπόκειται σε εξαντλητικό ορισμό»⁴⁰. Επίσης, στην συγκεκριμένη υπόθεση το Δικαστήριο εισάγει τον προβληματισμό περί προστασίας του δικαιώματος στην ταυτότητα το οποίο εμπεριέχεται στο δικαίωμα στην ιδιωτικότητα. Χαρακτηριστικό, άλλωστε, του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή είναι ότι, ενώ πηγάζει από το δικαίωμα της προσωπικότητας, περιλαμβάνει και αυτό το ίδιο επιμέρους έννομα αγαθά τα οποία μάλιστα ανάγονται σε αυτοτελή δικαιώματα που προστατεύονται από ειδικές συνταγματικές διατάξεις⁴¹. Ως επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν το συνολικό δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή μπορούν να μνημονευτούν τα εξής:

1. Η σφαίρα του απορρήτου: Η σφαίρα του απορρήτου αφορά στα στοιχεία που αποτελούν τον ιδιωτικό χώρο και με τα οποία το κάθε άτομο αυτοπροσδιορίζεται. Ο ιδιωτικός χώρος περιλαμβάνει τον χώρο εντός του οποίου το άτομο ασκεί τις προσωπικές και οικογενειακές του δραστηριότητες δίχως να παρεμβάλλονται τρίτοι. Δεν είναι απίθανο να περιλαμβάνει και την κοινωνική ζωή του ατόμου. Κρίσιμο, σε κάθε περίπτωση, είναι να καταστεί σαφές ότι η σφαίρα του απορρήτου αφορά εκείνες τις πτυχές της ζωής του ατόμου που δεν επιθυμεί να γνωστοποιηθούν σε τρίτους⁴². Η σφαίρα του απορρήτου προστατεύεται από τις διατάξεις των Σ 2 παρ.1 (σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου), Σ 5 παρ.1 (ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας) και κυρίως την Σ 9 παρ. 1 εδ. β', σύμφωνα με την οποία «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη», καθώς και αυτής του άρθρου 8 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.
2. Το δικαίωμα της «πληροφοριακής αυτοδιάθεσης»: Υπάρχουν πληροφορίες που απευθύνονται συγκεκριμένα σε άτομα και αποτελούν προστατευόμενο αγαθό αυτών καθώς διατηρούν τα ίδια το απόλυτο δικαίωμα διαχείρισης και κοινοποίησης των μονάχα σε αυτούς που επιθυμούν. Συνεπώς, είναι δυνατόν να γίνει λόγος για μια εξουσία αυτοδιάθεσης πληροφοριών που αφορούν κάθε άτομο, η οποία στα πλαίσια του αστικού δικαίου εντάσσεται στο δικαίωμα προσωπικότητας (ΑΚ άρθρο 57) ή ακριβέστερα πηγάζει από το τελευταίο. Το συγκεκριμένο δικαίωμα, μάλιστα, απολαμβάνει και ειδικής συνταγματικής

³⁹ Μιχαηλίδης – Νουάρο, Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 1983 σελ. 376

⁴⁰ ΕΔΔΑ, Ρ.Γ. και JH κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθμός προσφυγής 44787/98 απόφαση της 25.0.2001, σκέψη 56

⁴¹ Καρακώστας, Προστασία της Ιδιωτικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 2004, 54 επόμενα

⁴² Απ. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2002, σελ. 150-151

προστασίας. Σύμφωνα με τη Σ 9Α «καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με τα ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί όπως νόμος ορίζει»⁴³.

Η ιδιωτική σφαίρα του ατόμου υφίσταται προσβολές από την τεχνολογία, όταν η τελευταία γίνεται το όχημα, μέσω του οποίου τρίτοι διεισδύουν χωρίς τη συναίνεση του θιγομένου σε προσωπικά θέματα του τελευταίου. Σοβαρούς κινδύνους για την ιδιωτική ζωή των πολιτών ενέχει ιδίως η εφαρμογή των σύγχρονων μορφών ηλεκτρονικής επικοινωνίας, οι οποίες επιτρέπουν τη διακίνηση μέσω αυτών προσωπικών δεδομένων των χρηστών των σχετικών υπηρεσιών. Μέσω της τεχνολογίας που υπάρχει σήμερα καθίσταται εξαιρετικά εύκολη η επεξεργασία και η χρήση των προσωπικών δεδομένων χωρίς πολλές φορές οι θιγόμενοι να υποψιάζονται καν την επικινδυνότητα αυτής της χρήσης των μέσων ηλεκτρονικής επικοινωνίας⁴⁴. Το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, όπως άλλωστε θα αναλυθεί παρακάτω, είναι δυνατόν να έρθει σε σύγκρουση με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης.

Το Δικαίωμα στην λήθη και το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης

Είναι σαφές ότι το δικαίωμα ενός ατόμου στη λήθη μπορεί να έρθει σε σύγκρουση με το δικαίωμα στην ελευθερίας έκφρασης των άλλων ατόμων. Ορισμένοι έχουν ορίσει το δικαίωμα στη λήθη ως τη "μεγαλύτερη απειλή για την ελευθερία του λόγου στο Διαδίκτυο την επόμενη δεκαετία"⁴⁵. Η πεποίθηση αυτή έχει αρχίσει να εξασθενεί, γεγονός που δύναται να οδηγήσει στη δημιουργία προβληματισμό σχετικά με το αν μπορεί ένα δικαίωμα στη λήθη να προωθήσει την ελευθερία έκφρασης. Κάποιοι υποστήριξαν ότι οι άνθρωποι πρέπει να μπορούν να μιλούν και να γράφουν ελεύθερα, χωρίς το φόβο ότι αυτό που εξέφρασαν κάποια στιγμή στη ζωή τους ίσως στο μέλλον χρησιμοποιηθεί εναντίον τους⁴⁶. Το δικαίωμα στη λήθη συνεπάγεται την έννοια της ελευθερίας της ελεύθερης έκφρασης στο "εδώ και τώρα", χωρίς φόβο ότι όλα όσα λέει ή γράφει κάποιος θα ζουν για πάντα σε ένα ψηφιακό αρχείο.

Το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης προστατεύεται στα πλαίσια του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η παράγραφος 2 του άρθρου 10 επιτρέπει περιορισμούς στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, όπως και η παράγραφος 2 του άρθρου 8. Επομένως, το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης μπορεί να είναι περιορισμένο αναφορικά με την προστασία της φήμης ή των δικαιωμάτων των άλλων, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή. Το άρθρο 10 έχει ως εξής:

⁴³ Πρόκειται για τον ν.2472/1997

⁴⁴ Γεωργιάδης Γεώργιος, Ο ν. 3471/2006 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, Χροιά Ζ/2007, σελ. 19

⁴⁵ J. Rosen, Symposium Issue: The right to be forgotten, 2012

⁴⁶ A Rouvroy, Reinventer L' Art d'Oublier et de se Faire Oublier dans la Societe de L' information? 2008

1. Ο καθένας έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης ως και την ελευθερία λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημόσιων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το άρθρο αυτό δεν εμποδίζει τα κράτη από το να υποβάλλουν τηλεοπτικές ή κινηματογραφικές επιχειρήσεις σε κανονισμούς έκδοσης αδειών λειτουργίας.

2. Η άσκηση αυτών των ελευθεριών, δεδομένου ότι συνεπάγονται καθήκοντα και ευθύνες, μπορεί να υπόκειται σε ορισμένες διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις που προβλέπονται από το νόμο και αποτελούν αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία, προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, εδαφικής ακεραιότητας ή δημόσιας ασφάλειας, για την προάσπιση της τάξεως και την πρόληψη του εγκλήματος, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, για την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων των τρίτων, για την παρεμπόδιση της αποκάλυψης των πληροφοριών που ελήφθησαν στο την εμπιστοσύνη ή τη διατήρηση της εξουσίας και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.

Το άρθρο 10 όχι μόνο προστατεύει τον «ομιλητή» αλλά και τον «ακροατή», ο οποίος έχει το δικαίωμα να λαμβάνει πληροφορίες. Όπως το θέτει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, «το κοινό έχει το δικαίωμα να λαμβάνει πληροφορίες γενικού συμφέροντος.»⁴⁷ Το δικαστήριο σημειώνει επίσης ότι «το άρθρο 10 τυγχάνει εφαρμογής όχι μόνο αναφορικά με το περιεχόμενο των πληροφοριών αλλά και σε σχέση με τα μέσα ενημέρωσης, τη μετάδοση ή τη λήψη, δεδομένου ότι ο περιορισμός που επιβάλλεται στα μέσα αναγκαστικά παρεμποδίζει το δικαίωμα λήψης και διάδοσης πληροφοριών.»⁴⁸ Επιπλέον, «το Διαδίκτυο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της πρόσβασης του κοινού στις ειδήσεις και στη διευκόλυνση της διάδοσης των πληροφοριών γενικά»⁴⁹ ή όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων υπογραμμίζει σε μια άλλη περίπτωση, "η δραστηριότητα που εκφράζεται από τον χρήστη του Διαδικτύου παρέχει μια άνευ προηγουμένου πλατφόρμα για την άσκηση της ελευθερίας του στην έκφραση".⁵⁰

Η ιδιωτικότητα και η ελευθερία έκφρασης έχουν την ίδια βαρύτητα στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: «ως ζήτημα αρχής, αυτά τα δικαιώματα αξίζουν τον ίδιο σεβασμό».⁵¹ Εξαρτάται από τα πραγματικά περιστατικά της κάθε περίπτωσης ποιο δικαίωμα πρέπει να επικρατήσει. Το δικαστήριο έχει αναπτύξει ένα μεγάλο σύνολο νομολογίας για την εξισορρόπηση της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας της έκφρασης λαμβάνοντας υπόψη όλες τις περιστάσεις μιας υπόθεσης.⁵²

⁴⁷ Υπόθεση Társaság a Szabadságjogokért κατά Ουγγαρίας, αρ. προσφυγής 37374/05 (ECtHR 14 April 2009), παράγραφος 26.

⁴⁸ Υπόθεση Autronic κατά Ελβετίας, αρ. προσφυγής 12726/87 (ECtHR 22 May 1990), παράγραφος 47

⁴⁹ Υπόθεση Fredrik Neij και Peter Sunde Kolmisoppi κατά Σουηδίας, αρ. προσφυγής 40397/12 (ECtHR 19 February 2013), παράγραφος 9

⁵⁰ Υπόθεση Delfi κατά Εσθονίας, αρ. προσφυγής 64569/09 (ECtHR 16 June 2015), παράγραφος 110.

⁵¹ E Barendt, 'Balancing freedom of expression and privacy: the jurisprudence of the Strasbourg Court' (2009), Journal of Media Law

⁵² M Oetheimer, Freedom of Expression in Europe: Case-law Concerning Article 10 of the European Convention of Human Rights (Council of Europe publishing 2007).

Για την ισορροπία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας έκφρασης, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει αναπτύξει ένα σύνολο κριτηρίων. Για παράδειγμα, έκφραση που προωθεί τη δημόσια συζήτηση λαμβάνει πρόσθετη προστασία στη νομολογία του δικαστηρίου: ένα βασικό κριτήριο είναι η συμβολή φωτογραφιών ή άρθρων σε μια συζήτηση γενικού ενδιαφέροντος.»⁵³ Και αν μια δημοσίευση αφορά έναν πολιτικό ή ένα άλλο δημόσιο πρόσωπο, και όχι έναν κοινό πολίτη, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι πιο πιθανό να αποφανθεί ότι η ελευθερία της έκφρασης υπερισχύει της ιδιωτικής ζωής⁵⁴.

Το δικαστήριο συνοψίζει τα βασικά κριτήρια ως εξής: «Όπου το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης είναι στραμμένο κατά του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, τα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη, προκειμένου να διατηρηθεί ισορροπία, περιλαμβάνουν τα ακόλουθα στοιχεία: τη συμβολή σε μια συζήτηση γενικού ενδιαφέροντος, το πόσο γνωστός είναι ο ενδιαφερόμενος, το αντικείμενο της έκθεσης, τη συμπεριφορά του ενδιαφερομένου, τη μέθοδο απόκτησης των πληροφοριών και την αλήθεια, το περιεχόμενο, τις συνέπειες της δημοσίευσης, και τη σοβαρότητα αυτής».⁵⁵ Οι διατάξεις της Σύμβασης προστατεύουν κυρίως τους ανθρώπους στα πλαίσια των κρατών, των οποίων είναι πολίτες. Τα κράτη μέλη δεν πρέπει να παρεμβαίνουν πάρα πολύ στη ζωή των ανθρώπων - τα κράτη έχουν έτσι μια αρνητική υποχρέωση προς τους πολίτες τους. Μπορούν, λοιπόν, να παρεμβαίνουν μόνο στο δικαίωμα του ατόμου στην ελευθερία εάν μια τέτοια παρέμβαση είναι αναλογική και αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων άρχισε αναγνωρίζει το γεγονός ότι η Σύμβαση θα μπορούσε επίσης να συνεπάγεται θετικές υποχρεώσεις⁵⁶. Ως εκ τούτου, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα κράτη πρέπει επίσης να αναλάβουν δράση για την προστασία των ανθρώπων από τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵⁷. Για παράδειγμα, ένα κράτος μπορεί να έχει υποχρέωση προστασίας των δημοσιογράφων από βίαιες επιθέσεις. Εάν το κράτος δεν τηρήσει αυτή την υποχρέωση, τότε παραβιάζει το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης.

Οι πολίτες δεν μπορούν να στραφούν κατά άλλων πολιτών πριν από το ίδιο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Όμως, μπορούν να διαμαρτυρηθούν ενώπιον του δικαστηρίου αν το κράτος τους δεν προστατεύει επαρκώς τα δικαιώματά τους από παραβιάσεις άλλων ανθρώπων. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μπορεί επίσης έμμεσα να προστατεύσει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από άλλους μη κρατικούς φορείς.

⁵³ Υπόθεση Axel Springer AG κατά Γερμανίας, αρ. προσφυγής 39954/08 (ECtHR 7 February 2012), παράγραφος 90.

⁵⁴ Υπόθεση Axel Springer AG κατά Γερμανίας, αρ. προσφυγής 39954/08 (ECtHR 7 February 2012), παράγραφος 91.

⁵⁵ Υπόθεση Satakunnan Markkinapörssi Oy και Satamedia κατά Φιλανδίας, αρ. προσφυγής 931/13 (ECtHR 21 July 2015), παράγραφος 83.

⁵⁶ J Akandji-Kombe, Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights (Council of Europe publishing 2007).

⁵⁷ P De Hert, 'From the principle of accountability to system responsibility? Key concepts in data protection law and human rights law discussions.' International Data Protection Conference, 2011

Παράδειγμα εξισορρόπησης μεταξύ της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας έκφρασης αποτελεί η υπόθεση Axel Springer. Η Springer εκδίδει την μαζικής κυκλοφορίας γερμανική ημερήσια εφημερίδα Bild. Το 2004, η Bild δημοσίευσε άρθρο σχετικά με τη σύλληψη γνωστού Γερμανού ηθοποιού κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ μπίρας του Μονάχου -Oktoberfest- για την κατοχή μικροποσότητας κοκαΐνης. Ο ηθοποιός αναπαριστά τον επικεφαλής της αστυνομίας σε μια δημοφιλή τηλεοπτική σειρά. Η Bild τοποθέτησε μια φωτογραφία του ηθοποιού στην πρώτη της σελίδα με τον τίτλο: «Κοκαΐνη! Επιθεωρητής [όνομα] που αλιεύθηκε στο φεστιβάλ μπίρας του Μονάχου» ενώ σε μια μεταγενέστερη δημοσίευση, η Bild ανέφερε ότι ο ηθοποιός καταδικάστηκε για την κατοχή κοκαΐνης και του επιβλήθηκε πρόστιμο ύψους 18.000 ευρώ.

Ο ηθοποιός πήγε στο δικαστήριο, υποστηρίζοντας ότι η Bild εισέβαλε στην ιδιωτική του ζωή. Τα γερμανικά δικαστήρια αποφάσισαν, ότι δεν υπήρχε δημόσιο συμφέρον αναφορικά με τη γνωστοποίηση του αδικήματος του. Τα γερμανικά δικαστήρια απαγόρευσαν περαιτέρω δημοσίευση του άρθρου και διέταξαν την Springer να καταβάλει χρηματικό πρόστιμο ύψους 1000 ευρώ.

Η Springer κατέφυγε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και υποστήριξε ότι η Γερμανία παραβίασε το δικαίωμά της στην ελευθερία έκφρασης. Η Γερμανία και η Springer συμφώνησαν στο ότι η ελευθερία έκφρασης της Springer παρεμποδίστηκε, ότι η παρέμβαση ήταν σύμφωνη με το νόμο, και ότι ο σκοπός της παρέμβασης ήταν θεμιτός: η προστασία της φήμης και της ιδιωτικότητας του ηθοποιού. Ωστόσο, τα μέρη διαφώνησαν σχετικά με το κατά πόσον η παρέμβαση στην ελευθερία έκφρασης ήταν «απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία»⁵⁸.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επιβεβαιώνει ότι η ελευθερία έκφρασης, ως γενική αρχή, είναι απαραίτητη για τη δημοκρατία. Η ελευθερία έκφρασης αποτελεί ένα από τα ουσιώδη στοιχεία θεμελίωσης μιας δημοκρατικής κοινωνίας και μια από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδό και για την εξασφάλιση κάθε ατόμου. Η παράγραφος 2 του άρθρου 10, ισχύει όχι μόνο για «πληροφορίες» ή «ιδέες» που έχουν θεωρηθεί προσβλητικές, αλλά και για εκείνους που προσβάλλουν, καταπνίγουν ή ενοχλούν. Αυτές είναι οι απαιτήσεις του πλουραλισμού, χωρίς τις οποίες δεν θα υπήρχε δημοκρατική κοινωνία. Όπως ορίζεται στο άρθρο 10, η ελευθερία της έκφρασης υπόκειται σε εξαιρέσεις, οι οποίες πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επαναβεβαιώνει ότι η ελευθερία της έκφρασης μπορεί να είναι περιορισμένη ενόψει των δικαιωμάτων των άλλων, όπως η προστασία της ιδιωτικής ζωής. Το δικαστήριο συμφωνεί με την εκτίμηση των γερμανικών δικαστηρίων ότι η μοναδική είδηση που έπρεπε να ενδιαφέρει τη Springer θα έπρεπε να είναι ότι: «γνωστός ηθοποιός συνελήφθη». Ωστόσο, το δικαστήριο τονίζει ότι αυτός συνελήφθη δημοσίως, κατά τη διάρκεια του Oktoberfest. Επιπλέον, ο ηθοποιός είχε αποκαλύψει λεπτομέρειες σχετικά με την ιδιωτική ζωή του σε διάφορες συνεντεύξεις. Ως εκ τούτου, η προσδοκία της προστασίας της ιδιωτικής ζωής μειώθηκε. Επιπλέον, οι δημοσιεύσεις ανταποκρίνονταν σε μεγάλο βαθμό στην πραγματικότητα.

⁵⁸ Ιδείτε Άρθρο 10 παράγραφος 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, χρειάστηκε μια εξισορρόπηση μεταξύ του δικαιώματος του εκδότη στην ελευθερία έκφρασης και του δικαιώματος του ηθοποιού στην ιδιωτικότητα. Το δικαστήριο λέει «δεν υπάρχει τίποτα που να υποδηλώνει ότι μια τέτοια εξισορρόπηση ήταν δεν ελήφθη υπόψη από την Springer καθώς ενώ έλαβε τις πληροφορίες για τον ηθοποιό από την αστυνομία, δεν είχε λόγο να θεωρεί ότι θα έπρεπε να διατηρήσει την ανωνυμία του. Ως εκ τούτου, λέει το δικαστήριο, η Springer δεν ενήργησε με κακή πίστη. Επιπροσθέτως, οι δημοσιεύσεις της Springer δεν αποκάλυψαν λεπτομέρειες για την ιδιωτική ζωή του ηθοποιού, αλλά αφορούσαν κυρίως τις περιστάσεις και τα γεγονότα μετά τη σύλληψή του.

Όσον αφορά τη σοβαρότητα των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στη Springer, το δικαστήριο επισημαίνει ότι «αν και αυτές δεν ήταν αυστηρές, ήταν ικανές να επηρεάσουν αρνητικά την αιτούσα εταιρία». Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συμπεραίνει ότι η Γερμανία παραβίασε το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης της εταιρίας Springer. Εν ολίγοις, ορθά η ελευθερία έκφρασης υπερισχύει έναντι της ιδιωτικότητας του ηθοποιού.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην αιτιολογική έκθεση της Πρότασης Κανονισμού αναφέρεται ότι: «για να ληφθεί υπόψη η σημασία του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης σε κάθε δημοκρατική κοινωνία, είναι απαραίτητο να ερμηνεύονται ευρέως οι έννοιες που σχετίζονται με την εν λόγω ελευθερία, έτσι ώστε να καλύπτουν όλες τις δραστηριότητες που αποσκοπούν στη διάδοση στο κοινό πληροφοριών, απόψεων ή ιδεών, ανεξάρτητα από το μέσο που χρησιμοποιείται για τη μετάδοσή τους και λαμβανομένης υπόψη της τεχνολογικής εξέλιξης». Καθώς όμως στο άρθρο 80 της Πρότασης Κανονισμού αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών - μελών να ορίσουν τις εξαιρέσεις και τις παρεκκλίσεις οι οποίες θα βρίσκουν εφαρμογή έναντι του δικαιώματος διαγραφής των δεδομένων, είναι αναμενόμενο ότι θα υπάρχουν πολλές αποκλίσεις μεταξύ των κρατών - μελών, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό της νομοθεσίας και πιθανώς, μια άνιση νομολογιακή μεταχείριση στη στάθμιση των δύο δικαιωμάτων. Πρέπει επίσης να επισημανθεί πως τα αυστηρά πρόστιμα που επιβάλλονται στον υπεύθυνο επεξεργασίας σύμφωνα με την Πρόταση Κανονισμού, θα μπορούσαν να οδηγήσουν τους υπεύθυνους επεξεργασίας στο να συμμορφώνονται με τα αιτήματα διαγραφής, ακόμα και όταν η «πλάστιγγα» θα έπρεπε να γέρνει προς την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης⁵⁹.

Εν ολίγοις, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα προστατεύει τόσο την προστασία της ιδιωτικής ζωής όσο και ελευθερία έκφρασης. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας έκφρασης μπορεί να έχει οριζόντιο αποτέλεσμα, πράγμα που σημαίνει ότι τα δικαιώματα αυτά είναι επίσης σημαντικά σε σχέση με διαφωνίες που αναπτύσσονται μεταξύ των πολιτών. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταλήγει ότι η ιδιωτικότητα και η ελευθερία έκφρασης είναι εξίσου σημαντικά και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα. Η in

⁵⁹ J. Rosen, The right to be forgotten, ό.π., σελ. 91.

abstracto ισοτιμία, όμως, μπορεί να συγκεκριμενοποιηθεί ως in abstracto υπεροχή⁶⁰. Το ποιο δικαίωμα υπερτερεί σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εξετάζεται ad hoc.

Το Δικαίωμα στη λήθη και το Δικαίωμα στην ταυτότητα

Το δικαίωμα στην ταυτότητα έχει οριστεί με πολύ διαφορετικούς τρόπους. Ενώ στην Ευρώπη υπάρχουν συνθήκες που προστατεύουν ρητά και αποκλειστικά αυτό το δικαίωμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες οι βιβλιογραφικές αναφορές στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι εξαιρετικά ποικίλες, κυμαίνονται από τη συνταγματική θεωρία, στο ποινικό δίκαιο, στο δίκαιο του ελεύθερου λόγου, στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας και στο δίκαιο της ψυχαγωγίας, και έτσι πάσχουν από την απουσία συνοχής⁶¹. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια μπορεί να οριστεί ως "η αυτονομία του εαυτού και η αυτοπεποίθηση που αντανακλάται στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου για ατομικό αυτοπροσδιορισμό⁶²." Όταν εξετάζουμε το δικαίωμα στη λήθη, το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια επηρεάζει το δικαίωμα κάθε ανθρώπινου όντος να αποφασίζει πότε και πώς να ενεργεί. Αυτό, περιλαμβάνει επίσης την απόφαση σχετικά με το χρόνο και τις συνθήκες της αποκάλυψης δεδομένων⁶³. Η γαλλική νομολογία προσέφερε ένα εμβρυακό παράδειγμα του δικαιώματος στη λήθη όταν το 1867 ο συγγραφέας Alexandre Dumas κατέθεσε αγωγή κατά ενός φωτογράφου που χρησιμοποίησε εικόνες που τον απεικόνιζαν, των οποίων τα δικαιώματα είχαν προηγουμένως αποκτηθεί από τον επαγγελματία, θεωρώντας τις ακατάλληλες. Το Δικαστήριο καθόρισε το δικαίωμα του ιδιοκτήτη δεδομένων, Dumas, εξηγώντας ότι: "ακόμη και εάν ένα άτομο είχε συναινέσει στην έκθεση, το πρόσωπο αυτό θα πρέπει να διατηρεί το δικαίωμα της διαγραφής για να προστατεύσει την αξιοπρέπεια του⁶⁴."

Ο Norberto Nuno Gomes de Andrade (μεταδιδακτορικός ερευνητής στο UC Berkeley School of Law) διερεύνησε το δικαίωμα στη λήθη. Ο ίδιος προσφέρει μια ενδιαφέρουσα ανάλυση από την οπτική γωνία του δικαιώματος στην ταυτότητα: "Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και το δικαίωμα στην ταυτότητα μοιράζονται το ίδιο DNA. Είναι και τα δύο μέρος ενός ευρύτερου συνόλου δικαιωμάτων που ονομάζονται δικαιώματα προσωπικότητας και, ως εκ τούτου, και τα δύο απορρέουν από τα θεμελιώδη δικαιώματα στην αξιοπρέπεια και στην αυτοδιάθεση. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ αυτών των δύο δικαιωμάτων⁶⁵." **Η φύση του δικαιώματος στη λήθη εξηγείται από τον συγγραφέα ως υποπροϊόν της προστασίας δεδομένων, της ιδιωτικότητας και της ταυτότητας.** Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ αυτών των δύο δικαιωμάτων". Οι κανονισμοί

⁶⁰ Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων, σελ. 277

⁶¹ Glensy, Rex D., The Right to Dignity (March 2, 2011) σελ. 66

⁶² Ομοίως, σελ. 67-68

⁶³ Article "Germany's 'Right to be forgotten' – between the freedom of expression and the right to informational self-determination", Claudia Kodde, International Review of Law, Computers & Technology

⁶⁴ Leta-Jones, The Right to Be Forgotten, 2016, σελ.19

⁶⁵ Electronic Identity SpringerBriefs in Cybersecurity, 16 Jun 2014, by Norberto Nuno Gomes de Andrade and Lisha Chen-Wilson Paperback, σελ. 67

προστασίας δεδομένων ενσωματώνουν το νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών. Η προστασία των δεδομένων, υπό το φως του δικαιώματος στη λήθη, περιλαμβάνει δύο σύνολα δικαιωμάτων, δηλαδή το δικαίωμα στη λήθη και το δικαίωμα διαγραφής. Το δικαίωμα στη λήθη συνεπάγεται "διαγραφή ορισμένων δημόσιων δεδομένων που δεν είναι πλέον άξια δημοσίευσης", επισημαίνοντας τη σημασία της χρονικής συνιστώσας, δηλαδή της περιόδου που μεσολάβησε ανάμεσα στη δημιουργία των δημόσιων δεδομένων και στο αίτημα διαγραφής⁶⁶". Επομένως, το δικαίωμα στη λήθη θεωρείται δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής, δεδομένου ότι σχετίζεται με πληροφορίες για το υποκείμενο των δεδομένων που είναι ήδη διαθέσιμες στο κοινό. Αυτή η προσέγγιση βρίσκει κοινό έδαφος με τη διάσημη έκφραση του Warren και Brandeis το 1890, "το δικαίωμα του να αφεθεί κανείς μόνος"⁶⁷".

Η προστασία των δεδομένων προβλέπει τη διαδικασία και τις μεθόδους για την επιδίωξη του σεβασμού των αξιών που ενσωματώνονται στο δικαίωμα της ιδιωτικότητας και της ταυτότητας. Πρόκειται, για δύο μείζονος σημασίας δικαιώματα, τα οποία δημιουργήθηκαν προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία και η προώθηση των συμφερόντων που το άτομο και η κοινωνία θεωρούν ότι είναι σημαντικό να προασπίσουν και να στηρίξουν. Ως εκ τούτου, ο ορισμός του δικαιώματος στη λήθη, δεδομένου ότι θεσπίζει μια συγκεκριμένη διαδικασία, (την ικανότητα να ζητά κανείς τη διαγραφή πληροφοριών) πραγματοποιείται προκειμένου να επιδιώξει την προστασία ενός συγκεκριμένου ουσιαστικού συμφέροντος και δικαιώματος. Το ουσιαστικό συμφέρον και δικαίωμα στην περίπτωση αυτή είναι το δικαίωμα στην ταυτότητα. Η διαβίβαση προσωπικών πληροφοριών στο κοινό σχετίζεται με την ταυτότητα. Επιπλέον, κάθε δικαίωμα παραβιάζεται με διαφορετικό τρόπο. Το δικαίωμα στην ταυτότητα παραβιάζεται αν ένα πρόσωπο κάνει χρήση της ταυτότητας ενός άλλου προσώπου κατά τρόπο αντίθετο από εκείνον που το ίδιο αντιλαμβάνεται. (π.χ όταν μεταφέρεται μια λανθασμένη εικόνα της προσωπικότητάς του όταν δηλαδή κάποιος κατασκευάσει άλλη ψηφιακή persona⁶⁸). Σχετίζεται με τη σωστή προβολή και αντιπροσωπευτική δημοσιοποίηση των πληροφοριών που αφορούν το άτομο. Το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, αντίθετα, παραβιάζεται μόνον εάν αποκαλύπτονται στην πραγματικότητα αληθινά προσωπικά γεγονότα που σχετίζονται με ένα πρόσωπο δημόσιο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το πως το δικαίωμα στη λήθη έχει εξελιχθεί μετά την απόφαση Google Spain - η οποία αναλύεται παρακάτω - και ειδικότερα το πως έχει διαμορφωθεί η σχέση μεταξύ του δικαιώματος στην προσωπικότητα και του δικαιώματος στη λήθη. Και τα δυο έχουν ένα κοινό προστατευόμενο θέμα: **το δικαίωμα στην ταυτότητα**. Όπως εξηγεί ο καθηγητής Dolores: Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και τα δικαιώματα στην προσωπικότητα, όπως το δικαίωμα στην προσωπική ταυτότητα, το δικαίωμα διόρθωσης, το δικαίωμα

⁶⁶ Άρθρο "Oblivion, Erasure and Forgetting in the Digital Age", Tamò George, 2014

⁶⁷ Paul M. Schwartz, Property, Privacy, and Personal Data, Harvard Law Review, Vol. 117, 2004

⁶⁸ S. Montelone, Privacy and Data Protection at the time of Facial Recognition: Towards a new right to Digital Identity, 2014

στην ιδιωτική ζωή, το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων, έχουν σχεδιαστεί για να προστατεύουν ένα ενιαίο νομικό αγαθό: την ταυτότητα⁶⁹."

Το δικαίωμα στην ταυτότητα στην Ιταλία εισήχθη με απόφαση του Δικαστηρίου που αφορούσε τους Ιταλούς Pangrazi and Silvetti⁷⁰. Το 1974, ο ιταλικός πληθυσμός κλήθηκε σε δημοψήφισμα σχετικά με τα διαζύγια. Η παραδοσιακή καμπάνια, υποστήριζε ότι η διατήρηση του διαζυγίου αποτελούσε μία παράνομη πρακτική στο ιταλικό νομικό σύστημα και διαφήμιζε τους λόγους με μια εικόνα που απεικόνιζε μερικούς αγρότες. Αυτή η εικόνα προοριζόταν να παρουσιάσει ένα παραδοσιακό όραμα των οικογενειακών αξιών και να μεταφέρει ένα μήνυμα κατά του διαζυγίου. Το ζευγάρι, ο κ. Pangrazi και η κ. Silvetti όχι μόνο δεν γνώριζαν ότι η φωτογραφία τους χρησιμοποιείται για να διαφημίσει σε εθνικό επίπεδο την εκστρατεία κατά του διαζυγίου ενώ δεν ήταν παντρεμένοι, αλλά υποστήριζαν ακόμη και το αντίθετο αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Ο δικαστής της υπόθεσης, κ. Giuseppe Nicola Grieco, δέχθηκε την καταγγελία των δύο εναγόντων, υποστηρίζοντας ότι η φωτογραφία χρησιμοποιήθηκε χωρίς τη συγκατάθεσή τους και δέχτηκε ότι ήταν παραπλανητική η χρήση της εικόνας τους για την παραδοσιακή εκστρατεία. Ο δικαστής Grieco επιπλέον αναγνώρισε ότι ο νόμος "Προστατεύει το δικαίωμα κάποιου στην αναγνώριση των δικών του πράξεων και αντίστροφα το δικαίωμα να προβάλλει αντιρρήσεις σε πράξεις που δεν έκανε ποτέ: με άλλα λόγια, το δικαίωμα στην προσωπική ταυτότητα⁷¹".

Ειδικότερα, όπως έγραψε η Meg Leta Ambroose-Jones στο βιβλίο της CTL + Z του 2016, "η εικόνα παραβίασε το δικαίωμα των ατόμων στην προστασία της προσωπικής τους ταυτότητας από ψευδείς δηλώσεις με ευρεία διάδοση". Ξεκινώντας από αυτό το νομολογιακό παράδειγμα, η ιταλική νομική παράδοση αναγνωρίζει στο δικαίωμα στην προσωπικότητα διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως το ότι η ψευδής δήλωση πρέπει να ασκείται δημοσίως για να μπορεί να ασκηθεί προσφυγή. Επίσης θα πρέπει να επηρεάζει προσωπικές ιδέες ή σκέψεις ενώ αποτελεί ένα ευέλικτο δικαίωμα που κατανοεί την πολιτική, σεξουαλική και επαγγελματική ταυτότητα. Το ίδιο το δικαίωμα συνοψίζει δύο έννοιες που διακρίνονται στην ιταλική νομική βιβλιογραφία και οι οποίες αλληλεπικαλύπτονται, την ιδιωτικότητα και την διακριτικότητα. Η διαφορά είναι πολύ περιορισμένη στην εφαρμογή της όταν αναφέρεται στην ψηφιακή εποχή, καθώς η ιδιωτικότητα θεωρείται εγγύηση για την ελευθερία που πρέπει να έχει κανείς για το πώς να διαμορφώσει την προσωπική του ζωή, ενώ η διακριτικότητα προστατεύει την ακεραιότητα της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου⁷²". Στην πραγματικότητα, μπορούμε εύκολα να διαφωνήσουμε - και αυτός είναι ο πυρήνας του δικαιώματος στη λήθη - ότι ειδικά στα κοινωνικά μέσα ενημέρωσης η άρνηση του δικαιώματος ενός ατόμου στην ακεραιότητα της ιδιωτικής του σφαίρας επηρεάζει

⁶⁹ The rectification right in the data protection act of Italy, cf. Finocchiaro

⁷⁰ Pret. Roma, 6 May 1974, Grieco, in *Foro Italiano*, vol. 97, σελ. 1806-1809 (The case is available online in Italian at: <https://www.jstor.org/stable/pdf/23165543.pdf>)

⁷¹ Pino, G. (2000). The Right to Personal Identity in Italian Private Law: Constitutional Interpretation and Judge-Made Rights. In M. Van Hoecke & F. Ost (eds), *The Harmonization of Private Law in Europe*. Oxford: Hart Publishing

⁷² Άρθρο "Oblivion, Erasure and Forgetting in the Digital Age", Tamò George, 2014

πάρα πολύ και πολύ εύκολα τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να διαμορφώσει την προσωπική του ζωή⁷³.

Η απόφαση του ΔΕΕ της 13^{ης} Μαΐου 2014 στην υπόθεση C – 131/12 (Google Spain SL, Google Inc v. Agencia Espanola de Proteccion de Datos, Mario Costeja Gonzalez)

Εν προκειμένω, η απόφαση επηρέασε σημαντικά τη λειτουργία του Διαδικτύου δεδομένου, μάλιστα, ότι η αναζήτηση στη μηχανή αναζήτησης Google⁷⁴ έχει γίνει, για πολλούς χρήστες του Διαδικτύου, μία από τις πιο σημαντικές λειτουργίες. Η απόφαση επηρεάζει άμεσα το βαθμό πρόσβασης στα δεδομένα που έχουν οι χρήστες του Διαδικτύου σε σχέση με συγκεκριμένα άτομα. Επιπλέον, όσον αφορά τον αντίκτυπό της στις επιχειρήσεις, δεν επηρεάζει μόνο την Google. Η ευρεία κατασκευή της έννοιας του «ελέγχου» σε ό,τι αφορά στα προσωπικά δεδομένα σημαίνει ότι είναι ικανή να μετατοπίσει την ευθύνη για παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής, όσον αφορά τις διαθέσιμες πληροφορίες στο Διαδίκτυο, σε ένα ευρύ φάσμα διαφόρων φορέων του διαδικτύου και να τους επιβάλλει υποχρεώσεις σύμφωνα με τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Έτσι, η απόφαση έχει σημαντικές συνέπειες για την εκδίκαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ, επηρεάζοντας τον τρόπο με τον οποίο ορισμένες πτυχές των δικαιωμάτων της ιδιωτικής ζωής γίνονται αντιληπτές. Γίνεται, εν προκειμένω, προσπάθεια αξιολόγησης του αντίκτυπου της απόφασης στα θεμελιώδη δικαιώματα αλλά και παρουσίασης των βασικών ελλείψεών της. Από τη μία πλευρά, υποστηρίζεται ότι η απόφαση σηματοδοτεί ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση όπου το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή μπορεί να προστατευθεί στην εποχή του Διαδικτύου. Από την άλλη όμως, η απόφαση φαίνεται να απορρίπτει σημαντικές εκτιμήσεις που μπορεί να έρχονται σε σύγκρουση με το δικαίωμα κάποιου στη λήθη, όπως το δικαίωμα ελεύθερης πρόσβασης σε πληροφορίες, εγείροντας έτσι σοβαρές αμφιβολίες ως προς το αν η εξέλιξη αυτή θα αποτελέσει ένα θετικό βήμα στη συνολική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην έλλειψη αξιολόγησης της εμβέλειας των άρθρων 7 και 8 του Χάρτη, καθώς και στην αποτυχία του ΔΕΕ να αναγνωρίσει τον διαρθρωτικό ρόλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ) και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) στην ανάπτυξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ.

Στις 5 Μαρτίου 2010 ο M. Costeja González, ισπανικής ιθαγένειας και κάτοικος Ισπανίας, υπέβαλε στην Ισπανική Αρχή Προστασίας Δεδομένων (AEPD) καταγγελία κατά της La Vanguardia Ediciones SL, η οποία εκδίδει καθημερινή εφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας, ιδίως στην Καταλονία (Ισπανία) (στο εξής: La Vanguardia)

⁷³Article “The right to be forgotten, a legal instrument for digital citizens” by Chaim Gabriel Waibel, <https://unitn.academia.edu>

⁷⁴ Αξιοσημείωτο είναι ότι προκειμένου η Google να συμμορφωθεί με το περιεχόμενο της απόφασης, δίνει, από το 2014 και μετά, την δυνατότητα στους χρήστες να ζητήσουν να σβηστούν προσωπικές πληροφορίες που περιέχονται σε αποτελέσματα που προκύπτουν από αναζήτηση στη συγκεκριμένη πλατφόρμα αναζήτησης πληροφοριών <https://support.google.com/legal/answer/3110420?hl=en>

καθώς και κατά της Google Spain. Η καταγγελία αυτή υποβλήθηκε για τον λόγο ότι όταν ένας χρήστης του διαδικτύου εισήγε το ονοματεπώνυμο του M. Costeja González στη μηχανή αναζήτησης της Google (στο εξής: Google Search), εμφανίζονταν σύνδεσμοι προς δύο σελίδες της εφημερίδας *La Vanguardia*, αντιστοίχως της 19ης Ιανουαρίου και της 9ης Μαρτίου 1998, στις οποίες περιλαμβανόταν ανακοίνωση, με μνεία του ονοματεπώνυμου του M. Costeja González, για πλειστηριασμούς ακινήτων κατόπιν κατάσχεσης που επιβλήθηκε λόγω κοινωνικοασφαλιστικών οφειλών.

Με την καταγγελία αυτή, ο M. Costeja González ζητούσε, αφενός, να υποχρεωθεί η *La Vanguardia* να απαλείψει ή να τροποποιήσει τις ως άνω σελίδες, ώστε να μην εμφανίζονται πλέον τα σχετικά με αυτόν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ή να χρησιμοποιήσει τα εργαλεία που προσφέρουν οι μηχανές αναζήτησης προκειμένου να προστατευθούν τα δεδομένα αυτά. Αφετέρου, ζήτησε να υποχρεωθεί η Google Spain να διαγράψει ή να αποκρύψει τα προσωπικά δεδομένα του ώστε να μην εμφανίζονται πλέον στα αποτελέσματα αναζήτησης και να μην περιλαμβάνονται πλέον σε συνδέσμους της *La Vanguardia*. Στο πλαίσιο αυτό, ο M. Costeja González επισήμανε ότι η διαδικασία κατάσχεσης που είχε κινηθεί εναντίον του είχε ολοκληρωθεί και διευθετηθεί από μακρού και ότι οποιαδήποτε μνεία της διαδικασίας αυτής ήταν περιττή.

Με απόφαση της 30ής Ιουλίου 2010, η AEPD απέρριψε την εν λόγω καταγγελία κατά το μέρος που αφορούσε την *La Vanguardia*, εκτιμώντας ότι η εκ μέρους της δημοσίευση των επίμαχων πληροφοριών ήταν από νομικής άποψης δικαιολογημένη, δεδομένου ότι πραγματοποιήθηκε κατ' εντολή του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και είχε ως σκοπό να δώσει τη μεγαλύτερη δυνατή δημοσιότητα στη διαδικασία του πλειστηριασμού ώστε να προσελκύσει τον μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ενδιαφερομένων.

Αντιθέτως, η ως άνω καταγγελία έγινε δεκτή κατά το μέρος που αφορούσε την Google. Η AEPD έκρινε συναφώς ότι οι φορείς εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης υπόκεινται στη νομοθεσία περί προστασίας των δεδομένων, δεδομένου ότι προβαίνουν σε επεξεργασία δεδομένων για την οποία φέρουν ευθύνη και ότι ασκούν δραστηριότητες ενδιάμεσου στην κοινωνία της πληροφορίας. Η AEPD εκτίμησε ότι έχει την εξουσία να επιβάλλει την υποχρεωτική απόσυρση των δεδομένων καθώς και την απαγόρευση πρόσβασης των φορέων εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης σε ορισμένα δεδομένα, εφόσον κρίνει ότι ο γεωγραφικός εντοπισμός τους ή η διάδοσή τους ενδέχεται να θίγουν το θεμελιώδες δικαίωμα της προστασίας των δεδομένων και την αξιοπρέπεια του προσώπου εν ευρεία εννοία, στην οποία εμπίπτει επίσης η απλή βούληση του ενδιαφερόμενου προσώπου να μην καθίστανται γνωστά τα δεδομένα του σε τρίτους. Η AEPD έκρινε ότι η υποχρέωση αυτή μπορεί να βαρύνει απευθείας τους φορείς εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης, χωρίς να είναι απαραίτητη η διαγραφή των δεδομένων ή των πληροφοριών από τον ιστότοπο εντός του οποίου περιλαμβάνονται, ιδίως όταν η διατήρηση των πληροφοριών αυτών στον εν λόγω ιστότοπο έχει ως δικαιολογητικό της έρευνα ορισμένη διάταξη νόμου. Η Google Spain και η Google Inc. προσέβαλαν, καθεμία χωριστά, την εν λόγω απόφαση ενώπιον του Audiencia Nacional, το οποίο αποφάσισε να συνεκδικάσει τις δύο υποθέσεις.

Κατά την Google Spain και την Google Inc., η δραστηριότητα των μηχανών αναζήτησης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως επεξεργασία δεδομένων που περιλαμβάνονται στις ιστοσελίδες τρίτων οι οποίες εμφανίζονται στον κατάλογο αποτελεσμάτων της αναζήτησης, δεδομένου ότι οι μηχανές αυτές χρησιμοποιούν τις προσβάσιμες στο διαδίκτυο πληροφορίες στο σύνολό τους, χωρίς να προβαίνουν σε διαφοροποίηση μεταξύ των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και των λοιπών πληροφοριών. Εξάλλου, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η δραστηριότητα αυτή πρέπει να χαρακτηριστεί ως «επεξεργασία δεδομένων», ο φορέας εκμετάλλευσης μηχανής αναζήτησης δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «υπεύθυνος» της επεξεργασίας αυτής, δεδομένου ότι δεν έχει γνώση των εν λόγω δεδομένων και δεν ασκεί έλεγχο επ' αυτών.

Αντιθέτως, ο M. Costeja González, η Ισπανική, η Ιταλική, η Αυστριακή και η Πολωνική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φρονούν ότι η εν λόγω δραστηριότητα συνεπάγεται προδήλως «επεξεργασία δεδομένων» κατά την έννοια της οδηγίας 95/46, η οποία είναι διαφορετική από την επεξεργασία δεδομένων που πραγματοποιούν οι εκδότες ιστοτόπων και επιδιώκει διαφορετικά αποτελέσματα σε σχέση με την τελευταία. Ο φορέας εκμετάλλευσης μηχανής αναζήτησης είναι «υπεύθυνος» της επεξεργασίας δεδομένων στην οποία έχει προβεί, δεδομένου ότι αυτός καθορίζει τους σκοπούς και τον τρόπο της εν λόγω επεξεργασίας⁷⁵.

Η Google άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής στο ισπανικό ανώτατο δικαστήριο, το οποίο εξέτασε το ζήτημα της νομοθεσίας της ΕΕ και ανέστειλε τη διαδικασία, εν αναμονή της αναφοράς το Δικαστήριο για την έκδοση προδικαστικής απόφασης. Πριν συζητηθούν τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν, καθώς και οι απαντήσεις του Συνεδρίου, είναι απαραίτητο να περιγράψουμε συνοπτικά το νομικό πλαίσιο που ισχύει για την ιδιωτική ζωή και την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην ΕΕ. Τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη, τα οποία αποτελούν μέρος του πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ, προστατεύουν την ιδιωτικότητα και τα προσωπικά δεδομένα, αντίστοιχα. Το άρθρο 7 του Χάρτη προβλέπει ότι:

«Ο καθένας έχει το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του». Το άρθρο 8 προχωρά περαιτέρω, προβλέποντας:

1. Ο καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων που τον ή την αφορούν.
2. Τα δεδομένα αυτά πρέπει να υποβάλλονται σε δίκαιη επεξεργασία για συγκεκριμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή κάποια άλλη νόμιμη βάση που προβλέπεται από το νόμο. Ο καθένας έχει το δικαίωμα πρόσβασης στα δεδομένα που συλλέγονται σχετικά με αυτόν και το δικαίωμα να επιτυγχάνει τη διόρθωσή τους.
3. Ο σεβασμός των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής.

Επομένως, είναι σαφές ότι υπάρχει μια ευρεία υποχρέωση προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων προσωπικού χαρακτήρα βάσει του Χάρτη. Ορισμένες

⁷⁵<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d6f624e2c13c3d4120b46e863558b1da9d.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyMc3b0?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2350253>

προϋποθέσεις περιορίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα προσωπικά δεδομένα υφίστανται επεξεργασία - και μάλιστα πρέπει - να επιβάλλονται από το Κράτος Μέλος. Τα υποκείμενα στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα πρέπει να μπορούν να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα και να τα διορθώνουν. Το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ, ωστόσο, δεν έχει εκπληρώσει πλήρως αυτές τις υποχρεώσεις.

Ενώ ένας κανονισμός για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγματεύσεων κάποια στιγμή, μέχρι στιγμής δεν έχει επιτευχθεί συμφωνία⁷⁶ και αυτό το πεδίο εξακολουθεί να διέπεται από την οδηγία 95/46 / ΕΚ σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της διαδικασίας επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και της ελεύθερης κυκλοφορίας των δεδομένων αυτών. Η οδηγία χρονολογείται από το 1995, και επομένως από πολύ καιρό προηγήθηκε τόσο ο Χάρτης όσο και το Διαδίκτυο όπως εμείς το γνωρίζουμε σήμερα. Απαιτείται από τα κράτη μέλη να νομοθετούν για να διασφαλίζουν ότι τα προσωπικά δεδομένα επεξεργάζονται «δίκαια και νόμιμα»⁷⁷. Ο «ελεγκτής» των δεδομένων πρέπει να εξασφαλίσει ότι συλλέγονται μόνο για «συγκεκριμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς»⁷⁸ και μόνο εκείνα που είναι απαραίτητα χάριν των προαναφερόμενων σκοπών και τίποτα περισσότερο⁷⁹. Κρίσιμο είναι τα δεδομένα να είναι ακριβή και ενημερωμένα, λαμβάνοντας "κάθε λογικό βήμα" για να εξασφαλιστεί η διόρθωση ή η διαγραφή τους εάν δεν είναι⁸⁰ καθώς επίσης και να διατηρούνται μόνο για όσο χρονικό διάστημα χρειάζεται⁸¹.

Η οδηγία ορίζει την έννοια της «**επεξεργασίας**» δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως κάθε λειτουργία ή σύνολο λειτουργιών που εκτελείται με δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, είτε με αυτόματα μέσα είτε όχι, όπως η συλλογή, η καταγραφή, η οργάνωση, αποθήκευση, προσαρμογή ή τροποποίηση, ανάκτηση, διαβούλευση, χρήση, αποκάλυψη από το διαβίβαση, διάδοση ή άλλη διάθεση, ευθυγράμμιση ή μπλοκάρισμα, κατάργηση ή καταστροφή. Ο «ελεγκτής» δεδομένων, για τους σκοπούς της οδηγίας, είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή οποιοδήποτε άλλο όργανο το οποίο από μόνο του ή από κοινού με άλλα καθορίζει τους σκοπούς και τα μέσα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επιπλέον, η οδηγία χορηγεί στα υποκείμενα των δεδομένων - δηλαδή τα μέρη των οποίων τα προσωπικά δεδομένα έχουν υποστεί επεξεργασία - το δικαίωμα να ζητήσουν από τον ελεγκτή να διορθώσει, να διαγράψει ή να αποκλείσει τα δεδομένα των οποίων η επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη με τις διατάξεις, καθώς και να αντισταχθεί στην επεξεργασία των δεδομένων που σχετίζονται με αυτά. Ωστόσο, η οδηγία επιτρέπει στα κράτη μέλη να κάνουν εξαίρεση από αυτούς τους βασικούς κανόνες, στο μέτρο που αυτό θα ήταν απαραίτητο, προκειμένου να συμβιβαστεί το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή με την ελευθερία της έκφρασης και ιδιαίτερα με τη δημοσιογραφία, την καλλιτεχνική ή τη λογοτεχνική έκφραση. Στο πλαίσιο αυτό, το

⁷⁶ Ίδετε European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the Protection of individuals with regard to the processing personal data and on the free movement of such data, General Data Protection Regulation, 25 January 2012, COM (2012) 11 final.

⁷⁷ Άρθρο 6 παρ. 1^α Κανονισμός 95/46/ΕΚ

⁷⁸ Άρθρο 6 παρ. 1β Κανονισμός 95/46/ΕΚ

⁷⁹ Άρθρο 6 παρ. 1γ Κανονισμός 95/46/ΕΚ

⁸⁰ Άρθρο 6 παρ. 1δ Κανονισμός 95/46/ΕΚ

⁸¹ Άρθρο 6 παρ. 1ε Κανονισμός 95/46/ΕΚ

ισπανικό δικαστήριο υπέβαλε τρεις ερωτήσεις στο ΔΕΕ, σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας 95/46 / ΕΚ και των θεμελιωδών δικαιωμάτων ευρέως.

Το πρώτο ερώτημα ήταν αν ένας μηχανισμός αναζήτησης όπως η Google, με έδρα εκτός της ΕΕ, αλλά με θυγατρικές εντός της ΕΕ και η οποία συνεργάστηκε πρόθυμα με τη μητρική εταιρεία, εμπίπτει στο εδαφικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. **Το δεύτερο ερώτημα** του εθνικού δικαστηρίου αφορούσε το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του οδηγίας. Συγκεκριμένα, ρώτησε αν οι δραστηριότητες της Google και συγκεκριμένα η ευρετηριοποίηση, η προσωρινή αποθήκευση και, τέλος, η διάθεση των σχετικών πληροφοριών, αφορούσαν την «επεξεργασία δεδομένων» και, εάν ναι, αν ο χειριστής της μηχανής αναζήτησης μπορούσε να θεωρείται ο «ελεγκτής» αυτών των δεδομένων, κατά την έννοια της οδηγίας. **Το τρίτο και τελευταίο ερώτημα** του δικαστηρίου ήταν το πιο σημαντικό σε σχέση με την ύπαρξη του δικαιώματος λήθης. Αφορούσε το αν η οδηγία θα πρέπει να θεωρηθεί ότι επιτρέπει στα άτομα να απευθύνονται απευθείας στους φορείς εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης, ζητώντας τους να διαγράψουν δεδομένα βάσει του ότι δεν επιθυμούν να διαθέσουν αυτά τα δεδομένα στο Διαδίκτυο, ή χρησιμοποιώντας τους ίδιους όρους του ισπανικού δικαστηρίου: ότι θέλουν να αποσταλούν στη λήθη.

Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι οι δραστηριότητες από μια μηχανή αναζήτησης, όπως η Google, ανήκουν⁸² στην έννοια της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που κατοχυρώνεται στην οδηγία. Το Δικαστήριο αποφάσισε τότε ότι η Google μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο «ελεγκτής» των δεδομένων. Ερμηνεία της οδηγίας υπό το φως του σκοπού του, που ήταν να εξασφαλίσει την «αποτελεσματική και πλήρη» προστασία των δεδομένων, δικαιολόγησε μια ευρεία δομή της έννοιας του «ελεγκτή». Ομοίως, το Δικαστήριο έκρινε ως σταθερή θυγατρική με χωριστή νομική προσωπικότητα την Google. Η Ισπανία εμπίπτει στο εδαφικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Όσον αφορά στην έκταση της ευθύνης του υπεύθυνου της επεξεργασίας, το ΔΕΕ ανέφερε ρητά τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ημερήσια διάταξη. Σημείωσε ότι η οδηγία επιδίωξε να προστατεύσει τα θεμελιώδη δικαιώματα και, ειδικότερα, τα δικαιώματα που αφορούν την ιδιωτική ζωή. Ως εκ τούτου αποφάσισε ότι οι διατάξεις της πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ιδιωτική ζωή και της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που κατοχυρώνεται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη. Στη συνέχεια, το Συνέδριο διαπίστωσε ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μέσω μιας μηχανής αναζήτησης όπως η Google ήταν ικανή να επηρεάσει αυτά τα δικαιώματα σημαντικά, επειδή επιτρέπει σε οποιονδήποτε χρήστη του Διαδικτύου να αποκτήσει μέσω της λίστας αποτελεσμάτων επισκόπηση των πληροφοριών που αφορούν συγκεκριμένο άτομο. Έτσι, είναι δυνατόν να βρεθούν στο Διαδίκτυο πληροφορίες που ενδεχομένως αφορούν πτυχές της ιδιωτικής ζωής και οι οποίες, χωρίς τη μηχανή αναζήτησης, δεν θα μπορούσαν έχουν βρεθεί ή θα μπορούσαν να έχουν βρεθεί με μεγαλύτερη δυσκολία – και με τον τρόπο αυτό να καθιερώσει ένα περισσότερο ή λιγότερο λεπτομερές προφίλ του. Στη συνέχεια, το ΔΕΚ δήλωσε ότι «το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί, υπό το πρίσμα των θεμελιωδών του στοιχείων σύμφωνα με τα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη, να ζητήσει τις εν λόγω πληροφορίες να μην είναι πλέον διαθέσιμες στο ευρύ κοινό με τη συμπερίληψή του σε έναν τέτοιο κατάλογο των αποτελεσμάτων». Έτσι, επιβεβαίωσε

⁸² Ίδετε παρ. 25 από την απόφαση C-101/01 Criminal Proceedings against Bodil Lindqvist (2003)

την ύπαρξη ενός δικαιώματος λήθης στην ΕΕ, ως βασική αρχή. Το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι το δικαίωμα αυτό δεν αποτελεί υποχρέωση προκειμένου να αφαιρεθούν τα δεδομένα. Αντίθετα, ο υπεύθυνος της επεξεργασίας υποχρεούται να αναζητήσει «δίκαιη ισορροπία» μεταξύ του «ενδιαφέροντος» των χρηστών του Διαδικτύου όσον αφορά την πρόσβαση στα δεδομένα και τα θεμελιώδη δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων βάσει των άρθρων 7 και 8 της οδηγίας. Παράλληλα όμως το Δικαστήριο καθόρισε ένα σημαντικό τεκμήριο υπέρ των δικαιωμάτων στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Έκρινε ότι αυτά τα δικαιώματα υπερισχύουν, κατά κανόνα, όχι μόνο του οικονομικού συμφέροντος των επιχειρήσεων της μηχανής αναζήτησης, αλλά και του συμφέροντος του κοινού να έχει πρόσβαση σε αυτές τις πληροφορίες μετά από αναζήτηση σχετικά με το όνομα του υποκειμένου των δεδομένων. Αυτό το τεκμήριο θα μπορούσε να ανατραπεί εάν συνέτρεχαν λόγοι όπως ο ρόλος που διαδραματίζει το υποκείμενο των δεδομένων στη δημόσια ζωή, καθώς η παρέμβαση στα θεμελιώδη δικαιώματά του είναι δικαιολογημένη από το κυρίαρχο ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού να έχει, εξαιτίας του την ένταξη στον κατάλογο των αποτελεσμάτων, την πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάλυση του Συνεδρίου διέφερε σημαντικά από τον εισαγγελέα για διάφορους λόγους. Για παράδειγμα, ο γενικός εισαγγελέας διαπίστωσε ότι οι μηχανές αναζήτησης δεν πρέπει να θεωρούνται ως «ελεγκτές» πληροφοριών για τους σκοπούς της οδηγίας, επειδή επεξεργάζονται «αρχεία που περιέχουν προσωπικά δεδομένα και άλλα δεδομένα με τυχαίο, αδιάκριτο και τυχαίο τρόπο», και έτσι δεν κάνει μια σκόπιμη διάκριση μεταξύ δεδομένων που είναι προσωπικά και δεδομένα που δεν είναι, προκειμένου να προσφέρει την προστασία που απαιτείται από την οδηγία⁸³. Επιπλέον, έκρινε πως οι διατάξεις της οδηγίας 95/46 δεν επαρκούν για την κατοχύρωση του δικαιώματος στη λήθη, καθώς «για να συμβεί κάτι τέτοιο θα πρέπει να θυσιαστούν δικαιώματα κεφαλαιώδους σημασίας, όπως η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης» και κάλεσε το δικαστήριο να μην προβεί στη διαπίστωση ότι μια τέτοια σύγκρουση θα μπορούσε να λυθεί με *ad hoc* στάθμιση.⁸⁴

Η απόφαση αυτή προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις, αλλά εν προκειμένω θα επικεντρωθούμε στις πτυχές της απόφασης που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πρώτον, παρά τη σημασία που αποδίδει το ΔΕΕ στα θεμελιώδη και συγκεκριμένα στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη της ΕΕ, η απόφαση σχεδόν εντελώς αποφεύγει να ασχοληθεί με το περιεχόμενο αυτών των δικαιωμάτων και την προστασία που προσφέρουν. Συνεπώς, η απόφαση αποτυγχάνει να καθορίσει επαρκώς την εμβέλεια του δικαιώματος της λήθης. Αυτό μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην προστασία άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων και, ειδικότερα, της ελευθερίας έκφρασης (συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στην ενημέρωση και της ελευθερίας του τύπου), καθώς και αναφορικά με τις ευθύνες που μπορεί να αντιμετωπίζουν Διαχειριστές Διαδικτύου πέραν της Google. Η δεύτερη αιτίαση αφορά στην απόφαση αναφορικά με τη συνοχή της με την ΕΣΔΑ. Η απροθυμία του ΔΕΕ να αναφερθεί στην νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΣΔΑ και του ΕΔΔΑ είναι

⁸³ Προτάσεις του Εισαγγελέα του ΔΕΕ Niilo Jaaskinen της 25.6.2013 στην υπόθεση C-131/12 παρα.

100

⁸⁴ Ο.π., παρα. 133

ιδιαίτερα προβληματική επειδή υπάρχει κίνδυνος ανατροπής της ευαίσθητης συνταγματικής ισορροπίας που χτυπήθηκε στο σημερινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τα θεμελιώδη δικαιώματα, στο οποίο η Ευρωπαϊκή σύμβαση έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο.

Στην απόφασή του, το ΔΕΕ είναι σαφές σχετικά με τη βάση των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αφορά στην απαίτηση της διαγραφής των προσωπικών δεδομένων. Η αύξηση της έκθεσης του υλικού που διατίθεται στο Διαδίκτυο σε συνδυασμό με την επέκταση της αναζήτησης είναι σχετικά νέα φαινόμενα που δεν θα μπορούσαν, κατά την εποχή της οδηγίας, να έχουν προβλεφθεί. Αλλά αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι το ΔΕΕ υπέπεσε σε πλάνη, κατά την εφαρμογή της οδηγίας 95/46, στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως. Περαιτέρω υπογραμμίζεται η σημασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην απόφαση του Δικαστηρίου.

Όπως φαίνεται παραπάνω, παρά την απουσία ειδικής νομοθεσίας που ρυθμίζει τη ροή των πληροφοριών εντός των ορίων του Διαδικτύου, το Δικαστήριο δεν αντιμετώπισε την έλλειψη σχετικών κανόνων. Το συνταγματικό καθεστώς των διατάξεων που περιλαμβάνονται στον Χάρτη υποχρεώνει το ΔΕΕ να τις λάβει υπόψη, όπως πράγματι στην παράγραφο 65 έως 68 της αποφάσεως του, διότι η υψηλότερη κανονιστική ισχύς των δικαιωμάτων αυτών επηρεάζει την ερμηνεία κάθε άλλης νομοθεσίας.

Εντούτοις, ένα από τα κύρια προβλήματα που παρουσιάζονται στην απόφαση είναι ότι παρά την έμφαση που δίνεται στα θεμελιώδη δικαιώματα για τη δικαιολόγηση της εφαρμογής κανόνων σχετικά με τη διαγραφή των προσωπικών δεδομένων, το ΔΕΕ επιβάλλει ουσιαστικά ελάχιστες θεμελιώδεις συνέπειες. Επομένως, η βάση για την εφαρμογή της οδηγίας φαίνεται να είναι περισσότερο μια απλή προσφυγή στα θεμελιώδη δικαιώματα παρά στην πραγματική εκτίμηση των δικαιωμάτων σε σχέση με την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Ενώ το Δικαστήριο εξηγεί πειστικά ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων προσαρμοσμένων στο όνομα ενός ατόμου μέσω μιας μηχανής αναζήτησης όπως το Google είναι πιθανό να επηρεάσει «έναν τεράστιο αριθμό πτυχών» του ιδιωτικού ατόμου γενικά, δεν εξηγεί με ακρίβεια πώς λειτουργεί η μηχανή αναζήτησης καθιστώντας έτσι πιθανή την παράβαση των άρθρων 7 και 8 του Χάρτη ως συγκεκριμένων νομικών δικαιωμάτων. Έτσι, ενώ τα άρθρα 7 και 8 της οδηγίας Χάρτη υποδηλώνουν τη δημιουργία ορισμένων υποχρεώσεων για τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τα Κράτη μέλη, δεν διευκρινίζουν ποιος θα πρέπει να είναι ο ρόλος των ιδιωτικών φορέων, όπως η Google στην επιβολή των σχετικών προτύπων ή ποιοι περιορισμοί θα πρέπει να επιβληθούν στους αποδέκτες των δικαιωμάτων και πώς θα έπρεπε να συνυπάρξουν με άλλα, εξίσου θεμελιώδη, δικαιώματα. Πράγματι, στο πλαίσιο ενός συνεχώς εξελισσόμενου μέσου, όπως το Διαδίκτυο, η κοινή έννοια των εννοιών, όπως η προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων, είναι περιορισμένη. Στο όλο και πιο εκτεταμένο πεδίο των διαθέσιμων πληροφοριών στο διαδίκτυο, είναι δύσκολο να κατανοηθεί τι σημαίνουν οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την ανάγκη σεβασμού της ιδιωτικής ζωής γενικά, χωρίς να διευκρινίζονται πρώτα ποια είναι τα θεσμικά καθορισμένα δικαιώματα στην ιδιωτική ζωή που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη. Με άλλα λόγια, για να αποδώσει την ύπαρξη δικαιώματος στη λήθη, το Δικαστήριο έπρεπε πρώτα να ερμηνεύσει το περιεχόμενο και την πρόσβαση σε αυτό το δικαίωμα και να το ορίσει

υπό το φως των αλλαγμένων συνθηκών. Τούτο, απουσιάζει από την απόφαση. Στη συνέχεια, το ΔΕΕ διατύπωσε ένα τεκμήριο υπέρ του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, με την εκτίμησή του για το τι είναι μια «δίκαιη ισορροπία» μεταξύ των δικαιωμάτων στην ιδιωτική ζωή και το γενικό συμφέρον του κοινού προς πληροφόρηση. Αυτό το μέρος της απόφασης είναι προβληματικό. Πρώτον, είναι σημαντικό να αποφευχθεί η υπερβολική χρήση του όρου «εξισορρόπηση», όταν πρόκειται για δικαιώματα αφενός και για γενικές πολιτικές ή συμφέροντα από την άλλη. Υποδεικνύοντας ότι πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία υπό τέτοιες συνθήκες είναι δυνατόν το Δικαστήριο να αποδεχθεί οποιαδήποτε επιχειρήματα, συμφέροντα ή πολιτικές, ως δυνητικά δικαιολογητικά για παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος. Αυτό θα ήταν ασυμβίβαστο με η ίδια η φύση της εξισορρόπησης, η οποία αναγκαστικά συνεπάγεται την ισότιμη προώθηση δύο δικαιωμάτων ίσης συνταγματικής αξίας. Όπως εξηγεί ο Scanlon⁸⁵, η κύρια ανησυχία θα πρέπει να είναι η «ανάπτυξη και η πλήρης άσκηση» των δύο ισχυόντων δικαιωμάτων. Επομένως, στο μέτρο που το Δικαστήριο επιδιώκει να σταθμίσει αυτό που θεωρεί ως θεμελιώδες δικαίωμα με οικονομικά συμφέροντα ή, ακόμη και με νόμιμο ενδιαφέρον του κοινού να έχει πρόσβαση στην πληροφόρηση, τότε η αναζήτηση της «δίκαιης ισορροπίας» είναι άστοχη.

Ωστόσο, είναι επίσης σημαντικό να εμβαθύνουμε λίγο περισσότερο και να αμφισβητήσουμε το θέμα της ορολογίας των **συμφερόντων / δικαιωμάτων**. Αυτό που το ΕΣΔΑ επισημαίνει ως «ενδιαφέρον», δηλαδή το ενδιαφέρον του κοινού για την πρόσβαση σε πληροφορίες, πηγάζει ουσιαστικά από ένα θεμελιώδες δικαίωμα, το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης και ενημέρωσης. Αυτό είναι το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 11 του Χάρτη και, ως εκ τούτου είναι ισοδύναμο με εκείνο του δικαιώματος στη λήθη (άρθρα 7 και 8 του κώδικα). Πράγματι, είναι σαφές ότι η λειτουργία των μηχανών αναζήτησης δεν μας καθιστά πιο εκτεθειμένους και πιο ευάλωτους στην κρίση των άλλων, αλλά έχει φέρει, επίσης, αναμφισβήτητα συγκεκριμένα οφέλη. Όπως το ίδιο το Συμβούλιο επισημαίνει, οι μηχανές αναζήτησης παρέχουν μια δομημένη επισκόπηση των πληροφοριών που αφορούν ένα συγκεκριμένο θέμα, συνδέοντάς το μαζί με νέους τρόπους που δεν ήταν διαθέσιμοι στο παρελθόν. Έτσι, οι μηχανές αναζήτησης αναμφίβολα συνεισφέρουν ουσιαστικά στην υπάρχουσα βάση γνώσεων, η οποία επιτρέπει στο κοινό να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες βάσει του άρθρου 11 και μπορεί να θεωρηθεί ότι δημιουργείται, έτσι, ένα νέο υποσύνολο προστατευόμενης έκφρασης. Η προσέγγιση του Δικαστηρίου είναι επομένως προβληματική, όχι μόνο διότι επιδιώκεται η εξισορρόπηση των δικαιωμάτων με τα συμφέροντα αλλά και λόγω του ότι η χρήση αυτών των όρων έχει σημαντικές πρακτικές συνέπειες στην περίπτωση αυτή.

Η ισχυρή στάση του ΔΕΕ απέναντι στο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και την προστασία προσωπικών δεδομένων μπορεί να συνεπάγεται μειωμένη προστασία απέναντι στο δικαίωμα στην ελευθερία της πληροφόρησης, ειδικά όταν δεν συνοδεύεται από ανάλυση των δύο δικαιωμάτων και στηρίζεται **στην αρχή της αναλογικότητας**. Ελλείψει σαφούς εκτίμησης του τι πραγματικά πρέπει να προστατευθεί, θα είναι συχνά δύσκολο να επιτευχθεί ένα συνολικό αποτέλεσμα που εξυπηρετεί και τα δύο δικαιώματα. Ελλείψει σαφήνειας όσον αφορά την εξισορρόπηση αυτών των δικαιωμάτων, ιδίως όταν γίνεται λόγος για ιδιωτικές

⁸⁵ Scanlon, Adjusting rights and balancing values, Fordham Law Review

επιχειρήσεις που αποσκοπούν κυρίως στη δημιουργία κερδών, υπάρχει ο κίνδυνος της επιλογής εκείνης που εξυπηρετεί καλύτερα τους πρωταρχικούς στόχους αυτών των επιχειρήσεων, δηλαδή τη μέθοδο που είναι πιο οικονομικά αποδοτική. Στην περίπτωση αυτή, η έλλειψη σαφών κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τα βήματα που πρέπει να γίνουν για να διασφαλιστεί ότι τόσο το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή όσο και το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης, είναι πιθανόν να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να προχωράνε απλώς σε αφαίρεση των πληροφοριών που ένα συγκεκριμένο άτομο θέλει. Ενώ τα έντυπα που δημιουργούνται από την Google και, πιο πρόσφατα, η Bing, κατέστησαν σαφές ότι οι εταιρείες θα επιδιώξουν την ισορροπία στα ατομικά δικαιώματα και στην ιδιωτική ζωή με τα δικαιώματα στην ελευθερία της έκφρασης και της πρόσβασης σε πληροφορίες, στην πραγματικότητα θα είναι αδύνατο να ελεγχθεί εάν αυτό εφαρμόζεται σε κάθε μία από τις χιλιάδες αιτήσεις που έχουν ήδη κατατεθεί. Αντίθετα, υπό το φως των πολυάριθμων ισχυρισμών που ακολούθησαν την απόφαση, η αναγκαία επίπτωση φαίνεται να είναι ότι, ελλείψει περαιτέρω νομοθεσίας ή νομολογίας, οι εταιρείες για τις οποίες υπήρξε υποχρέωση διαγραφής δεδομένων να καθορίζουν στην πραγματικότητα το πότε υπάρχει δικαίωμα λήθης. **Με άλλα λόγια, όπως εξήγησε πεισματικά ο γενικός εισαγγελέας, οι φορείς εκμετάλλευσης του διαδικτύου θα μπορούν να αποφασίζουν κατά περίπτωση.** Είναι εξαιρετικά αμφισβητήσιμο εάν οι συνθήκες υπάρχουν στο πλαίσιο των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ για μια τέτοια εξέλιξη, χωρίς ταυτόχρονα να κινδυνεύει να μειωθεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έτσι, στην πράξη, η απόφαση δημιουργεί τεκμήρια υπέρ της προστασίας της ιδιωτικής ζωής όμως η μη συνεκτίμηση των παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση των ισχυρισμών περί απομάκρυνσης των δεδομένων, δεν θα έχει, σε καμία περίπτωση ως αποτέλεσμα, την πραγματική εξισορρόπηση.

Μια από τις πιο θετικές πτυχές της απόφασης είναι ότι σηματοδοτεί ένα μεγάλο βήμα μπροστά σε σχέση με τις υποχρεώσεις που αφορούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των ιδιωτικών επιχειρήσεων στην ΕΕ, κρατώντας μια ισχυρή επιχείρηση υπεύθυνη για τις επιπτώσεις των πράξεων της. Είναι πράγματι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι, σε ένα κλίμα αυξανόμενης ιδιωτικοποίησης, η σχέση «ιδιωτικής εξουσίας» μπορεί να επιτρέψει παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ορισμένοι ιδιωτικοί φορείς, όπως μεγάλες διακεκριμένες εταιρείες, συγκεντρώνουν τεράστιες ποσότητες ενέργειας, προκαλώντας έτσι το μονοπώλιο των κρατών που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα. Στην κοινωνία της πληροφορίας της συλλογής και αποθήκευσης πληροφοριών, μια οντότητα με σημαντική παρουσία στο Διαδίκτυο, όπως η Google, προκαλεί ακριβώς αυτές τις ανησυχίες. Παρ' όλα αυτά, αναγνωρίζοντας παράλληλα την υποχρέωση κατάργησης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να επιβληθεί αίτημα σε επιχείρηση όπως η Google. Το γεγονός ότι η απόφαση στηρίζεται σε ευρεία δομή της έννοιας του «ελεγκτή», στην οδηγία σημαίνει ότι μπορεί επίσης να εφαρμοστεί σε ένα πολύ ευρύτερο σύνολο οντοτήτων. Το Δικαστήριο τόνισε τον στόχο της «αποτελεσματικής και πλήρους προστασίας των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα» και ανέφερε ότι η ευθύνη των μηχανών αναζήτησης είναι «συμπληρωματική» εκείνης των εκδοτών των ιστοτόπων. Συνεπώς, η απόφαση υποδηλώνει ότι, κατ' αρχήν, ιδιοκτήτες σελίδων που ασκούν

κάποιο βαθμό ελέγχου στα δεδομένα που εμφανίζονται στις σελίδες μπορεί να είναι υπεύθυνοι για την αποτυχία της κατάργησης των ανεπιθύμητων πληροφοριών.

Είναι σαφές, όμως, ότι ο βαθμός που θίγεται ένα άτομο εξαρτάται από το βαθμό επισκεψιμότητας του εκάστοτε ιστότοπου. Είναι δύσκολο να υποστηριχθεί ότι μια συντονισμένη ανάρτηση στο Facebook και σε κάποιο ερασιτεχνικό ιστολόγιο θίγει στον ίδιο βαθμό το άτομο. Είναι απαραίτητο και για τα υποκείμενα των δεδομένων και για τους κατόχους ιστότοπων να είναι σε θέση να κατανοήσουν πού βρίσκονται τα όρια. Η αποτυχία της απόφασης να καθορίσει τους στόχους και το περιεχόμενο των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη και του δικαιώματος στη λήθη, αφήνει το ζήτημα των ορίων ανοιχτό και αυξάνει ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια δικαίου στο μεταξύ.

Η δημιουργία ενός «δικαιώματος λήθης» στην υπόθεση της Google υποδηλώνει ότι η διαγραφή άσχετων ή ανεπιθύμητων δεδομένων αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της λήθης. Επιπλέον, αποτελεί απαραίτητο μέρος της επίτευξης της ιδιωτικότητας, όπως εκφράζεται στα θεμελιώδη δικαιώματα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων που κατοχυρώνονται, αντιστοίχως, στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη της ΕΕ. Είναι αλήθεια ότι, στην κοινωνία πληροφορίας όπου ζούμε αυτήν τη στιγμή, μια απλή αναζήτηση πιθανότατα θα οδηγήσει τον χρήστη του Διαδικτύου σε ένα μακρύ σύνολο συνδέσμων που περιέχει δεδομένα για οποιοδήποτε συγκεκριμένο άτομο, που μπορεί να είναι αληθινά, φανταστικά ή ξεπερασμένα. Πράγματι, στην υπόθεση του κ. Costeja Gonzales κατά της Google, η δημοσίευση της δημοπρασίας της περιουσίας του 16 χρόνια νωρίτερα σήμαινε ότι οποιοσδήποτε που ψάχνει το όνομά του στο διαδίκτυο κατευθύνθηκε άμεσα προς ένα περιστατικό στη ζωή του - στην περίπτωση αυτή ένα πολύ δυσάρεστο - που ήρθε να καθορίσει την παρουσία του στο Διαδίκτυο, περισσότερο από οποιοδήποτε από τα προσωπικά του χαρακτηριστικά, τα επιτεύγματα ή τις επιλογές στη ζωή του. Αυτό, δικαιολογημένα, του έχει προκαλέσει άγχος, και έχει ενδεχομένως επιφέρει επιπτώσεις στις προσωπικές και επαγγελματικές του σχέσεις. Έχει λογικά προσπαθήσει να διορθώσει αυτή την ανεπιθύμητη κατάσταση. Ωστόσο, η δήλωση του ΔΕΕ για το δικαίωμά του αυτό είναι ευρύτερο από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης · υποδηλώνει ανανέωση και σθεναρή δέσμευση για την προστασία της ιδιωτικής ζωής γενικότερα.

Ωστόσο, αξίζει να αναλογιστούμε λίγο περισσότερο τις συνέπειες της χορήγησης στα άτομα του δικαιώματος διαγραφής / λήθης / αποστολής των προσωπικών τους δεδομένων στη λήθη. Οι τεράστιες τεχνολογικές αλλαγές που σημάδεψαν τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχουν τροποποιήσει θεμελιωδώς την έννοια της ιδιωτικής ζωής. Γίνεται ολοένα και πιο σαφές ότι οι ζωές μας σήμερα δεν είναι δημόσιες ούτε ιδιωτικές και ότι είναι δύσκολο να διακρίνουμε ανάμεσα στα πράγματα που ανήκουν στο δημόσιο πεδίο και στα πράγματα που ανήκουν στην ιδιωτικό τομέα. Αφενός, όπως έχει ήδη υποστηριχθεί παραπάνω, αναγνωρίζοντας την ιδιωτική ευθύνη για τις παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ένας τρόπος αντιμετώπισης των συνεχώς μεταβαλλόμενων συνθηκών. Από την άλλη όμως, είναι σημαντικό να απαντήσουμε σε αυτές τις αλλαγές, επίσης, επανεκτιμώντας τα θιγόμενα δικαιώματα και αναπαράγοντας την ιστορία τους υπό το φως ενός μεταβαλλόμενου κοινωνικού πλαισίου: ποιοι είναι οι στόχοι που εξυπηρετούν σήμερα και πού πρέπει να καθοριστούν τα όριά τους.

Το δικαίωμα μας να ξεχνάνε οι άλλοι έχει υπαρξιακές επιπτώσεις: πρέπει να μπορούμε να ρυθμίσουμε ό, τι θυμάται ή ξεχνά κανείς; Εάν ναι, σε ποιο βαθμό θα πρέπει / μπορεί να υπάρχει το δικαίωμα να διαγραφούν ορισμένα δεδομένα επηρεάζοντας πραγματικά τις ικανότητές μας να θυμόμαστε- και να ξεχνάμε, συλλογικά ή μεμονωμένα; Έτσι, τόσο σε εννοιολογικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, σημαντικά ζητήματα σχετικά με τη ρύθμιση του Διαδικτύου και τη λειτουργία του δικαιώματος της λήθης στην ΕΕ εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται, ακόμη και στο πλαίσιο της ΕΕ μετά τη Google Spain⁸⁶.

Αποφάσεις Ολλανδικών Δικαστηρίων και πως η απόφαση του ΔΕΕ επί της υπόθεσης Google Spain τις επηρέασε

Μετά την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ισπανία, οι Ευρωπαίοι έχουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, το δικαίωμα αφαίρεσης των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από την αναζήτηση με το όνομα τους. Εν προκειμένω, θα εξετάσουμε πώς εφαρμόζεται η απόφαση της Ισπανίας στην Ολλανδία, και ιδίως πώς το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης αξιολογήθηκε. Μετά την απόφαση Google Spain, τα ολλανδικά δικαστήρια αποφάνθηκαν σε δύο περιπτώσεις σχετικά με αιτήματα διαγραφής. Και στις δύο περιπτώσεις, τα ολλανδικά δικαστήρια εξέτασαν τις πτυχές της ελευθερίας έκφρασης σε σχέση με τη διαγραφή περισσότερο από ότι το ΔΕΕ. Ωστόσο, το αποτέλεσμα της απόφασης Google Spain σχετικά με την ελευθερία έκφρασης είναι δύσκολο να αξιολογηθεί, καθώς οι διαχειριστές μηχανών αναζήτησης αποφασίζουν για τις περισσότερες αιτήσεις διαγραφής χωρίς να αποκαλύπτουν πολλά για τις αποφάσεις τους.

Στην Ολλανδία, η μηχανή αναζήτησης της Google έχει μερίδιο αγοράς που ανέρχεται περίπου στο 85%⁸⁷. Μετά την απόφαση Google Spain, η Google λαμβάνει καθημερινά δεκάδες αιτήματα διαγραφής. Στην Google, πενήντα με εκατό άτομα εργάζονται σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης για την διαχείριση των αιτήσεων διαγραφής σε παγκόσμιο επίπεδο⁸⁸. Από τις αιτήσεις που υποβάλλονται, περισσότερες από 17.000 προέρχονται από την Ολλανδία. Η Google έχει αποσύρει το 42% περίπου των αιτημάτων διαγραφής διευθύνσεων URL που σχετίζονται με την αναζήτηση ονομάτων ανθρώπων. Επίσης, δημοσίευσε ορισμένα παραδείγματα αιτήσεων διαγραφής και ένα από αυτά προέρχεται από την Ολλανδία. Σε αυτό το παράδειγμα κάποιος ζήτησε από την Google να καταργήσει πάνω από 50 συνδέσμους σε άρθρα και αναρτήσεις που αναφέρουν δημόσια κατακραυγή αναφορικά με τις κατηγορίες ότι κακοποιούσε τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Η Google αρνήθηκε να διαγράψει την υπηρεσία.

⁸⁶ Eleni Frantziou, article, Further Developments in the right to be forgotten: The European Court of Justice's judgement in Case 131 – 12, Google Spain , SL, Google Inc Agencia Espanola de Protection de Datos, 2014

⁸⁷ iProspect 'Nationale Search Engine Monitor Onderzoek' (2014)

⁸⁸ Όπως αναφέρθηκε από τον Peter Fleischer στο Παγκόσμιο συνέδριο της Google, Privacy & Innovation Conference at Hong Kong University, 8 June 2015,

Η Ολλανδική Αρχή Προστασίας Δεδομένων (College Bescherming Persoonsgegevens) περιγράφει στον ιστότοπό της τις κατευθυντήριες γραμμές διαγραφής. Τον Νοέμβριο του 2014, η ολλανδική Αρχή Προστασίας Δεδομένων δήλωσε ότι έλαβε καταγγελίες από περισσότερα από 30 άτομα των οποίων τα αιτήματα διαγραφής είχαν απορριφθεί από την Google. Σε δύο περιπτώσεις, η Αρχή ζήτησε από την Google να διαγράψει τα αποτελέσματα αναζήτησης και η Google συμμορφώθηκε. Σε άλλες τρεις περιπτώσεις, η Αρχή ζήτησε από την Google να επανεξετάσει το θέμα της διαγραφής των αποτελεσμάτων αναζήτησης. Η Google υποσχέθηκε να το κάνει.

Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, η Αρχή Προστασίας Δεδομένων απέφυγε τη διαμεσολάβηση και ενημέρωσε τους καταγγέλλοντες ότι πρέπει να προσφύγουν στο δικαστήριο. Οι περισσότερες καταγγελίες λόγω απόρριψης αιτημάτων προήλθαν από άτομα με ρόλο στη δημόσια ζωή, όπως πρώην πολιτικοί και στελέχη, και επαγγελματίες που ασχολούνται με τη χρηματοοικονομική βιομηχανία και τον τομέα της υγείας. Η Αρχή απέρριψε άλλες καταγγελίες επειδή δεν μπόρεσε να αξιολογήσει κατά πόσον οι εν λόγω πληροφορίες ήταν ανακριβείς ή ξεπερασμένες. Τέλος, η Αρχή σημείωσε ότι δεν διαθέτει την αρμοδιότητα να αποφανθεί σχετικά με αιτήματα για την αφαίρεση δυσφημιστικών σχολίων⁸⁹. Μετά την απόφαση Google Spain, δύο υποθέσεις σχετικά με αιτήσεις διαγραφής υποβλήθηκαν στο δικαστήριο της Ολλανδίας:

Σύντομο Ιστορικό πρώτης υπόθεσης

Το 2012, ένα δημοφιλές εμπορικό κανάλι ολλανδικής τηλεόρασης παρουσίασε ένα πρόγραμμα με τον διάσημο ολλανδό δημοσιογράφο Peter R. de Vries. Το πρόγραμμα παρουσίασε μέσω κρυφής κάμερας έναν άνθρωπο που συζητά με έναν δολοφόνο για το πώς είναι καλύτερα να σκοτώσει έναν ανταγωνιστή. Το πρόγραμμα δεν αναφέρθηκε στο πλήρες όνομα του ανθρώπου, αλλά μόνο στο μικρό όνομά του και στο πρώτο γράμμα του επωνύμου του («αρχικά»): Arthur van M. Στην Ολλανδία, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, συνήθως, αναφέρονται σε άτομα που εμπλέκονται σε ποινικές διαδικασίες με αυτόν τον τρόπο. Τα αρχεία του τηλεοπτικού προγράμματος χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικά στοιχεία στην συγκεκριμένη υπόθεση. Το 2012, καταδικάστηκε σε ποινή φυλάκισης έξι ετών γιατί προσπάθησε να υποκινήσει μια δολοφονία. Ο Arthur van M άσκησε έφεση και περιμένει την κρίση σε αυτή την ποινική υπόθεση.

Η τηλεοπτική εκπομπή κατηγορήθηκε αλλά υποστήριξε ότι ανέφερε μονάχα τα αρχικά του Arthur van M. Η υπόθεση ενέπνευσε τον Antoon Engelbertink να γράψει το βιβλίο του το 2013, *The Amsterdam Escort-assassination*. Δημοσίευσε, επίσης, και μια αγγλική μετάφραση. Ο Engelbertink περιέγραψε το βιβλίο του ως ένα μίγμα γεγονότος και μυθοπλασίας. Στο βιβλίο, ένας άνθρωπος που διέταξε μια δολοφονία έχει το ίδιο όνομα με τον Arthur van M. Εάν ένας χρήστης του διαδικτύου, λοιπόν, εισαγάγει το πλήρες όνομα του Arthur van M στο Google, η μηχανή αναζήτησης θα

⁸⁹ Βλ. άρθρο 3 του Ολλανδικού Νόμου για την προστασία των Δεδομένων : Ο παρών νόμος δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που γίνεται αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς, καλλιτεχνικούς ή λογοτεχνικούς σκοπούς, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά

εμφανίσει ένα σύνολο διευθύνσεων URL. Ο Arthur van M θέλησε να διαγράψει ορισμένες από αυτές τις διευθύνσεις. Ορισμένες από τις διευθύνσεις URL αναφέρονται σε ιστοσελίδες σχετικά με το βιβλίο του Engelbertink στο amazon.com, books.google.nl και abebooks.com. Στις αναζητήσεις με το πλήρες όνομα του Arthur van M, η λειτουργία αυτόματης συμπλήρωσης της Google πρότεινε επίσης να προστεθεί το "peter r de vries" (το όνομα του δημοσιογράφου που ασχολείται με ποινικές υποθέσεις) στα ερωτήματα. Οι σελίδες αποτελεσμάτων αναζήτησης εμφανίζουν επίσης ένα μήνυμα που αναφέρει: «Ορισμένα αποτελέσματα ενδέχεται να έχουν καταργηθεί βάσει της νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων στην Ευρώπη». Η Google αρνήθηκε να κάνει δεκτά τα αιτήματα του Arthur van M για να καταργήσει αυτές τις διευθύνσεις URL από τις αναζητήσεις για το όνομά του. Στο Επαρχιακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ, ο Arthur van M επικαλέστηκε την υπόθεση Google Spain και ισχυρίστηκε, εν συντομία, ότι η Google πρέπει να διαγράψει ορισμένα αποτελέσματα αναζήτησης που σχετίζονται με αυτόν. Συνολικά, ο Arthur van M υπέβαλε πέντε αιτήματα. Το Επαρχιακό Δικαστήριο τα απέρριψε όλα. Ως εκ τούτου, άσκησε έφεση κατά της απόφασης στο Εφετείο του Άμστερνταμ.

Το Εφετείο σημειώνει ότι ο Arthur van M διώκεται σοβαρά για ποινικό αδίκημα για το οποίο έχει καταδικαστεί σε πρώτο βαθμό⁹⁰. Το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι οι δημοσιεύσεις για την καταδίκη του είναι το αποτέλεσμα του ενδιαφέροντος του κοινού για τις καταδίκες και την παράνομη συμπεριφορά του. Το κοινό ενδιαφέρεται για πληροφορίες σχετικά με τα σοβαρά εγκλήματα εν γένει και, συνεπώς, και για την δίωξη και καταδίκη του Arthur van M. Επιπλέον, το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα αποτελέσματα αναζήτησης με το πλήρες όνομα του Arthur van M παρουσιάζονται μόνο σε ιστότοπους που αναφέρονται στο πρώτο του όνομα και στο πρώτο γράμμα του επωνύμου του ('αρχικά'). Ως εκ τούτου, λόγω του ότι οι άνθρωποι αναζητούν πληροφορίες για αυτόν, του οποίου γνωρίζουν ήδη το πλήρες όνομά, δεν μπορούν να είναι σίγουροι αν οι πληροφορίες στους δικτυακούς τόπους αναφέρονται σε αυτόν ή σε κάποιον άλλο, επειδή οι ιστοσελίδες περιέχουν μόνο τα αρχικά. Το Δικαστήριο λέει ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι χρήστες θα μπορούσαν να συνδέσουν το περιεχόμενο της ιστοσελίδας και του Arthur van M, για παράδειγμα επειδή γνωρίζουν τις δραστηριότητες του ή γνωρίζουν άλλες πληροφορίες που τον χαρακτηρίζουν ως ύποπτο του εγκλήματος. Αλλά λόγω του ρόλου που διαδραματίζει ο Arthur van M στη δημόσια ζωή και το έγκλημα που έχει διαπράξει, ο ίδιος πρέπει να αποδεχθεί ότι οι άνθρωποι μπορούν να κάνουν μια τέτοια σύνδεση. Ο Arthur van M υποστήριξε ότι οι χρήστες θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν το βιβλίο, με το πλήρες όνομά του, για να κάνουν τη σύνδεση με το ποινικό αδίκημα. Το Δικαστήριο, ωστόσο, σημειώνει ότι το βιβλίο παρουσιάζεται ως συνδυασμός γεγονότος και μυθοπλασίας. Επιπλέον, το βιβλίο περιγράφει ένα πραγματική δολοφονία, αντί για μια προσπάθεια να γίνει μια δολοφονία.

Έτσι, με βάση το βιβλίο ή τις αναφορές σε αυτό, το κοινό δεν μπορεί να συνδέσει τον Arthur van M με το έγκλημα. Αν όμως το κοινό κάνει μια τέτοια σύνδεση, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο Άρθουρ van M πρέπει να ζήσει με αυτό. **Ο πρώτος ισχυρισμός** του Arthur van M ήταν ο εξής: Ισχυρίστηκε ότι η Google, θα έπρεπε να υποχρεωθεί: «να διορθώσει, να διαγράψει ή / και να αποκλείσει τα προσωπικά του

⁹⁰ Gerechtshof Amsterdam, 31 March 2015

δεδομένα με την κατάργηση των διευθύνσεων URL που σχετίζονται με αυτόν όταν το όνομά του εισάγεται στην μηχανή αναζήτησης της Google.» Επειδή ο Arthur van M διώκεται για πρόσφατο αδίκημα και καταδικάστηκε σε πρώτο βαθμό, δεν έχει δικαίωμα διαγραφής των αποτελεσμάτων που μπορεί να τον συνδέσουν με το αδίκημα. Το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι διευθύνσεις URL δεν πρέπει να διαγραφούν. **Δεύτερον**, ο Arthur van M θέλησε να υποχρεώσει τη Google να «αφαιρέσει και να απομακρύνει, όλα τα αποτελέσματα αναζήτησης που παραπέμπουν ή αναφέρονται στα προσωπικά του δεδομένα.» Το Δικαστήριο, ωστόσο, λέει ότι τα αποτελέσματα αναζήτησης αφορούν μόνο το βιβλίο ή έναν ιστότοπο που περιέχει τον Arthur van M με τα αρχικά του. Επειδή δεν υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ του βιβλίου και της ταυτότητάς του, το Δικαστήριο δεν υποχρεώνει την Google να διαγράψει τα αποτελέσματα αναζήτησης που αναφέρονται μόνο στο βιβλίο ή τα αρχικά του. Επιπλέον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, ενώ είναι σύνηθες για τα ολλανδικά μέσα ενημέρωσης να αναφέρονται στα άτομα που εμπλέκονται σε ποινικές διαδικασίες με τα αρχικά τους, δεν υπάρχει συγκεκριμένος εφαρμοστέος κανόνας. Το Δικαστήριο λέει ότι το αίτημα του Arthur van M για αφαίρεση ορισμένων αποτελεσμάτων αναζήτησης είναι πολύ ευρύ και πολύ ασαφές και για αυτόν τον λόγο δεν μπορεί να γίνει δεκτό. **Τρίτον**, ο Arthur van M ζήτησε την αφαίρεση του μηνύματος, που ενδέχεται να υπάρχει σε κάποια αποτελέσματα αναζήτησης, περί κατάργησης πληροφοριών σύμφωνα με το ευρωπαϊκό δίκαιο προστασίας δεδομένων. Το Δικαστήριο δέχεται το επιχείρημα της Google ότι το μήνυμα είναι τυποποιημένο και ανεξάρτητο από οποιεσδήποτε αιτήσεις διαγραφής. Συνεπώς, το Δικαστήριο απορρίπτει το τρίτο αίτημα του Arthur van M. **Τέταρτον**, ο Arthur van M ήθελε η Google να «αφαιρέσει τη σύνδεση μεταξύ του ονόματός του και του ονόματος του δημοσιογράφου "Peter R. de Vries" στον δικτυακό τόπο αναζήτησης της Google. Ο ίδιος υποστήριξε ότι η Google σκόπευε να τον δυσφημίσει, έχοντας τη λειτουργία autosuggest (αυτόματης πρότασης) υποδηλώνοντας το όνομα του δημοσιογράφου Peter R. de Vries για την αναζήτηση του πλήρους ονόματός του.

Ωστόσο, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο Arthur van M δεν απέδειξε πειστικά ότι η Google σκόπευε να τον βλάψει. Επιπλέον, το κοινό έχει έννομο συμφέρον να ενημερωθεί για τον Άρθουρ Van M και τα εγκλήματά του. Τελικά, το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι οι χρήστες στους οποίους εμφανίζεται αυτόματα το όνομα του δημοσιογράφου που ασχολήθηκε με το συγκεκριμένο έγκλημα προφανώς ήδη γνώριζαν το πλήρες όνομα του Arthur van M, και δεν θα έβρισκαν περισσότερες πληροφορίες μέσω τα αποτελεσμάτων αναζήτησης που δημιουργούνται από την αυτόματη προσθήκη. **Πέμπτον**, ο άνδρας ζήτησε ουσιαστικά από το Δικαστήριο να υποχρεώσει την Google να μην παραβιάσει ποτέ το απόρρητό του και πάλι⁹¹. Το Δικαστήριο απορρίπτει τον ισχυρισμό αυτό, διότι είναι υπερβολικά ευρύς. Εν ολίγοις, όλοι οι ισχυρισμοί του Arthur van M απορρίφθηκαν και έχασε την υπόθεση.

⁹¹ Συγκεκριμένα ζήτησε: να αποφευχθούν τυχόν παραβιάσεις του δικαιώματός του την ιδιωτική ζωή, διαθέτοντας ή αναπαράγοντας τις διευθύνσεις URL στη μηχανή αναζήτησης Google σε σχέση με την αυτοματοποιημένη επεξεργασία του ονόματός του για εμπορικούς σκοπούς ή άλλους παρόμοιους δημόσιους σκοπούς, με οποιαδήποτε μορφή ή τρόπο, συμπεριλαμβανομένων των Βιβλίων

Σύντομο Ιστορικό δεύτερης υπόθεσης

Το 2011, ένας εταίρος της KPMG, μιας μεγάλης εταιρείας που παρέχει λογιστικές, φορολογικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες, ανέθεσε σε έναν εργολάβο να χτίσει το νέο του σπίτι. Κατά τη διάρκεια της κατασκευής, ο συνεργάτης της KPMG και η οικογένειά του ζούσαν σε ένα κοντέινερ. Ο εταίρος της KPMG έλαβε μέρος σε διαμάχη με τον εργολάβο. Ο εργολάβος δήλωσε ότι ο εταίρος της KPMG έπρεπε ακόμα να πληρώσει 200.000 ευρώ λόγω πρόσθετων εργασιών και καθυστερημένων πληρωμών. Ως εκ τούτου, ο εργολάβος αντικατέστησε τις κλειδαριές της πόρτας έτσι ώστε ο συνεργάτης της KPMG να μην μπορεί να εισέλθει στο νέο σπίτι. Ο εταίρος της KPMG και ο εργολάβος προσέφυγαν ενώπιον του ολλανδικού συμβουλίου διαιτησίας για την οικοδομική βιομηχανία. Στο πλαίσιο του διακανονισμού, ο εταίρος της KPMG πλήρωσε στον εργολάβο γύρω στα 60.000 ευρώ. Η μεγαλύτερη ολλανδική εφημερίδα, De Telegraaf, δημοσίευσε ένα άρθρο μπροστινής σελίδας για το 2012: "KPMG Top Executive Camps in Container". Το άρθρο της Telegraaf αναφέρει ότι ο εταίρος της KPMG δεν μπορεί να κινηθεί στη νέα βίλα του λόγω του εργολάβου του που άλλαξε τις κλειδαριές σε εκδίκηση για έναν απλήρωτο λογαριασμό. Το άρθρο λέει ότι στον εταίρο της KPMG και στη σύζυγό του δεν άρεσε η βαφή, και ήθελε ο εργολάβος να καταβάλει αποζημίωση για τη συναισθηματική βλάβη που υπέστησαν επειδή διέμεναν σε κοντέινερ για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το 2014, ο εταίρος της KPMG ζήτησε από την Google να καταργήσει το άρθρο της Telegraaf από τα αποτελέσματα αναζήτησης για αναζητήσεις με το όνομά του. Η Google αρνήθηκε. Αργότερα, ο δικηγόρος της KPMG ζήτησε την κατάργηση διαφόρων διευθύνσεων URL για αναζητήσεις σχετικά με τον εταίρο της KPMG. Η Google απέρριψε και πάλι το αίτημα και είπε ότι στις ιστοσελίδες περιέχονται πληροφορίες δημόσιου ενδιαφέροντος και όχι παρωχημένες. Ο εταίρος της KPMG υπέβαλε την υπόθεση ενώπιον του Επαρχιακού Δικαστηρίου του Άμστερνταμ. Επικαλούμενος την υπόθεση Google Spain, ήθελε να υποχρεωθεί η Google να διαγράψει τα αποτελέσματα αναζήτησης και οποιεσδήποτε άλλες ιστοσελίδες που τον συσχετίζουν με την ιστορία του κοντέινερ.

Σε περίπτωση αποτυχίας του πρώτου ισχυρισμού του, ο εταίρος της KPMG ζήτησε από το Δικαστήριο να διατάξει την Google να μεταφέρει τα αποτελέσματα αναζήτησης που τον αφορούν στο κάτω μέρος όπου εμφανίζεται το σύνολο των αποτελεσμάτων αναζήτησης. Ο εταίρος της KPMG ισχυρίστηκε ότι ο εργολάβος ενήργησε παράνομα αλλάζοντας τις κλειδαριές. Ο εταίρος της KPMG δήλωσε ότι ο η αξίωση των 200.000 ευρώ του εργολάβου δεν ήταν έγκυρη. Σύμφωνα με τον εταίρο της KPMG, το άρθρο της Telegraaf τον βλάπτει γιατί πολλοί άνθρωποι που τον συναντούν, για παράδειγμα, όταν τα παιδιά του συμμετέχουν σε μια νέα ομάδα χόκεϋ, παραπέμπουν στην ιστορία. Επιπλέον, το άρθρο βλάπτει την καριέρα του εταίρου της KPMG στους νέους πελάτες που ψάχνουν για τον ίδιο στη Google και βρίσκουν την ιστορία του κοντέινερ. Προβλέπει ότι τα αποτελέσματα αναζήτησης θα τον βλάψουν και στην εργασία του μελλοντικά. Σύμφωνα με τον εταίρο KPMG, η ιστορία με το κοντέινερ δεν έχει σημασία για το ευρύ κοινό, διότι αφορά σε ένα ιδιωτικό ζήτημα που δεν είχε καμία σχέση με τη θέση του στην KPMG. Προσθέτει ότι οι πληροφορίες είναι άσχετες διότι είναι δύομισι ετών.

Κριτική

Σε αντίθεση με το ΔΕΕ στην περίπτωση της Ισπανίας, το ολλανδικό δικαστήριο ξεκινά με την έμφαση στο ότι οι μηχανές αναζήτησης, όπως η Google, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην κοινωνία. Το Δικαστήριο αναφέρει ότι το διαδίκτυο περιέχει «έναν ωκεανό πληροφοριών», ο οποίος, επιπλέον, μπορεί να αλλάξει σε κάθε στιγμή. Οι μηχανές αναζήτησης βοηθούν τους ανθρώπους να βρίσκουν πληροφορίες διαδικτυακά. Αν οι μηχανές αναζήτησης υπόκεινται σε πάρα πολλούς περιορισμούς, η λειτουργία της αρχειοθέτησης θα παρεμποδίζεται, με αποτέλεσμα την απώλεια αξιοπιστίας για τις μηχανές αναζήτησης. Επίσης, αναφέρει ότι διακυβεύονται δύο θεμελιώδη δικαιώματα. Πρώτον, το δικαίωμα του εταίρου της KPMG, όπως προστατεύεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁹². Δεύτερον, Το δικαίωμα της Google για «ελευθερία ενημέρωσης» (όπως το Δικαστήριο καλεί το δικαίωμα λήψης και διαβίβασης πληροφοριών), που προστατεύεται από τη Σύμβαση και το ολλανδικό Σύνταγμα⁹³. Το Δικαστήριο προσθέτει ότι τα συμφέροντα των χρηστών του διαδικτύου, και των συγγραφέων του διαδικτύου πρέπει, επίσης, να ληφθούν υπόψη.

Το Ελεγκτικό Συνέδριο τονίζει ότι η σημασία των αποτελεσμάτων αναζήτησης είναι υπό εξέταση - όχι της συνάφειας των δημοσιεύσεων του τύπου. Αν ο εταίρος της KPMG διαφωνεί με το περιεχόμενο μιας δημοσίευσης πρέπει να μηνύσει τον αρχικό εκδότη. Ένα δικαστήριο μπορεί στη συνέχεια να εφαρμόσει το νόμιμο πλαίσιο σχετικά με τις παράνομες δημοσιεύσεις τύπου και να αξιολογήσει κατά πόσο μια συγκεκριμένη δημοσίευση υποστηρίζεται επαρκώς από αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, οι άνθρωποι δεν θα πρέπει να είναι σε θέση να παρακάμψουν το νομικό πλαίσιο για τις παράνομες δημοσιεύσεις του τύπου με την επίκληση των Άρθρων 12 και 14 της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων. Το Δικαστήριο προσθέτει ότι αυτές οι διατάξεις δεν προορίζονται να βοηθήσουν τους ανθρώπους να κρύβουν νόμιμες δημοσιεύσεις από το κοινό μέσω αίτησης απομάκρυνσης, απλώς επειδή δεν τους αρέσουν οι δημοσιεύσεις αυτές. Όσον αφορά το δικαίωμα αίτησης διαγραφής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 12 στοιχείο β) το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι διευθύνσεις URL είναι ακριβή αποτελέσματα αναζήτησης με την αναζήτηση ενός ονόματος του συνεργάτη της KPMG, επειδή οι πληροφορίες στους ιστότοπους πίσω από αυτές οι διευθύνσεις URL σχετίζονται με αυτόν. Επιπλέον, οι πληροφορίες που παρέχονται στις διευθύνσεις URL είναι σωστές. Η Google ισχυρίστηκε ότι οι δημοσιεύσεις έγιναν όταν η KPMG συμμετείχε σε πολλά οικονομικά σκάνδαλα. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου υπήρχε πολλή συζήτηση για την ηθική των κορυφαίων στελεχών επιχειρήσεων όπως ο εταίρος της KPMG. Η Google πρόσθεσε ότι τα εξέχοντα εθνικά και τοπικά μέσα ενημέρωσης δημοσίευαν τις ιστορίες. Προφανώς αυτά τα μέσα θεωρούσαν τις πληροφορίες πολύτιμες - ένας σημαντικός παράγοντας για την Google κατά τον προσδιορισμό της συνάφειας των πληροφοριών. Το Συνέδριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι εύλογο τα σχετικά αποτελέσματα αναζήτησης να είναι σημαντικά και όχι υπερβολικά. Ως εκ τούτου, το

⁹² Βλ. άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

⁹³ Βλ. άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και άρθρο 10 του Ολλανδικού Συντάγματος

Δικαστήριο απορρίπτει την αίτηση διαγραφής του εταίρου της KPMG (Άρθρο 12, στοιχείο β', της οδηγίας).

Αναφορικά με το αν οι πληροφορίες παραμένουν επίκαιρες, το Δικαστήριο κρίνει ότι η υπόθεση του εταίρου της KPMG δεν είναι (ακόμη) συγκρίσιμη με την υπόθεση Google Ισπανία, η οποία αφορούσε μια δημοσίευση 16 ετών. Όσον αφορά το δικαίωμα αντιτάξεως στην επεξεργασία (άρθρο 14, στοιχείο α, της οδηγίας), το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν υπάρχουν επιτακτικοί λόγοι σχετικά με την κατάσταση του εταίρου της KPMG που απαγορεύουν την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, το δικαίωμα διαγραφής αποτελεί εξαίρεση από το δικαίωμα της Google στην ελευθερία της πληροφόρησης και πρέπει επομένως να μην χορηγείται εύκολα. Το Συνέδριο αντιλαμβάνεται ότι ο εταίρος της KPMG το βρίσκει δυσάρεστο να αντιμετωπίζει επανειλημμένα την ιστορία του κοντέινερ από γνωστούς και από επιχειρηματικές επαφές. Ωστόσο, αυτή η δυσaráσκεια δεν αντισταθμίζει το δικαίωμα της Google στην ελευθερία πληροφοριών. Το Δικαστήριο προσθέτει ότι οι δημοσιεύσεις δεν είναι δυσφημιστικές. Ενώ οι δημοσιεύσεις δείχνουν ότι ο εταίρος της KPMG είχε μια διαφωνία με τον εργολάβο, δεν αναφέρουν ότι εκείνος ευθύνεται. Επιπλέον, σύμφωνα με το Δικαστήριο, η δήλωση ότι ο εταίρος της KPMG έπρεπε να διαμείνει σε προσωρινή στέγαση περισσότερο από το προβλεπόμενο δεν είναι δυσφημιστικός. Εξάλλου, ο εταίρος της KPMG είχε ζήσει προσωρινά σε κοντέινερ για μήνες. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο αρνείται την απαίτηση του εταίρου της KPMG σχετικά με τη διαγραφή αποτελεσμάτων. Όπως σημειώθηκε, ο εταίρος της KPMG είχε επικουρική αξίωση: ήθελε να μετακινήσει η Google ορισμένα αποτελέσματα αναζήτησης εκεί όπου εμφανίζονται όλα τα αποτελέσματα αναζήτησης. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η Google δήλωσε ότι είναι τεχνικά αδύνατο να επηρεάσει τα αποτελέσματα αναζήτησης με τέτοιο τρόπο ώστε η συγκεκριμένη διεύθυνση URL να εμφανίζεται σε μια συγκεκριμένη σελίδα αποτελεσμάτων μηχανών αναζήτησης. Το δικαστήριο, προφανώς αποδεχόμενο το επιχείρημα της Google, απορρίπτει τους ισχυρισμούς του εταίρου της KPMG. (Φαίνεται αμφίβολο αν είναι πραγματικά αδύνατο για την Google να επηρεάσει τα αποτελέσματα της αναζήτησης. Ίσως το Δικαστήριο δέχθηκε την δήλωση της Google ως αληθινή επειδή ο άνθρωπος δεν αρνήθηκε το επιχείρημα της Google κατά τη διάρκεια της διαδικασίας). Το Δικαστήριο επικεντρώνει την ανάλυσή του στη νομιμότητα των αποτελεσμάτων αναζήτησης - όχι στην νομιμότητα της δημοσίευσης στην οποία αναφέρονται τα αποτελέσματα αναζήτησης: **εάν το περιεχόμενο της δημοσίευσης είναι το πρόβλημα, το υποκείμενο των δεδομένων πρέπει να απευθυνθεί στον εκδότη και όχι στον υπεύθυνο της μηχανής αναζήτησης.** Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι το δικαίωμα διαγραφής δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται για να καταστρατηγήσει τη διαδικασία κατά του εκδότη για την απόκρυψη νόμιμων αλλά ενοχλητικών δημοσιεύσεων από το κοινό. **Το ολλανδικό δικαστήριο υιοθετεί διαφορετική προσέγγιση από το ΔΕΕ, όπως το κατέστησε σαφές το ΔΕΚ στην Google Spain όπου ακόμη και αν η ίδια η δημοσίευση είναι νόμιμη, τα αποτελέσματα ίσως χρειαστεί να διαγραφούν.**

Λίγες πληροφορίες είναι διαθέσιμες σχετικά με το πώς η Google έχει αξιολογήσει την απόρριψη των 17.000 αιτήσεων που έλαβε από την Ολλανδία. Η Google ανέφερε ότι διέγραψε διευθύνσεις URL περίπου στο 42% όλων των ολλανδικών

περιπτώσεων⁹⁴. Ωστόσο, η Google μοιράζεται ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με τη φύση αυτών των συνδέσμων. Ήταν άρθρα ειδήσεων, σελίδες Wikipedia ή πληροφορίες σε δημόσια αρχεία; Τα αιτήματα προέρχονται από λαϊκούς, πολιτικούς ή εγκληματίες; Ο Guardian αναφέρει ότι το 98% των αιτήσεων διαγραφής στη Google προήλθε από συνηθισμένους πολίτες⁹⁵. Το ποσοστό αυτό φαίνεται να υποδηλώνει ότι το δικαίωμα διαγραφής πληροφοριών ικανοποιεί μια ανάγκη των απλών ανθρώπων να προστατεύσουν την ιδιωτικότητά τους.

Λόγω αυτής της έλλειψης διαφάνειας, μια διεθνής ομάδα ακαδημαϊκών κλήθηκε να παράσχει περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων αναφορικά με τα αιτήματα διαγραφής. «Γνωρίζουμε πολύ λίγα για το είδος και την ποσότητα των πληροφοριών που αποσυντίθεται από τα αποτελέσματα αναζήτησης, ποιες είναι οι πηγές και σε ποια κλίμακα, ποια αιτήματα αποτυγχάνουν και σε ποιο ποσοστό, και ποιες είναι οι κατευθυντήριες γραμμές της Google για την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ ατομικών απορρήτων και ελευθερίας έκφρασης.» Επιπλέον, δίνοντας σε ιδιωτικούς φορείς, όπως οι φορείς εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης, την αρμοδιότητα να διατηρούν σε ισορροπία τα θεμελιωδών δικαιωμάτων έχει τα μειονεκτήματά του. Μπορεί να υπάρχουν σαφείς περιπτώσεις όπου η ιδιωτική ζωή πρέπει να επικρατεί έναντι της ελευθερίας της έκφρασης και στις οποίες έχει νόημα ο χειριστής της μηχανής αναζήτησης να διαγράφει ένα αποτέλεσμα αναζήτησης. Ωστόσο, σε πιο δύσκολες περιπτώσεις, οι διαχειριστές των μηχανών αναζήτησης ενδέχεται να μην είναι οι καταλληλότεροι για να εξισορροπήσουν τα βασικά δικαιώματα. Η περίπτωση του Arthur van M δείχνει ότι η απόφαση διαγραφής μπορεί να είναι δύσκολη. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι οι πληροφορίες στο διαδίκτυο δεν αναφέρονταν απευθείας σε αυτόν, αλλά σε ένα βιβλίο πραγματικότητας-φαντασίας όπου ένας από τους χαρακτήρες φέρει το ίδιο όνομα με τον Arthur van M, εγείρει την ερώτηση εάν πράγματι γινόταν λόγος για προσωπικά δεδομένα. **Εν ολίγοις, είναι δύσκολο να εκτιμηθούν οι συνέπειες που αφορούν την ελευθερία έκφρασης από την Google Spain και έπειτα, λόγω της έλλειψης πληροφοριών σχετικά με τις αποφάσεις της Google.**

Μέχρι στιγμής, τα ολλανδικά δικαστήρια δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στην ελευθερία του λόγου από ότι το ΔΕΚ στην Google Spain. Τα ολλανδικά δικαστήρια τονίζουν το σημαντικό ρόλο των μηχανών αναζήτησης στην εύρεση πληροφοριών. Στην υπόθεση του εταίρου της KPMG, το Δικαστήριο του Άμστερνταμ εξετάζει το δικαίωμα του φορέα εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης στην ελευθερία πληροφοριών. Επιπλέον, το ολλανδικό δικαστήριο τονίζει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζουν οι μηχανές αναζήτησης στη διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες. Αντίθετα, το ΔΕΕ επικεντρώθηκε κυρίως στον ρόλο των μηχανών αναζήτησης στη διάδοση των προσωπικών δεδομένων. Εάν, στην υπόθεση με τον εταίρο της KPMG, το ολλανδικό δικαστήριο παρακολουθούσε προσεκτικότερα το ΔΕΚ και τη συλλογιστική του, το αποτέλεσμα θα ήταν ίσως το ίδιο. Αναμφίβολα, ο εταίρος της KPMG διαδραμάτισε ρόλο στη δημόσια ζωή - το κριτήριο που χρησιμοποιείται από το ΔΕΕ. Σύμφωνα με την Google Spain, και σύμφωνα με τη

⁹⁴ Google 'Transparency Report. European privacy requests for search removals'

⁹⁵ S Tippmann and J Powles, 'Google accidentally reveals data on 'right to be forgotten' requests'

νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, τα άτομα που παίζουν ρόλο στη δημόσια ζωή, πρέπει να δέχονται περισσότερες παρεμβολές από λιγότερο γνωστούς ανθρώπους. Ωστόσο, σε αντίθεση με το ΔΕΕ, το Ολλανδικό δικαστήριο εξετάζει το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Ενώ η απόφαση του Ολλανδικού Δικαστηρίου να απορρίψει την αίτηση διαγραφής φαίνεται συμβατή με την Google Spain, το ολλανδικό δικαστήριο αναγνωρίζει ότι το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή είναι εξίσου σημαντικό με την ελευθερία της έκφρασης. Στην υπόθεση που αφορά τον καταδικασθέντα εγκληματία, το Επαρχιακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ αναφέρει τη σημαντική λειτουργία ανάκτησης πληροφοριών της Google και το δικαίωμα της Google στην ελευθερία της έκφρασης. Το Εφετείο επιβεβαιώνει την απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου, αλλά ακολουθεί στενά τη συλλογιστική του ΔΕΚ που επικεντρώνεται κυρίως στα δεδομένα του απορρήτου και των δικαιωμάτων προστασίας των δεδομένων του υποκειμένου. Παρ' όλα αυτά, το Εφετείο εκδίδει μια απόφαση που φαίνεται λογική από την άποψη της ελευθερίας έκφρασης. Οι Ολλανδοί ενάγοντες δεν είχαν τόσο ισχυρή υπόθεση όσο εκείνη του Costeja Gonzáles. Και οι δύο περιπτώσεις αφορούσαν πληροφορίες που ήταν πιο πρόσφατες από τα οικονομικά προβλήματα του Costeja Gonzáles. Επιπλέον, αμφότερες οι ολλανδικές υποθέσεις αφορούν ενάγοντες με υψηλότερο δημόσιο προφίλ από τον Costeja Gonzáles. Για παράδειγμα, αν ο Arthur van M είναι πράγματι ένοχος, αναλαμβάνει τον κίνδυνο ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα αναφερθούν σε αυτόν. Όπως επισημαίνει το Επαρχιακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ, «το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή δεν είναι απόλυτο.» Επιπλέον, «η διάπραξη εγκλήματος οδηγεί στην παραγωγή ειδήσεων με αρνητικό τρόπο · αυτό αφήνει ίχνη στο Διαδίκτυο - ίσως ακόμη και για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα». Αυτή η λογική συμβαδίζει με την προσέγγιση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σύμφωνα με την οποία «το κοινό έχει, κατ' αρχήν, συμφέρον να ενημερωθεί για τις ποινικές διαδικασίες.» Το Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων θεωρεί επίσης ότι η σοβαρότητα του εγκλήματος είναι σημαντική. Τα ολλανδικά δικαστήρια διαπιστώνουν ότι το κοινό έχει μεγάλο ενδιαφέρον σοβαρά εγκλήματα και συμφωνεί με την προσέγγιση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το ολλανδικό δικαστήριο θα μπορούσε να είχε αποφασίσει διαφορετικά εάν η υπόθεση αφορούσε έναν πρώην εγκληματία που προσπαθούσε να χτίσει μια νέα ζωή μετά από είκοσι χρόνια στη φυλακή. Ωστόσο, η υπόθεση Arthur van M αφορά ένα έγκλημα πριν λίγα χρόνια. Το επιχείρημα του εταίρου της KPMG ότι η διαμάχη του με τον αντισυμβαλλόμενο αφορούσε ιδιωτική ύλη, έχει κάποια αξία. Αλλά η διαφορά προέκυψε σε μια εποχή που η ηθική πλευρά των κορυφαίων στελεχών συζητήθηκε πολύ. Επιπλέον, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι τα κορυφαία στελέχη είναι, λόγω της επιλογής εργασίας τους, δημόσια πρόσωπα. Άλλωστε, η εισαγγελική αρχή της Ολλανδίας διερεύνησε την KPMG και τους τρεις πρώην εταίρους για την κάλυψη αναφορικά με δωροδοκίες που καταβάλλονται στη Σαουδική Αραβία από μια μεγάλη κατασκευαστική και μηχανολογική εταιρεία. Ως εκ τούτου, η KPMG και οι εταίροι της ήταν πράγματι ένα θέμα δημόσιας συζήτησης⁹⁶. Από την άλλη θα μπορούσε

⁹⁶ Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είπε σε μια περίπτωση όπου μια εφημερίδα αναφέρθηκε σε υπόθεση απάτης, αναφέροντας έναν διαχειριστή τραπεζών με το όνομα: "δεν υπάρχει περιορισμένο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 10 § 2 της Σύμβασης για περιορισμούς πολιτικού λόγου ή συζητήσεων επί θεμάτων δημοσίου συμφέροντος". (*Standard Verlags GmbH v.*

επίσης να υποστηριχθεί ότι η διαμάχη του εταίρου της KPMG με τον εργολάβο δεν είχε καμία σχέση με τη δουλειά του. Εν ολίγοις, δεν είναι ξεκάθαρο αν τα άρθρα σχετικά με τη διαφορά του εταίρου της KPMG, συμβάλλουν στη δημόσια συζήτηση.

Συνολικά, η προσέγγιση των ολλανδικών δικαστηρίων να λάβουν ρητά υπόψη το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης διαφέρει από την προσέγγιση του ΔΕΕ. Πράγματι, δεν πρέπει να απορρίπτονται όσο το δυνατόν περισσότερα αιτήματα διαγραφής για χάρη της ελεύθερης έκφρασης. Αντίθετα, το θέμα μας είναι ότι τα δικαστήρια πρέπει να είναι σωστά βρίσκοντας την ισορροπία της ελευθερίας έκφρασης και της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων. Αυτή η εξισορρόπηση θα πρέπει να γίνεται κατά περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις σχετικές περιστάσεις. Όπως αναφέρθηκε, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει αναφερθεί λεπτομερώς σε νομολογία, η οποία αναγνωρίζει την ανάγκη εξισορρόπησης των δικαιωμάτων της ελευθερίας της έκφρασης και της ιδιωτικής ζωής όταν βρίσκονται σε σύγκρουση. Ο νόμος περί προστασίας δεδομένων αναγνωρίζει τη σημασία της ελεύθερης έκφρασης, για παράδειγμα μέσω των μέσων ενημέρωσης. Ωστόσο, το πλαίσιο που αναπτύχθηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επιτρέπει μια πιο λεπτή πράξη εξισορρόπησης μεταξύ της ελευθερίας της έκφρασης και της ιδιωτικής ζωής. Κατόπιν της απόφασης του ΔΕΚ, οι άνθρωποι έχουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, το δικαίωμα διαγραφής των αποτελέσματα αναζήτησης που εμφανίζονται για το όνομά τους. Δεν είναι γνωστός ο τρόπος με τον οποίο η Google αποφάσισε τη διαγραφή των 17.000 αιτήσεων που έλαβε από την Ολλανδία. Η αδιαφάνεια της απόφασης της καθιστά δύσκολη την εκτίμηση της επίδρασης της Google Ισπανίας στην ελευθερία της έκφρασης. Αυτή η έλλειψη διαφάνειας υποδεικνύει ένα γενικό πρόβλημα με τους φορείς εκμετάλλευσης μηχανών αναζήτησης που έχουν καθήκον να εξισορροπήσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα. Το ΔΕΕ πρότεινε γενικά τα δικαιώματα προστασίας προσωπικών δεδομένων και προστασίας δεδομένων να υπερισχύουν του δικαιώματος του κοινού να λαμβάνει πληροφορίες. Μέχρι στιγμής, σε σύγκριση με το Δικαστήριο της Ολλανδίας, φαίνεται να υπάρχει μεγαλύτερη συνείδηση της ανάγκης εξισορρόπησης της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων, αφενός, και του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης, αφετέρου⁹⁷.

Δικαίωμα στη λήθη και Εργασία

Συχνά λέμε ότι ζούμε σε μια εποχή με απεριόριστες δεύτερες ευκαιρίες. Αλλά η αλήθεια είναι ότι για πολλούς ανθρώπους, η μόνιμη τράπεζα μνήμης του Διαδικτύου σημαίνει όλο και περισσότερο ότι δεν υπάρχουν ευκαιρίες να ξεφύγεις από μια κακή στιγμή του παρελθόντος. Τώρα το χειρότερο πράγμα που έχετε κάνει είναι συχνά το πρώτο πράγμα που όλοι γνωρίζουν για σας⁹⁸.

Austria App no 34702/07 (ECtHR 10 January 2012)

⁹⁷Article “Freedom of expression and ‘right to be forgotten’ cases in the Netherlands after Google Spain”, Stefan Kulk, Researcher, CIER Centre for Intellectual Property Law, Utrecht University, the Netherlands. kulk [at] uu.nl

⁹⁸ J. Rosen, The Web means the end of forgetting, New York Times, 2010

Μετά το πέρας εύλογου χρονικού διαστήματος από την τέλεση μιας εγκληματικής πράξης, η ποινή μπορεί να επιβλήθηκε και να εκτίθεται, όμως το ποινικό μητρώο παραμένει. Είναι ένα στίγμα το οποίο πρέπει να ξεπεράσει, οποτεδήποτε, ένα άτομο με ποινική καταδίκη χρειάζεται μια δουλειά⁹⁹. Ένα ποινικό μητρώο συχνά τιμωρεί τους ανθρώπους πολύ περισσότερο από αυτό που οραματίστηκε ο δικαστής όταν επέβαλλε την ποινή οδηγώντας σε σοβαρή χειροτέρευση της υγείας, σε χρόνια ανεργία και διαταραχή των οικογενειακών και κοινοτικών δικτύων¹⁰⁰. Αποτελεί ένα στίγμα που μπορεί να χρησιμεύσει ως νόμιμη βάση δημιουργίας διακρίσεων. Συχνά, ποτέ δεν εξαφανίζεται. Σύμφωνα με τον Devah Pager, όταν τα άτομα με ποινικό μητρώο απασχολούνται, έχουν λιγότερους λόγους να εμπλακούν ξανά σε εγκλήματα ενώ επιβάλλουν λιγότερες επιβαρύνσεις στις οικογένειες και τις κοινότητες που τους υποστηρίζουν¹⁰¹.

Τα ποινικά μητρώα είναι διαθέσιμα εδώ και πολύ καιρό στα αρχεία των δικαστηρίων. Αυτό που άλλαξε με το πέρας του χρόνου είναι η ευκολία με την οποία οι εργοδότες μπορούν να έχουν πρόσβαση στα ποινικά μητρώα καθώς πριν από την έλευση της τεχνολογίας των πληροφοριών, οι έλεγχοι ήταν αναγκαστικά περιορισμένοι ως προς το πεδίο εφαρμογής τους¹⁰². Τα αρχεία ποινικού μητρώου ήταν προσεκτικά προστατευμένα από τους νόμους περί ιδιωτικότητας, οι οποίοι περιόριζαν την παράνομη χρήση των δεδομένων που τα αφορούσαν¹⁰³.

Σήμερα, με την εξέλιξη της τεχνολογίας και την ευκολία διάδοσης πληροφοριών μέσω του διαδικτύου, καθίσταται πολύ εύκολη η πρόσβαση σε δεδομένα που αφορούν τον δυνάμει εργαζόμενο μιας εταιρείας. Τέτοια δεδομένα είναι και τα ποινικά μητρώα των υποψηφίων εργαζομένων. Το ερώτημα που τίθεται εν προκειμένω, είναι το κατά πόσο είναι θεμιτό να εξαρτάται η πρόσληψη και κατ' επέκταση η καριέρα ενός εργαζομένου από το ποινικό του μητρώο και γενικότερα από τα δεδομένα που υπάρχουν αναφορικά με εκείνον στο Διαδίκτυο και φυσικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και επιπρόσθετα, αν θα πρέπει να καθιερωθεί ένα χρονικό διάστημα μετά το πέρας του οποίου μπορούν να διαγραφούν πληροφορίες που αφορούν αξιόποινες πράξεις, η ποινή των οποίων έχει εκτιθεί¹⁰⁴.

Αξιοσημείωτο είναι το αποτέλεσμα μιας έρευνας, το αντικείμενο της οποίας θα αναλυθεί παρακάτω, η οποία έλαβε χώρα το 2006, μια περίοδο δηλαδή που τα μέσα

⁹⁹ Οι εργοδότες δεν προτιμούν την πρόσληψη υποψηφίων με ποινικό μητρώο. Έρευνες αποκαλύπτουν ότι το 60 έως 70% των εργοδοτών δεν θα προσλαμβάνουν εν γνώσει τους ένα πρόσωπο με ποινική καταδίκη.

DEVAH PAGER, MARKED: RACE, CRIME, AND FINDING WORK IN AN ERA OF MASS INCARCERATION 34 (2007).

¹⁰⁰ John Bronsteen et al., *Happiness and Punishment*, 76 U. CHI. L. REV. 1037, 1050–53 (2009)

¹⁰¹ DEVAH PAGER, ως άνω

¹⁰² Ιδείτε James Jacobs & Tamara Crepet, *The Expanding Scope, Use, and Availability of Criminal Records*, 11 N.Y.U. J. LEGIS. & PUB. POL'Y 177, 186–87 (2008). Όλα τα κράτη έχουν δημιουργήσει εκτεταμένες βάσεις δεδομένων που αφορούν σε ποινικά μητρώα, τα οποία πωλούν σε εργοδότες και πωλητές εμπορικών πληροφοριών, σελ. 179–87.

¹⁰³ Logan Danielle Wayne, Comment, *The Data-Broker Threat: Proposing Federal Legislation to Protect Post-Expungement Privacy*, 102 J. CRIM. L. & CRIMINOLOGY 253, 262

¹⁰⁴ Andrew Elmore, *Civil Disabilities in an Era of Diminishing Privacy: A Disability Approach for the Use of Criminal Records in Hiring*, 2015

κοινωνικής δικτύωσης είχαν μόλις αρχίσει να κάνουν την εμφάνιση τους. Οι ερευνητές του Πανεπιστημίου του Dayton ρώτησαν φοιτητές σε όλη την γύρω περιοχή και 5.000 εργοδότες σε εθνικό επίπεδο για τις σκέψεις τους και τις εμπειρίες τους αναφορικά με το Facebook. Η έρευνα δείχνει ότι πολλοί εργοδότες ελέγχουν το Facebook πριν από την πρόσληψη. Πολλοί φοιτητές λένε ότι είναι ανήθικο. Το 40% των εργοδοτών λένε ότι θεωρούν το προφίλ Facebook ενός πιθανού εργαζομένου μέρος της απόφασης πρόσληψης και αρκετοί δήλωσαν ότι θα ακύρωναν προσλήψεις μετά από έλεγχο του Facebook. Το 32% των φοιτητών θεωρεί ότι είναι ανήθικο για τους εργοδότες να χρησιμοποιούν το Facebook ως μέρος αξιολόγησης των υποψηφίων. Το 46% των φοιτητών είπε ότι τούτο ήταν παραβίαση της ιδιωτικής ζωής. Τα αποτελέσματα της έρευνας κυκλοφόρησαν στο Πανεπιστήμιο Southwestern του Οχάιο: "Δεδομένου ότι το Facebook δημιουργήθηκε αρχικά από φοιτητές για φοιτητές, θεωρούν ότι είναι ένας δικός τους χώρος και αυστηρά ένα κοινωνικό δίκτυο", δήλωσε ο Chris Wiley, αναπληρωτής διευθυντής στις υπηρεσίες καριέρας της UD και ένας από τους ερευνητές. «Η σκέψη ότι αυτά που βάζουν στο Facebook θα γίνονταν αντιληπτά από έναν δυνητικό εργοδότη δεν είναι πραγματική για αυτούς. Είναι σαν ένας εργοδότης που εμφανίζεται σε ένα από τα πάρτι τους το βράδυ του Σαββάτου». Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι το 64% των φοιτητών είπαν ότι οι εργοδότες δεν θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα προφίλ του Facebook κατά τη διάρκεια της διαδικασίας πρόσληψης.

"Τα προφίλ Facebook είναι εξίσου έγκυρα με τα βιογραφικά σημειώματα, αλλά μπορούν να είναι εξίσου παραπλανητικά", δήλωσε ο Luckett. "Ο μόνος τρόπος για να μάθεις κάτι για κάποιον είναι να του πάρεις μια συνέντευξη και στη συνέχεια να τον προσλάβεις." Γνωρίζω πολλούς ανθρώπους των οποίων το προφίλ στο Facebook δεν ταιριάζει με την προσωπικότητά τους. Στο Facebook, οι μαθητές μπορούν να "ενταχθούν" σε οποιαδήποτε ομάδα ενδιαφέροντος του διαδικτύου. Ωστόσο, το 35% δήλωσε ότι οι ομάδες στις οποίες εντάσσονται δεν παρουσιάζουν με ακρίβεια ποιοι είναι ή ποιοι θέλουν να είναι. Το 23% δήλωσε ότι σκόπιμα παρουσίασε τον εαυτό του με μια χιουμοριστική διάθεση. Οι πιθανοί εργοδότες μπορεί να μην το δουν έτσι. "Κάναμε αυτή την έρευνα για να γνωρίσουμε στους μαθητές ότι πρόκειται για μια μεγάλη υπόθεση και για να επιτρέψουμε στους εργοδότες να γνωρίζουν τι πρέπει να αναζητήσουν, ώστε να έχουν καλύτερη κατανόηση του Facebook", δήλωσε ο Mark Sisson, βοηθός διευθυντής στις υπηρεσίες καριέρας της UD και ένας από τους ερευνητές. "Επίσης, θέλαμε να διερευνήσουμε το χάσμα γενεών μεταξύ των εργοδοτών και των υποψηφίων εργαζομένων".

Μερικοί από τους ερωτηθέντες φοιτητές δήλωσαν ότι είναι υποκριτικό για τους εργοδότες - οι οποίοι είναι συνήθως από προηγούμενη γενιά - να χρησιμοποιήσουν το Facebook εναντίον τους επειδή αυτό δεν υπήρχε μέχρι πρόσφατα. Η Megan Lemming, υποψήφια για το UD, δήλωσε ότι δεν θα επιθυμούσε να πάρουν οι εργοδότες μια γνώμη βασιζόμενη μόνο σε αυτό που δημοσιεύτηκε στο Facebook, όπως και οι ίδιοι οι εργοδότες δε θα ήθελαν κάποιον να τους κρίνει για το τι κάνουν στην ιδιωτική τους ζωή. "Το επόμενο έτος, θα απενεργοποιήσω τον λογαριασμό μου, έτσι ώστε οι εργοδότες να μην μπορούν να τον δουν επειδή θα ξεκινήσω τις σπουδές μου και νομίζω ότι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να κρατηθούν σε υψηλότερο επίπεδο", δήλωσε η Lemming.

"Είναι σημαντικό να ενημερώσουμε τους εργοδότες για το τι μπορούν να δουν και αν το προφίλ ενός φοιτητή στο Facebook είναι μια ακριβής εκτίμηση του πώς ο ίδιος θα ανταποκρινόταν σε ένα εργασιακό περιβάλλον"¹⁰⁵.

Αξια λόγου είναι και η περίπτωση της Stacy Snyder. Η 25χρονη καθηγήτρια στην εκπαίδευση στο γυμνάσιο της κοιλάδας του Conestoga στο Lancaster δημοσίευσε μια φωτογραφία στη σελίδα της στο MySpace που την έδειξε σε ένα πάρτι που φορούσε ένα πειρατικό καπέλο και πίνοντας από ένα πλαστικό με τον τίτλο "Μεθυσμένος Πειρατής." Αφού ανακάλυψε τη σελίδα, ο προϊστάμενος της στο γυμνάσιο της είπε ότι η φωτογραφία ήταν «μη επαγγελματική» και ο κοσμήτορας του Πανεπιστημίου Millersville, όπου η Snyder ήταν εγγεγραμμένη, δήλωσε ότι προωθεί την κατανάλωση αλκοόλ στους ανήλικους μαθητές της. Ως αποτέλεσμα, λίγες μέρες πριν την προγραμματισμένη αποφοίτηση της Snyder, το πανεπιστήμιο της αρνήθηκε να αποκτήσει διδακτορικό δίπλωμα. Η Snyder έκανε μήνυση, ισχυριζόμενη ότι το πανεπιστήμιο είχε παραβιάσει τα δικαιώματα της τιμωρώντας την για την (απόλυτα νόμιμη) συμπεριφορά της. Αλλά το 2008, ένας ομοσπονδιακός δικαστής της περιφέρειας απέρριψε τον ισχυρισμό της επειδή η Snyder ήταν δημόσιος υπάλληλος και ο λόγος της δεν αναφερόταν σε ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος.

Όταν οι ιστορικοί του μέλλοντος κοιτάνε τους κινδύνους της πρώιμης ψηφιακής εποχής, η Stacy Snyder μπορεί να αποτελεί πρότυπο. Το πρόβλημα που αντιμετώπισε είναι μόνο ένα παράδειγμα μιας πρόκλησης που αντιμετωπίζουν εκατομμύρια άνθρωποι σε ολόκληρο τον κόσμο: πόσο καλά θα ζήσουμε τη ζωή μας σε έναν κόσμο όπου το Διαδίκτυο καταγράφει τα πάντα και δεν ξεχνά τίποτα - όπου κάθε φωτογραφία που είναι αναρτημένη στο Διαδίκτυο, ενημέρωση κατάστασης, καταχώρηση Twitter και καταχώριση ιστολογίου από και για εμάς μπορούν να αποθηκευτούν για πάντα. Με ιστοσελίδες όπως το Facebook, το οποίο συλλέγει και μοιράζει ενοχλητικές προσωπικές αποκαλύψεις από χρήστες του Facebook, οι κακές φωτογραφίες στοιχειώνουν ανθρώπους μήνες ή χρόνια μετά το γεγονός. Τέτοια παραδείγματα πολλαπλασιάζονται καθημερινά: μία 16χρονη βρετανίδα κοπέλα απολύθηκε από το γραφείο της διότι έγραψε στο Facebook ότι βαριόταν. Ένας 66χρονος καναδός ψυχοθεραπευτής που προσπάθησε να εισέλθει στις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά εκδιώχθηκε στα σύνορα μετά από αναζήτηση του συνοριοφύλακα στο Διαδίκτυο, η οποία έδειξε ότι ο θεραπευτής είχε γράψει ένα άρθρο σε ένα φιλοσοφικό περιοδικό περιγράφοντας τα πειράματά του με το L.S.D.

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα της Microsoft, το 75% των Αμερικανών επαγγελματιών αναφέρουν ότι οι εταιρείες τους απαιτούν να κάνουν διαδικτυακή έρευνα σχετικά με τους υποψηφίους και πολλοί χρησιμοποιούν μια σειρά από ιστότοπους όταν εξετάζουν προσεκτικά τους αιτούντες - συμπεριλαμβανομένων των μηχανών αναζήτησης, των προσωπικών τοποθεσιών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Το 70% των επαγγελματιών των ΗΠΑ αναφέρουν ότι έχουν απορρίψει τους υποψηφίους λόγω πληροφοριών που βρέθηκαν, όπως φωτογραφίες και συνομιλίες με συζητήσεις και συμμετοχή σε αμφιλεγόμενες ομάδες.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις, φυσικά, συχνά παρουσίασαν νέες απειλές για την ιδιωτική ζωή. Το 1890, ο Samuel Warren και ο Louis Brandeis διαμαρτυρήθηκαν,

¹⁰⁵ University of Dayton, Facing the consequences of Facebook, UD news

μέσω ενός άρθρου τους, ότι λόγω της νέας τεχνολογίας - όπως η κάμερα Kodak - «το κουτσομπολιό δεν είναι πλέον ο πόρος του άεργου και του διεφθαρμένου αλλά έχει γίνει ένα εμπόριο». Το Facebook, το οποίο ξεπέρασε το MySpace το 2008 ως η μεγαλύτερη ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης, έχει τώρα περίπου 500 εκατομμύρια μέλη, ή το 22% όλων των χρηστών του Διαδικτύου, που ξοδεύουν πάνω από 500 δισεκατομμύρια λεπτά το μήνα σε αυτήν. Οι χρήστες του Facebook μοιράζονται περισσότερα από 25 δισεκατομμύρια πληροφορίες κάθε μήνα (συμπεριλαμβανομένων των ειδήσεων, των αναρτήσεων ιστολογίου και των φωτογραφιών) και ο μέσος χρήστης δημιουργεί 70 περίπου πληροφορίες το μήνα. Υπάρχουν περισσότεροι από 100 εκατομμύρια εγγεγραμμένοι χρήστες του Twitter και η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου ανακοίνωσε πρόσφατα ότι θα αποκτήσει - και θα αποθηκεύσει μόνιμα - ολόκληρο το αρχείο των δημόσιων θέσεων Twitter από το 2006.

Γνωρίζουμε εδώ και χρόνια ότι ο Παγκόσμιος Ιστός επιτρέπει την άνευ προηγουμένου έκθεση και αρχίζουμε να κατανοούμε το κόστος μιας εποχής στην οποία τόσο πολλά από αυτά που λέμε όσο και όσα λένε άλλοι για εμάς αποτελούν τα ψηφιακά αρχεία μας. Το γεγονός ότι το Διαδίκτυο δεν φαίνεται ποτέ να ξεχνάει απειλεί, σε σχεδόν υπαρξιακό επίπεδο, την ικανότητά μας να ελέγξουμε την ταυτότητά μας, να διατηρήσουμε την επιλογή να τα διαγράψουμε όλα και να ξεκινήσουμε εκ νέου.

Σε ένα πρόσφατο βιβλίο, "Διαγραφή: Η αρετή της λήθης στην ψηφιακή εποχή", ο Viktor Mayer-Schönberger αναφέρει την υπόθεση της Stacy Snyder ως υπενθύμιση της σημασίας της "κοινωνικής λήθης". Με τη "διαγραφή εξωτερικών αναμνήσεων" λέει το βιβλίο "η κοινωνία μας δέχεται ότι τα ανθρώπινα όντα εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου, ότι έχουμε την ικανότητα να μαθαίνουμε από εμπειρίες του παρελθόντος και να προσαρμόζουμε τη συμπεριφορά μας." Στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπου παρατηρούνται ανωμαλίες αλλά όχι απαραίτητα καταγεγραμμένες, οι αμαρτίες των ανθρώπων τελικά λησμονούνται. Αντίθετα, σημειώνει ο Mayer-Schönberger, μια κοινωνία στην οποία καταγράφονται όλα "μας συνδέει για πάντα με όλες μας τις προηγούμενες ενέργειες, καθιστώντας πρακτικά αδύνατο να ξεφύγουμε".¹⁰⁶ Συμπεραίνει, ότι «χωρίς κάποια μορφή λήθης, η συγχώρεση γίνεται μια δύσκολη επιχείρηση».

Με την την υπ' αριθμ. 101/2016 απόφασή της η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) έκρινε σχετικά με το ζήτημα της νομιμότητας επεξεργασίας ποινικών μητρώων γενικής χρήσεως εργαζομένων από την εργοδότη εταιρεία. Η υπό εξέταση υπόθεση αφορούσε στην επεξεργασία εκ μέρους εταιρείας, προσωπικών δεδομένων υπαλλήλων σε τηλεφωνικό κέντρο (Call Centre) και τμήμα υποστήριξης (Office) και συγκεκριμένα πιστοποιητικών ποινικού μητρώου γενικής χρήσεως και υπεύθυνων δηλώσεων περί μη καταδίκης για οποιοδήποτε οικονομικό έγκλημα. Η Αρχή, λαμβάνοντας υπόψιν το σχετικό νομικό πλαίσιο (Νόμος 2472/1997, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ΕΣΔΑ, κ.α.), έκρινε ότι στις περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει **σαφής, ρητή και ειδική** νομοθετική πρόβλεψη για την απουσία ποινικής καταδίκης για συγκεκριμένα εγκλήματα, η συλλογή και

¹⁰⁶ J. Rosen, The Web means the end of forgetting, New York Times, 2010

επεξεργασία πληροφοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από υποψήφιους προς εργασία ή προς κατάληψη θέσης σχετικά με απουσία ποινικής καταδίκης είναι δυνατό να λάβει χώρα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις του άρθρου 7 παρ. 2 στοιχ. (γ') του Ν. 2472/1997.

Προκειμένου, ωστόσο, να πληρούνται και η θεμελιώδης αρχή της αναλογικότητας των δεδομένων εν όψει του προβαλλόμενου σκοπού επεξεργασίας, δηλαδή τη διαφύλαξη των εννόμων συμφερόντων της εργοδότης εταιρείας, πρέπει να τηρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

(1) Οι πληροφορίες σχετικά με την απουσία ποινικής καταδίκης πρέπει να συλλέγονται απευθείας και μόνον από τον εκάστοτε ενδιαφερόμενο εργαζόμενο ή υποψήφιο, δια της υποβολής υπεύθυνης δήλωσης για την ανυπαρξία καταδίκης υπό την επιφύλαξη του άρθρου 576 παρ. 3 ΚΠοινΔ, ως προς το περιεχόμενο των αντιγράφων ποινικού μητρώου γενικής χρήσεως, με την έννοια ότι η αναφερόμενη στην υπεύθυνη δήλωση ανυπαρξία καταδίκης αφορά πράξεις η καταδίκη στις οποίες εμφανίζεται στο ποινικό μητρώο γενικής χρήσεως υπό την προϋπόθεση ότι σχετίζονται με την οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα της εταιρείας και με τα καθήκοντα του υποψηφίου ή εργαζόμενου.

(2) Αποκλείεται η συλλογή και περαιτέρω επεξεργασία αντιγράφων ποινικού μητρώου γενικής χρήσεως, καθόσον υπερβαίνει τον προβαλλόμενο σκοπό επεξεργασίας. Και τούτο, ιδίως διότι τιαυτή επεξεργασία δύναται να αποκαλύπτει την ύπαρξη ποινικών καταδικών, που δεν έχουν σχέση με την κύρια οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα της εργοδότης εταιρείας, ως υπευθύνου επεξεργασίας.

(3) Η συλλογή και περαιτέρω επεξεργασία των ως άνω υπεύθυνων δηλώσεων επιτρέπεται όχι για όλες τις κατηγορίες προσωπικού, αλλά μόνο για εκείνες που έχουν σχέση με την κύρια οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα της εργοδότης εταιρείας, ως υπευθύνου επεξεργασίας, όπως τα καθήκοντα των εργαζομένων των κατηγοριών αυτών προκύπτουν από τις συμβάσεις εργασίας τους και καθορίζουν το κύριο επάγγελμά τους, λαμβανομένων υπόψη και των διατάξεων του ΠΔ 156/1994 για την υποχρέωση του εργοδότη να ενημερώνει τον εργαζόμενο για τους όρους που διέπουν τη σύμβαση ή τη σχέση εργασίας. Οι εν λόγω κατηγορίες μπορεί να οριοθετηθούν ως εξής: υπόλληλοι των τμημάτων: α) Τηλεφωνικό Κέντρο (Call Centre) και β) Τμήμα Υποστήριξης (Office).

(4) Ο χρόνος τηρήσεως των δεδομένων για τους ήδη εργαζομένους πρέπει να προσδιοριστεί στα πέντε έτη από τη λήξη της εργασιακής σχέσεως, ενώ για τους υποψήφιους προς εργασία, οι οποίοι τελικώς δεν προσελήφθησαν, στους έξι μήνες από την ολοκλήρωση της διαδικασίας προσλήψεως (ανακοίνωση προσληφθέντων)¹⁰⁷.

Ο χρόνος ως παράγοντας σχετικά με τη διατήρηση ή τη διαγραφή δεδομένων

¹⁰⁷ <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/einai-nomimi-i-epexergasia-poinikon-mitroon-ergazouenon-apo-tin-ergodotria-etairaia-apdph>

Σε έναν κόσμο όπου ο καθένας είναι αυτό που ορίζει η Google, το ερώτημα που τίθεται αφορά στον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο **χρόνος** στην εξισορρόπηση διαφορετικών συμφερόντων όσον αφορά τη διατήρηση ή την κατάργηση διαθέσιμων πληροφοριών στο διαδίκτυο.

Οι ψηφιακές πηγές πληροφοριών, και ιδιαίτερα ο Ιστός, λειτουργούν ως πολύ μεγάλες αποθήκες μνήμης. Επειδή η μνήμη είναι μια εξωτερική συναλλαγή, οι ελεγκτές δεδομένων και τα υποκείμενα δεδομένων δεν είναι τα μόνα μέρη που πρέπει να ληφθούν υπόψη, αλλά και τα συμφέροντα των άλλων: το κοινό. Η εξισορρόπηση αυτών των συμφερόντων είναι δύσκολη. Μπορούμε, ωστόσο, να κερδίσουμε καθοδήγηση και έμπνευση από τη διαδικασία της ανθρώπινης μνήμης όπου οι παράγοντες «**σημασία**», «**χρήση**» και «**χρόνος**» διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Ο «χρόνος» είναι ένας παράγοντας που γενικά υποστηρίζει την λήθη όταν ο χρόνος που περνάει **αυξάνεται**, ενώ η «σημασία», και η «χρήση» αντιτίθενται γενικά στην λήθη όταν η **συχνότητα** με την οποία οι σημαντικές πληροφορίες **χρησιμοποιούνται**, αυξάνεται.

Τα άτομα που επιθυμούν ορισμένες τους πληροφορίες να διαγραφούν, αναζητούν τεχνολογικά εργαλεία και εταιρείες που θα τους παράσχουν τη συγκεκριμένη επιλογή διαγραφής. Σε πολλές περιπτώσεις, ωστόσο, αυτές οι λύσεις δεν οδηγούν σε ικανοποιητικά αποτελέσματα για τα άτομα που εμπλέκονται με αποτέλεσμα, να στρέφονται προς το νόμο για να πετύχουν το σκοπό τους. Εν προκειμένω, εστιάζουμε στον ρόλο του χρόνου στο πλαίσιο της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων ειδικότερα.

Τα δικαστήρια έχουν αναγνωρίσει ένα «δικαίωμα λήθης» βάσει του γενικού δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής ζωής – που συναντάται στην ΕΣΔΑ (άρθρο 8) και στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (άρθρο 7) -σε έναν αριθμό αποφάσεων¹⁰⁸. Όσον αφορά ειδικότερα την ευρωπαϊκή νομολογία, το δικαίωμα έχει εφαρμοστεί ως επί το πλείστον προκειμένου να προστατευτούν τα άτομα από το να αντιμετωπίσουν ορισμένες πτυχές του παρελθόντος τους με ένα δυσανάλογο, άδικο ή παράλογο τρόπο¹⁰⁹. Στην απόφαση *Delfi AS κατά Εσθονίας*¹¹⁰, το Δικαστήριο δήλωσε ότι «η διάδοση του Διαδικτύου και η πιθανότητα ... οι πληροφορίες που δημοσιοποιήθηκαν κάποτε να παραμείνουν δημόσιες και να κυκλοφορούν για πάντα, απαιτεί προσοχή». Στην υπόθεση *Österreichischer Rundfunk κατά Αυστρίας*¹¹¹, το ΕΔΔΑ διευκρίνισε ότι η εκπνοή του χρόνου από την καταδίκη και την απελευθέρωση αποτελεί σημαντικό στοιχείο στη στάθμιση των συμφερόντων του ατόμου για την προστασία της ιδιωτικής ζωής σε σχέση με το ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση¹¹². Στην υπόθεση *Editions Plon κατά Γαλλίας*¹¹³, οι κληρονόμοι του

¹⁰⁸ Graux, Ausloos & Valcke, 2012

¹⁰⁹ Ambrose & Ausloos, 2013

¹¹⁰ *Delfi AS v Estonia*, ECtHR, Application nr. 64569/09, 10 October 2013.

¹¹¹ *Österreichischer Rundfunk v Austria*, ECtHR, Application nr. 35841/02, 7 December 2000

¹¹² Τελικά, αποφασίστηκε ότι το εθνικό δικαστήριο είχε δώσει υπερβολική βαρύτητα στο χρονικό στοιχείο. "Τα εθνικά δικαστήρια έδωσαν μεγάλη βαρύτητα στο χρονικό στοιχείο, ειδικότερα στο μεγάλο χρονικό διάστημα από την καταδίκη του κ. S., αλλά δεν έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στο γεγονός ότι μόλις λίγες εβδομάδες είχαν περάσει από την απελευθέρωσή του. "

¹¹³ *Editions Plon v. France*, ECtHR, Application nr. 58148/00, 18 May 2004.

πρώην Γάλλου προέδρου François Mitterrand είχαν αντιταχθεί στη δημοσίευση ενός βιβλίου από την πρώην γιατρό του πρώην Προέδρου. Ωστόσο, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «όσο ο χρόνος περνούσε, τόσο περισσότερο το δημόσιο συμφέρον της συζήτησης για την ιστορία του προέδρου Mitterrand επικρατούσε των απαιτήσεων της προστασίας των δικαιωμάτων του Προέδρου όσον αφορά το ιατρικό απόρρητο». Με λίγα λόγια, το δικαίωμα στη λήθη επικαλείται κατά κύριο λόγο σε καταστάσεις όπου η προσωπική ζωή του ατόμου είναι εκτεθειμένη στο κοινό. Μια προσεκτική άσκηση εξισορρόπησης με άλλα βασικά δικαιώματα θα είναι επομένως επιτακτική. Εντοπίζοντας αυτή την ισορροπία, ο χρόνος μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο, αν και δεν σημαίνει απαραίτητα ότι τάσσεται υπέρ της διαγραφής των πληροφοριών.

Η εφαρμογή του δικαιώματος λήθης - που κατοχυρώνεται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής προστασίας δεδομένων - φαίνεται πολύ πιο απλή, τουλάχιστον θεωρητικά. Σύμφωνα με το άρθρο 12 της οδηγίας 95/46 για την προστασία των δεδομένων (DPD), τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν "το δικαίωμα να διεκδικούν από τον υπεύθυνο της επεξεργασίας τη διαγραφή των δεδομένων, η επεξεργασία των οποίων δεν συμμορφώνεται με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας ". Το δικαίωμα διαγραφής στο άρθρο 12 μπορεί να εφαρμοστεί όταν ο υπεύθυνος της επεξεργασίας είτε δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του είτε αγνοεί τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων. Τρία στοιχεία στο πλαίσιο προστασίας δεδομένων θα αναλυθούν, εν προκειμένω: α) η ανάγκη για νόμιμο υπόβαθρο β) η αρχή του ειδικού σκοπού και γ) το δικαίωμα του υποκειμένου στο αντικείμενο των δεδομένων.

Όταν οι δραστηριότητες επεξεργασίας εξαρτώνται από τη συγκατάθεση του υποκειμένου δεδομένων, ο ελεγκτής θα πρέπει να σταματήσει την περαιτέρω επεξεργασία κατά την απόσυρση της συγκατάθεσης. Σύμφωνα με το άρθρο 29 όμως κάτι τέτοιο μπορεί να ασκηθεί μόνο για το μέλλον. Μόνο όταν ο ελεγκτής δεν μπορεί να παρουσιάσει οποιοδήποτε άλλο θεμιτό λόγο για περαιτέρω επεξεργασία, μπορεί το υποκείμενο να ζητήσει διαγραφή των δεδομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 6 της οδηγίας 95/46, τα προσωπικά δεδομένα μπορούν να υποβάλλονται σε επεξεργασία για όσο διάστημα είναι «αναγκαία για τους σκοπούς που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας (ή από τον τρίτο ή τους τρίτους στους οποίους απευθύνεται), εκτός αν τα συμφέροντα υπερισχύουν από τα συμφέροντα για τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων». Είναι αυτονόητο ότι η "ισορροπία συμφερόντων" δίνει μεγάλη ελευθερία στον ελεγκτή και είναι δύσκολο να αμφισβητηθεί από τα υποκείμενα δεδομένων. Παρόλα αυτά, αυτή η ισορροπία μπορεί να κυμαίνεται **διαχρονικά**, τουλάχιστον θεωρητικά.

Η αρχή του ειδικού σκοπού (άρθρο 6) αποτελεί ένα είδος αναφοράς βάσει της οποίας θα αξιολογείται με την πάροδο του χρόνου η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Εκτός από την ανάγκη να είναι συγκεκριμένος και ρητός, ο σκοπός πρέπει επίσης να είναι νόμιμος. Η ιδιαιτερότητα και η ρητή φύση θα είναι κατά κανόνα σχετικές μόνο στην αρχή, η απαίτηση νομιμότητας όμως θα είναι πιο ευαίσθητη στο πέρασμα του χρόνου. Εκφράζοντας τη γνώμη της σχετικά με τον περιορισμό βάσει του σκοπού, η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 διευκρίνισε ότι η επεξεργασία πρέπει - σε όλα τα διαφορετικά στάδια και ανά πάσα στιγμή - να βασίζεται σε τουλάχιστον μία από της νομικές βάσεις. Αυτή η απαίτηση υπερβαίνει το πεδίο εφαρμογής των λόγων νομιμότητας του άρθρου 7 και συνεπάγεται ότι ο

σκοπός της επεξεργασίας "πρέπει να είναι σύμφωνος με όλες τις διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας περί προστασίας δεδομένων, καθώς και με άλλους ισχύοντες νόμους (π.χ. εργατικό δίκαιο, δίκαιο των συμβάσεων, νόμος περί προστασίας των καταναλωτών, κ.λπ.). ". Καταλήγει λέγοντας ότι" η νομιμότητα ενός συγκεκριμένου σκοπού μπορεί επίσης να μεταβάλλεται ανάλογα με τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις και τις αλλαγές στην κοινωνία και τις πολιτιστικές συμπεριφορές ". Τα ίδια τα προσωπικά δεδομένα θα μπορούσαν επίσης να καταστούν περιττά, άσχετα ή ανεπαρκή για την επίτευξη του αρχικού (ή συμβατού) σκοπού. Τρίτον, κατ'αρχήν, το δικαίωμα διαγραφής μπορεί επίσης να επικαλείται όταν πρόκειται το υποκείμενο των δεδομένων να ασκήσει επιτυχώς το δικαίωμά του να αντιταχθεί. Αλλά, για να γίνει αυτό, θα πρέπει να προβληθούν επιτακτικοί και νόμιμοι λόγοι. Από την άποψη αυτή, ο χρόνος μπορεί να αποτελέσει ένα παράγοντα που αλλάζει το βάρος των επιχειρημάτων υπέρ ή κατά του δικαιώματος αντίρρησης.

Παρόλο που η οδηγία για την προστασία των δεδομένων αποτέλεσε αντικείμενο αρκετών υποθέσεων πριν το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) ήδη, το δικαίωμα διαγραφής δεν είχε αντιμετωπιστεί ποτέ μέχρι τη λεγόμενη υπόθεση Google Spain. Σε αυτή την περίπτωση, το ΔΕΕ ρωτήθηκε εάν οι μηχανές αναζήτησης εμπίπτουν ή όχι στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και / ή εάν υπόκεινται στο δικαίωμα διαγραφής όσον αφορά τα προσωπικά δεδομένα που αναφέρουν. Σύμφωνα με τον αρχικό ενάγοντα σε αυτήν την περίπτωση, ορισμένα από τα αποτελέσματα αναζήτησης της Google όταν εισάγει το όνομά του δεν είναι επίκαιρα πια. Το δικαστήριο αναγνώρισε ότι σήμερα είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ένα πολύ λεπτομερές προσωπικό προφίλ με μερικά μόνο κλικ, με πληροφορίες που παλαιότερα ήταν δύσκολο να βρεθούν. Η έλλειψη εδαφικών και χρονικών περιορισμών στη διάδοση πληροφοριών αποτελεί κίνδυνο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Το Ισπανικό Δικαστήριο διευκρίνισε περαιτέρω ότι ακριβή προσωπικά δεδομένα είναι δυνατόν να καταστούν ξεπερασμένα έναντι νέων γεγονότων. Ορισμένες από αυτές τις πληροφορίες θα μπορούσαν στην πραγματικότητα να προκαλέσουν κοινωνική, επαγγελματική ή προσωπική βλάβη στον ενδιαφερόμενο. Πράγματι, κάποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι ο αντίκτυπος των μηχανών αναζήτησης (μεταξύ άλλων) είναι τέτοιος που τα άτομα συνεχώς επισκιάζονται από ορισμένα γεγονότα που ανήκουν στο παρελθόν / γεγονότα που ίσως να μην είναι ακριβή - ή με αναλογικό τρόπο - αντιπροσωπεύουν τις τρέχουσες δυνατότητές τους. Θα μπορούσε ακόμη και να υποστηριχθεί ότι με τους σωστούς όρους αναζήτησης, η πρακτική ασάφεια στο Διαδίκτυο είναι ένας μύθος.

Οι ανησυχίες σχετικά με τη διαρκή αποθήκευση (προσωπικών) δεδομένων έχουν επίσης εκδηλωθεί στο πλαίσιο άλλου νομικού πλαισίου ενώπιον του ΔΕΚ. Στην υπόθεση DRI & Seitlinger¹¹⁴, η οδηγία 2006/24 για τη διατήρηση δεδομένων, αμφισβητήθηκε. Η οδηγία καθόρισε ότι η περίοδος διατήρησης δεδομένων μπορεί να κυμαίνεται από 6 μήνες έως 24 μήνες. Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι η νομοθεσία της ΕΕ υπερέβη τα όρια που επέβαλε η αρχή της αναλογικότητας στα άρθρα 7, 8 και 52 παράγραφος 1 του Χάρτη, μεταξύ άλλων επειδή: - η περίοδος διατήρησης είναι σχετικά ανοικτή, ενώ πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια προκειμένου να διασφαλιστεί ότι περιορίζεται στο απολύτως απαραίτητο.

¹¹⁴ Digital Rights Ireland and Seitlinger and Other Cases, C-293/12

Είναι δύσκολο να εξαχθούν σαφή συμπεράσματα σχετικά με το ρόλο του «χρόνου» σε ένα περιβάλλον προστασίας προσωπικών δεδομένων. Αυτό που μπορεί να ειπωθεί, ωστόσο, είναι ότι η έννοια φαίνεται να διαδραματίζει δύο ρόλους. Είτε, συνήθως, ο χρόνος είναι ένας παράγοντας που προσθέτει (ή αφαιρεί) βάρος στο αίτημα κατάργησης των προσωπικών πληροφοριών είτε στα αντιτιθέμενα συμφέροντα τους (π.χ. δημόσιο συμφέρον). Γενικά, η παλαιότερη πληροφορία είναι, η λιγότερο πολύτιμη αναφορικά με τη διατήρηση της. Ο δεύτερος ρόλος που ο χρόνος είναι δυνατόν να διαδραματίσει είναι εκείνος του δείκτη που ορίζει τη διαγραφή σε περιπτώσεις που έχει συμφωνηθεί ότι με την πάροδο μιας συμφωνημένης περιόδου διατήρησης δεδομένων αυτά θα διαγράφονται. Μερικές φορές, όμως, μάλλον μερικές άλλες συνθήκες που πληρούνται σε κάποια χρονική στιγμή είναι υπεύθυνες για την διαγραφή των δεδομένων και όχι ο ίδιος ο χρόνος. Αυτή είναι η περίπτωση όπου υπάρχει η αρχή του περιορισμού του σκοπού. Μόλις επιτευχθεί ο **δηλωμένος σκοπός**, δεν υπάρχει πλέον θεμιτό έδαφος για τη διατήρηση δεδομένων και, κατά συνέπεια, από εκείνη τη στιγμή και μετά, η διατήρηση δεδομένων δεν είναι πλέον νόμιμη. Αυτός ο δεύτερος ρόλος του χρόνου (του χρόνου ως οριακό δείκτη) έρχεται ιδιαίτερα στο προσκήνιο στο άρθρο 17 του Προτεινόμενου Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων. Στην πρόταση της Επιτροπής, τα υποκείμενα των δεδομένων θα μπορούν να επικαλεστούν το δικαίωμα όταν τα δεδομένα «δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν και επεξεργάστηκαν» ή όταν έχει λήξει η προκαθορισμένη περίοδος αποθήκευσης.

Εν συνεχεία, γίνεται προσπάθεια διερεύνησης του κύκλου ζωής της δημιουργίας και της χρήσης δεδομένων και πληροφοριών και επισημαίνουμε περιπτώσεις στις οποίες η απόφαση για το αν θα δημιουργηθούν / διατηρηθούν / διαγραφούν τα δεδομένα είναι σχετικά απλή. Αναγνωρίζουμε συγκεκριμένα σημεία στην επεξεργασία δεδομένων, τα οποία με τη σειρά τους υποδηλώνουν συγκεκριμένα σημεία ή χρονικές περιόδους, όπου η διαγραφή είναι λογική ή και απαραίτητη.

Πριν από την καταγραφή των πληροφοριών

Πριν από την πραγματική συλλογή και περαιτέρω επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μπορεί να ληφθεί απόφαση να μην συγκεντρωθούν καθόλου τα συγκεκριμένα δεδομένα. Δεδομένα που δεν συλλέγονται δεν απαιτούν απόφαση για τη διαγραφή ή τη διατήρηση τους αργότερα. Ο χρόνος που προηγείται της συλλογής δεδομένων επομένως, είναι σημαντικός για τους σκοπούς μας. Για παράδειγμα, αν κάποιος θέλει να καταγράψει φωτογραφίες ή βίντεο με την δραστηριότητα κάποιου άλλου και το υποκείμενο των δεδομένων συνειδητοποιεί την προετοιμασία, το άτομο μπορεί να του ζητήσει να μην το κάνει. Το υποκείμενο έχει γενικά ένα δίκαιο και ηθικό επιχείρημα να στηρίξει το αίτημά του, αν και υπάρχουν καταστάσεις όπου αυτό το προκαταρκτικό βήμα δεν μπορεί να εφαρμοστεί: εάν κάποιος συμμετέχει ενεργά σε μία διαδήλωση δρόμου, δεν μπορεί να απαιτήσει να μη πραγματοποιηθεί η καταγραφή της συμμετοχής - έχει γίνει, έστω και προσωρινά, μία δημόσια φιγούρα που ασκεί δημόσια καθήκοντα και η δραστηριότητά του είναι πληροφορία δημοσίου συμφέροντος, έστω και αν η συμμετοχή του αυτή θεωρείται προσωπικό του στοιχείο. Δεν είναι δυνατόν να γίνουν διακρίσεις ούτε σε ορισμένα

μέσα ενημέρωσης αλλά ούτε και σε φιλικούς ή μη δημοσιογράφους ή τηλεοπτικά κανάλια.

Αμέσως μετά την εγγραφή

Εάν το υποκείμενο των δεδομένων ανακαλύψει ότι τα προσωπικά του στοιχεία καταγράφονται ή μόλις έχουν καταγραφεί, μπορεί να ζητήσει την άμεση διαγραφή των πληροφοριών, αποτρέποντας έτσι τη διάδοση των καταγεγραμμένων πληροφοριών. Η πανταχού παρούσα συσκευή καταγραφής πληροφοριών σήμερα υπονοεί ότι τα άτομα μπορούν να είναι μέρος μιας τέτοιας σκηνης αμέσως και συνεχώς ιδίως (αλλά όχι αποκλειστικά) σε δημόσιους χώρους. Παρόλο που υπάρχει πίεση από τη βιομηχανία δεδομένων να καταγράφει και να διανέμει όλο και πιο προσωπικές πληροφορίες, το ηθικό δικαίωμα για αντιρρήσεις κατά των εν λόγω εγγράφων είναι αδιαμφισβήτητο.

Τα βασικά (έντυπα και ηλεκτρονικά) μέσα έχουν παραδοσιακά προνόμια στην καταγραφή και τη διανομή προσωπικών πληροφοριών. Αυτό αντανακλάται εν μέρει στη νομοθεσία που αφορά τον Τύπο, εν μέρει στην πρακτική των δικαστηρίων σε αγωγές που σχετίζονται με τον Τύπο και εν μέρει στους κώδικες της ηθικής των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Συνήθως, επιτρέπεται στα μέσα να καταγράφουν πληροφορίες σχετικά με αναγνωρίσιμα άτομα σε δημόσιους χώρους, για παράδειγμα, ως μέρος μιας μακρινής λήψης, ωστόσο, το ζουμ σε άτομα και η καταγραφή αυτών των πληροφοριών επιτρέπεται μόνο εάν δοθεί η συγκατάθεση των ενδιαφερομένων.¹¹⁵ Και πάλι, αυτή η απαίτηση για διαγραφή των καταγεγραμμένων πληροφοριών δεν μπορεί να εφαρμοστεί όταν τα πρόσωπα στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα εκτελούν δημόσιες λειτουργίες.

Όταν εκπνεύσει μια νόμιμη προθεσμία

Σύμφωνα με τον κανονισμό για την προστασία των δεδομένων, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων μπορούν νομίμως να επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα εφόσον είναι απαραίτητα για συγκεκριμένους σκοπούς. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την ικανότητα να πρέπει να αποδείξουν την ύπαρξη σχέσης μεταξύ των μερών μετά την λήξη της αρχικής σχέσης (π.χ. συμβατικές υποχρεώσεις). Μετά από αυτή την περίοδο δεν υπάρχει νόμιμο έδαφος για διατήρηση των δεδομένων. Στο ποινικό δίκαιο, πληροφορίες σχετικά με προηγούμενες καταδίκες φυλάσσονται σε επίσημα μητρώα μέχρι την εκπνοή της προβλεπόμενης από το νόμο προθεσμίας, μετά την οποία οι κατάδικοι δεν υφίστανται επιζήμιες νομικές συνέπειες. Παρόμοιες ημερομηνίες λήξης ισχύουν και για μικρά αδικήματα. Μετά αυτές τις ημερομηνίες, το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να λάβει καθαρό ποινικό μητρώο. Η λήξη των εν

¹¹⁵ Τα μέσα ενημέρωσης μπορούν να καταγράφουν τέτοιες πληροφορίες με προηγούμενη συγκατάθεση των ατόμων. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις όταν η προηγούμενη συγκατάθεσή ενδέχεται να χαλάσει μία κατάσταση. Σε τέτοιες περιπτώσεις, θα πρέπει να ληφθεί η συγκατάθεση αμέσως μετά την εγγραφή και αν η συγκατάθεση δεν δοθεί θα πρέπει να διαγραφεί αμέσως. Ευρέως γνωστά παραδείγματα μιας τέτοιας κατάστασης είναι εκείνα της “candid camera” που τα θύματα έδωσαν τη συγκατάθεση τους μετά από συνειδητοποίηση του γεγονότος της καταγραφής (και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο όλα αυτά τα ραδιοτηλεοπτικά επεισόδια τελειώνουν με το γέλιο, και όχι με θυμωμένες αντιδράσεις).

λόγω προθεσμιών επιβάλλει γενικά την υποχρέωση του διαχειριστή των δεδομένων να διαγράψει τα δεδομένα. Το ενδιαφερόμενο πρόσωπο μπορεί επίσης να απαιτήσει τη διαβίβαση των δεδομένων του νωρίτερα σε άλλους ελεγκτές δεδομένων.

Όταν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις νόμιμης επεξεργασίας δεδομένων

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πραγματοποιείται χωρίς να πληρούνται οι προϋποθέσεις της νόμιμης επεξεργασίας δεδομένων, όπως προβλέπεται από τη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων. Τέτοιες καταστάσεις μπορεί να παρουσιαστούν, για παράδειγμα, όταν ένα υποκείμενο δεδομένων αποσύρει τη συγκατάθεσή του και τα δεδομένα του διατηρούνται και χρησιμοποιούνται παρά το ότι ο σκοπός της επεξεργασίας δεν υπάρχει πια. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο χρόνος δεν είναι ένας αυτόνομος παράγοντας, αλλά η νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων είναι περιορισμένη με την πάροδο του χρόνου (σε μεταγενέστερο στάδιο). Ένας πολύπλοκος παράγοντας εδώ είναι ότι τα υποκείμενα των δεδομένων μπορούν μερικές φορές να συνειδητοποιήσουν τη μη συμμόρφωση μόνο εκ των υστέρων, όταν, για παράδειγμα, ένα πρόσωπο αντιτίθεται στην επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων στον τομέα του άμεσου μάρκετινγκ. Πολλοί νόμοι άμεσου μάρκετινγκ υποχρεώνουν τους υπεύθυνους επεξεργασίας δεδομένων (οι έμποροι) να μην διαγράψουν τέτοια δεδομένα, αλλά να τα βάλουν σε ξεχωριστή λίστα, τη λεγόμενη «Λίστα Robinson». Όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις αυτής της κατηγορίας, η νομιμότητα επεξεργασίας εδώ είναι κατά κάποιο τρόπο περιορισμένη στο χρόνο. Ωστόσο, δεν υπάρχει κανένα δικαίωμα διαγραφής μετά από αυτό το σημείο, αλλά μόνο ένα είδος "φιλτραρισμένης χρήσης" των δεδομένων του ατόμου μελλοντικά.

Σε προκαθορισμένες (ή προεπιλεγμένες) ημερομηνίες

Τα ολοκληρωμένα συστήματα διαχείρισης ταυτότητας που βασίζονται στους χρήστες, οραματίζονται ένα δίκτυο συμβατών επεξεργαστών δεδομένων εντός των οποίων οι κανόνες ορίζονται από νόμους και μεμονωμένα συμβόλαια, ή καθορίζονται από τα ίδια τα υποκείμενα των δεδομένων και εφαρμόζονται αυτομάτως. Εάν το υποκείμενο δεδομένων δημοσιεύσει μια φωτογραφία σε έναν ιστότοπο κοινωνικού δικτύου μόνο για δύο εβδομάδες, μετά από αυτήν την ημερομηνία, η φωτογραφία θα διαγραφεί αυτόματα (και όχι μόνο από τον επεξεργαστή δεδομένων αλλά και από όλα τα συστήματα που τηρούν το ίδιο πρότυπο). Παρά τα πρότυπα εργασίας, το σχέδιο αυτό υπάρχει μόνο ως ένα όνειρο.

Από μια διαφορετική προοπτική, ο Mayer-Schönberger προτείνει μια σχετική ιδέα: κάθε προσωπικό δεδομένο θα πρέπει να έχει ημερομηνία λήξης μετά την οποία θα πρέπει αυτομάτως να διαγραφεί¹¹⁶. Τέτοιες ημερομηνίες λήξης μπορούν να οριστούν ως προεπιλεγμένα χαρακτηριστικά των δεδομένων αλλά μπορούν επίσης να οριστούν μεμονωμένα από το υποκείμενο των δεδομένων. Οι ημερομηνίες λήξης μπορούν να αλλάξουν πριν από τη διαγραφή των δεδομένων.

¹¹⁶ Mayer – Schönberger, 2009

Γκρίζα ζώνη: δεδομένα του αποθανόντος

Ο θάνατος είναι το απόλυτο σημείο καμπής στη ζωή των ανθρώπων, σηματοδοτώντας το τέλος της ύπαρξης του υποκειμένου υπό την προϋπόθεση όμως δεν σημαίνει αναγκαστικά το τέλος της απομνημόνευσης του αποθανόντος. Στα περισσότερα νομικά καθεστώτα, τα δεδομένα σχετικά με τον θανόντα δεν είναι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, αν και τα ουσιαστικά ανεξίτηλα δεδομένα του αποθανόντος μπορούν να περιστρέφονται σε υπηρεσίες που βασίζονται στον ιστό για μεγάλο χρονικό διάστημα. Στην περίπτωση του νεκρού, η διαγραφή μπορεί να επιβληθεί μόνο από επιζώντες. Στην περίπτωση αυτή δεν γίνεται λόγος για προστασία των προσωπικών δεδομένων, αλλά για προστασία από τη ζημία στη μνήμη ενός αποθανόντος ατόμου, και οι συγγενείς έχουν το δικαίωμα να ασκήσουν δικαστική προσφυγή. Μπορούμε να φανταστούμε την ιστορία των δεδομένων που σχετίζονται με έναν αποθανόντα ως μια εξασθενημένη γκρίζα ζώνη ή μια εικονική διαδρομή ενός κομήτη, που στην αρχή (στον φωτεινό πυρήνα του κομήτη) είναι πολύ κοντά στην προσωπικότητα του νεκρού και μέσα από το πέρασμα του χρόνου μετατρέπεται απλώς σε ιστορικά δεδομένα, βαθμιαία χάνοντας την προσωπική του φύση. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα δεδομένα που σχετίζονται με τον αποθανόντα μπορεί επίσης να αφορούν τους επιζώντες συγγενείς και ως εκ τούτου η απόφαση αν θα διαγραφούν τα δεδομένα εξαρτάται από περισσότερα στοιχεία και όχι μονάχα από το συμφέρον του αποθανόντος.

Ποτέ

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η διαγραφή δεν μπορεί ποτέ να επιβληθεί νόμιμα όπως τα προσωπικά δεδομένα των προσώπων που εκτελούν δημόσια καθήκοντα, τα οποία παράγονται σε σχέση με το έργο τους. Αυτά τα δεδομένα είναι αυστηρά προσωπικά επειδή σχετίζονται με ένα προσδιορισμένο ή αναγνωρίσιμο φυσικό πρόσωπο, αλλά το πρόσωπο αντιμετωπίζεται ως θεσμός και όχι ως άτομο και το δημόσιο συμφέρον υπερισχύει του ιδιωτικού συμφέροντος του ατόμου. Ομοίως, ούτε τα προσωπικά δεδομένα που δημοσιεύονται νόμιμα στα μέσα ενημέρωσης δεν μπορούν να διαγραφούν. Είναι αμφίβολο αν αυτός ο κανόνας ισχύει και για τα μέσα ενημέρωσης μέσω διαδικτύου, δεδομένου θεμελιώδης σκοπός του RTBF είναι ακριβώς να αντισταθμίσει τις ακούσιες συνέπειες της χρήσης νέων μέσων.

Ειδική περίπτωση: Θεσμικά όργανα διατήρησης της μνήμης

Αυτή η περίπτωση αντιπροσωπεύει έναν από τους πιο αμφιλεγόμενους τομείς της RTBF: ξεχνώντας το αρχεία και άλλα ιδρύματα διατήρησης της μνήμης. Η διεθνής κοινότητα αρχειοθέτησης αντιτίθεται σθεναρά στη θέσπιση της τέχνης. Αρχεία διαχείρισης λειτουργούν βάσει νομικών υποχρεώσεων, που έρχονται σε αντίθεση με το δικαίωμα στη λήθη ή τη διαγραφή των δεδομένων. Ιστορικά αρχεία τύπου (ιδίως αυτά συλλογή εγγράφων για το πρόσφατο ιστορικό) έχουν σκοπό να διατηρήσουν την ιστορία προς όφελος του μέλλοντος. Η κατάργηση των προσωπικών δεδομένων από τα αρχεία παραβιάζει το σκοπό αυτό. Ως εκ τούτου, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι, σύμφωνα με το σχέδιο κανονισμού της ΕΕ, η RTBF δεν εφαρμόζεται στο

βαθμό που η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι απαραίτητη για ιστορικούς, στατιστικούς και επιστημονικούς σκοπούς¹¹⁷.

Το δικαίωμα στη λήθη στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Το όραμα των Ηνωμένων Πολιτειών σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων έχει εδώ και καιρό αντιπαρατεθεί με την ευρωπαϊκή άποψη. Ενώ το όραμα των κρατών μελών της ΕΕ επικεντρώνεται στο άτομο¹¹⁸ και τα δικαιώματά του, οι Ηνωμένες Πολιτείες εφαρμόζουν μια στρατηγική εστιασμένη στην αγορά, με εθελοντικούς κώδικες δεοντολογίας, δημιουργώντας ένα λιγότερο συγκεντρωτικό νομοθετικό πλαίσιο με τους ειδικούς κανόνες¹¹⁹, όπου ο στόχος είναι να μειωθούν οι παρεμβάσεις από την πολιτεία. Η Ευρώπη θεωρεί ότι τα προσωπικά δεδομένα ως βασικό στοιχείο της ταυτότητας ενός ατόμου, επιτρέπουν την αποδοχή ενός δικαιώματος στη λήθη, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι γνωστό ότι δίνουν μικρότερη σημασία σε αυτά από ό, τι σε συμφέροντα που είναι περισσότερο "αναγκαία για την προστασία", όπως η εθνική ασφάλεια.

Σε αυτό το πλαίσιο, το ερώτημα σχετικά με το εάν υπάρχει ή θα μπορούσε να υπάρξει ένα δικαίωμα στη λήθη στις ΗΠΑ, αντιπροσωπεύει ένα θεμελιώδες στοιχείο για την προστασία της ιδιωτικής ζωής έναντι της ελευθερίας του λόγου, ειδικά όσον αφορά την επίλυση της σύγκρουσής τους, καθώς και τους περιορισμούς που το κράτος έχει την εξουσία να επιβάλει στο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και πόσο αποτελεσματικό είναι στην προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών του. Υπάρχει ένα στοιχείο που είναι σαφές: η επίσημη αναγνώριση του δικαιώματος στη λήθη από τον διατλαντικό γείτονά έχει αποκαλύψει βαθιές αδυναμίες στην αμερικανική κοινωνία, προκαλώντας σκληρές αντιδράσεις και στις δύο πλευρές¹²⁰. Αυτά τα ελαττώματα θα πρέπει να αντιμετωπιστούν τελικά, με αποτέλεσμα να απαιτείται κρατική παρέμβαση και δικαστική παρέμβαση. Σε αυτό το πλαίσιο, η εφαρμογή ενός δικαιώματος της ΕΕ στη λήθη μπορεί να είναι μια έγκυρη λύση. Ωστόσο, εάν θα οδηγήσει σε εξέλιξη ή υποχώρηση, θα μπορούσε να πει μόνος ο χρόνος.

Δεν μπορεί εύκολα να αμφισβητηθεί ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν έχουν δικαίωμα στη λήθη¹²¹. Τουλάχιστον, όχι με τον ίδιο τρόπο που οι ευρωπαϊκές χώρες το ορίζουν. Πρόκειται για τη χώρα που δεν διαθέτει ένα συνεκτικό, ομοιογενές ομοσπονδιακό νομικό σύστημα προστασίας δεδομένων και ιδιωτικού απορρήτου, αφήνοντας τους καταναλωτές και τους χρήστες στο έλεος των εταιρειών ή των ομοσπονδιακών κρατών που αποφασίζουν να λάβουν μέτρα για την προστασία της

¹¹⁷ Timing the right to be forgotten, A study into time as a factor in deciding about retention or erasure data, Paulan Korenhof, Jef Ausloos, Ivan Szekely, Meg Ambrose, Giovanni Sartor, Ronald Leenes, 2014

¹¹⁸ James Daley, 'Information Age Catch 22: The Challenge of technology to cross-border disclosure & data privacy', 2011, Sedona Conference Journal 6

¹¹⁹ Joel R. Reidenberg, 'Resolving Conflicting International Data Privacy Rules in Cyberspace', 1999-2000 Stanford Law Review 1316

¹²⁰ For an overview on these reactions see Sidhu (n 150)

¹²¹ Ιδείτε Karl S. Kronenberger, 'The tension between principles of "Sunshine Laws" και "The Right to be Forgotten": Trends in the treatment of personal information on the internet', 2014 Aspapore: Understanding Developments in Cyberspace Law 2. 158

ιδιωτικότητας των πολιτών τους. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής των Η.Π.Α. είναι διάσπαρτη και διασκορπισμένη σε διάφορους κρατικούς και ομοσπονδιακούς νόμους που ισχύουν συνήθως για συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων: πρόκειται για μια "σειρά συνονθυλευμάτων νόμων"¹²². Αυτό οδηγεί αναπόφευκτα σε διαφορές από κράτος σε κράτος και από πεδίο σε πεδίο, από την άποψη του πώς μπορεί να επιλυθεί το ίδιο νομικό πρόβλημα.

Παρά την έλλειψη ομοιογένειας, οι Η.Π.Α δεν είναι εξ ολοκλήρου ξένες σε ορισμένες παραλλαγές του δικαιώματος στη λήθη. Το αμερικανικό δίκαιο έχει στην πραγματικότητα μια μακρόχρονη εμπειρία στη «νόμιμη συγχώρεση»¹²³, μια έννοια που είναι βαθιά ριζωμένη σε διαφορετικά επίπεδα του νομικού συστήματος. Έχει μακρά παράδοση στην υπεράσπιση της προσωπικής ιδιωτικής ζωής, στα πρώτα χρόνια της ιστορίας, στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν οι επιστήμονες διερευνούσαν τη σύγκρουση μεταξύ των απειλών που δημιουργούσαν οι τότε σύγχρονες συσκευές όπως το τηλέφωνο και η φωτογραφία με την ιδιωτικότητα των πολιτών. Δηλώθηκε ότι "κάποιος που δίνει δημοσιότητα σε ένα θέμα που αφορά την ιδιωτική ζωή ενός άλλου προσώπου είναι υπεύθυνος για εισβολή στην ιδιωτική του ζωή, αν το θέμα που δημοσιεύεται είναι τέτοιο που (α) θα ήταν εξαιρετικά προσβλητικό για ένα πρόσωπο και (β) δεν αποτελεί νόμιμη ανησυχία του κοινού».

Ακόμη και η νομολογία έδειξε ότι τα δικαστήρια υποστηρίζουν τουλάχιστον τη δυνατότητα υποβολής αιτημάτων για προσβολή της ιδιωτικής ζωής με βάση την επιβλαβή αναφορά σε μη επίκαιρες πληροφορίες. Υποθέσεις όπως *Melvin κατά Reid* (1931)¹²⁴ ή *Briscoe κατά Reader's Digest Association, Inc* (1971)¹²⁵ αποδεικνύουν ότι τα αμερικανικά δικαστήρια έχουν ασχοληθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα με το κατά πόσον πρέπει να αναγνωριστεί το δικαίωμα στη λήθη, καθώς αποδείχθηκε η σημασία του αναφορικά με την επανένταξη.

Ωστόσο, σήμερα, τα δικαστήρια των ΗΠΑ εξακολουθούν να απορρίπτουν αιτήματα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής σε θέματα που τραβάνε την προσοχή των μέσων ενημέρωσης, εκτός εάν προκύψουν ορισμένες ειδικές ή εξαιρετικές περιστάσεις που θα δικαιολογούσαν εξαιρέσεις. Τέτοιες περιστάσεις μπορεί να προκύψουν στο ποινικό δίκαιο, όπου η μη αναφορά στις ποινικά κολάσιμες πράξεις θεωρείται σημαντικό μέρος της διαδικασίας επανένταξης και θεωρείται ότι επικρατεί έναντι του δικαιώματος ενημέρωσης του κοινού¹²⁶. Τα άτομα έχοντας αποκαταστήσει την υπόληψη τους αφού έχει περάσει αρκετός χρόνος για να θεωρηθεί ότι έχουν μάθει το μάθημά τους, μπορούν να ανακτήσουν τον έλεγχο της ζωής τους και να

¹²² Σύμφωνα με τον Andy Sellars, έναν δικηγόρο για τα ψηφιακά μέσα που στεγάζεται στο πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ

¹²³ Meg Leta Ambrose, *speaking of forgetting*, 2014

¹²⁴ Σε αυτή την περίπτωση, γίνεται λόγος για μία νοικοκυρά που εργάστηκε ως ιερόδουλη και η οποία κατηγορήθηκε για δολοφονία. Αν και αθώωθηκε καθώς οι κατηγορίες ήταν ελλιπείς, η δίκη της χρησιμοποιήθηκε ως το κύριο θέμα σε μια ταινία που έγινε μετά από επτά χρόνια, με το όνομά της να χρησιμοποιείται ρητά. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η χρήση του ονόματός της αναστέλλει τη διαδικασία επανένταξης της, ουσιαστικό στοιχείο του ποινικού συστήματος.

¹²⁵ Στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο δήλωσε ομοίως ότι η επανένταξη μπορεί να εξαρτάται από τη ρητή αναφορά στα προηγούμενα εγκλήματα του ενάγοντος.

¹²⁶ Tyler T. Ochoa, 'The Puzzling Purposes of Statutes of Limitation' [1997] Santa Clara Law Digital Commons

συμμετάσχουν σε παραγωγικές δραστηριότητες που μπορούν να προσθέσουν αξία στην κοινωνία. Ορισμένα μέρη, όπως η Νέα Υόρκη, απαγορεύουν ακόμη στους εργοδότες να αρνούνται την απασχόληση σε πρώην κατηγορούμενους μόνο με βάση το γεγονός ότι έχουν ποινικό μητρώο. Άλλοι προχωρούν ακόμη περισσότερο και συζητούν τη δυνατότητα "να αναβάλουν τους ελέγχους πριν από τις προκαταρκτικές αποφάσεις πρόσληψης".

Η προστασία των ανηλίκων θεωρείται άλλη δικαιολογημένη εξαίρεση. Η Καλιφόρνια έχει εφαρμόσει έναν νόμο (το λεγόμενο νόμο Eraser) που είναι παρόμοιος με την απόφαση του ΔΕΕ και επιτρέπει στους ανηλίκους να ζητούν να διαγραφούν τα δεδομένα τους. Η προστασία που παρέχεται στην περίπτωση των εγκληματιών ανηλίκων είναι επίσης πιο αυστηρή από ό, τι στην περίπτωση των ενηλίκων, καθώς θεωρείται ότι η επανένταξή τους έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να επιτευχθεί.

Οι διατάξεις περί πτωχευτικού δικαίου ενσωματώνουν επίσης την αρχή της «νομικής συγχώρεσης», τουλάχιστον όσον αφορά τους μεμονωμένους οφειλέτες. Ο νόμος περί πτωχεύσεων "δίνει στον ειλικρινή αλλά ατυχή οφειλέτη που παραδίδει για διανομή το ακίνητο που κατέχει κατά τη στιγμή της πτώχευσης, μια νέα ευκαιρία στη ζωή και ένα σαφές πεδίο για μελλοντικές προσπάθειες, χωρίς να παρακωλύεται από την πίεση και την αποθάρρυνση του προϋπάρχοντος χρέους". Αυτή η ευκαιρία που δόθηκε σε μεμονωμένους οφειλέτες, που αποτέλεσε μια «νέα αρχή», αποτέλεσε βασική αρχή του αμερικανικού συστήματος πτώχευσης για περισσότερα από εβδομήντα πέντε χρόνια. Η νομολογία (για παράδειγμα η *In Re Professional Sales Corp*), καθώς και η νομοθεσία (για παράδειγμα ο Κώδικας Πτώχευσης), δείχνουν τον περιορισμό του στίγματος της πτώχευσης απαγορεύοντας στους πρώην οφειλέτες να υφίστανται διακρίσεις ώστε να προβούν σε ένα αποτελεσματικό νέο ξεκίνημα.

Ορισμένοι συγγραφείς υποστηρίζουν ακόμη ότι το αμερικανικό νομικό σύστημα ενσωματώνει ήδη το δικαίωμα στη λήθη αλλά αυτό δεν έχει ακόμη προσαρμοστεί στον κυβερνοχώρο. Ο Joseph Steinberg, ειδικός ασφαλείας και διευθύνων σύμβουλος της SecureMySocial, εξηγεί πως η έλλειψη πληρωμής υποθήκης δεν θα εμφανιστεί στην πιστωτική σας έκθεση μετά από δέκα χρόνια, ακόμα και αν αυτές οι συγκεκριμένες πληροφορίες μπορεί να είναι σχετικές. Σύμφωνα με το νόμο, αυτός ο τύπος πληροφοριών αφαιρείται αυτόματα¹²⁷. Το πρόβλημα έγκειται στο ότι η έλευση της τεχνολογίας δεν έχει προσαρμοστεί σε αυτήν την απαίτηση, επιτρέποντας έτσι να εμφανίζονται παρόλα αυτά οι πληροφορίες στα αποτελέσματα αναζήτησης, παρόλο που έχουν διαγραφεί από πιστωτικές εκθέσεις - μια κατάσταση παρόμοια με αυτή του κ. Costeja-Gonzalez, στην Ισπανία. **Η διαφορά δεν εντοπίζεται συνεπώς στο ότι οι ΗΠΑ έχουν μια θεμελιωδώς διαφορετική άποψη για την προστασία των δεδομένων σε σύγκριση με την ΕΕ, αλλά στο ότι δεν έχουν ακόμη γίνει τα αναγκαία βήματα για την εφαρμογή πολιτικών που υπήρχαν ήδη στην αγορά.**

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί και η περίπτωση της Καλιφόρνια, η οποία έχει σημειώσει πρόοδο τις τελευταίες δεκαετίες ως προς την εξασφάλιση επαρκούς προστασίας των προσωπικών και ιδιωτικών πληροφοριών των καταναλωτών. Οι νομοθετικές της προσπάθειες, όπως ο νόμος περί ιδιωτικής προστασίας της ιδιωτικής

¹²⁷ Higinio Maycotte, 'America's 'Right to Be Forgotten' Fight Heats Up' (Forbes.com 2014)

ζωής στην Καλιφόρνια του 2003 ή οι πιο πρόσφατες τροποποιήσεις του νόμου της Καλιφόρνια περί παραβίασης των δεδομένων το 2013, επιβάλλουν περιορισμούς στη συλλογή και αποκάλυψη πληροφοριών σε περίπτωση παραβιάσεων της ασφάλειας. Αυτοί οι νόμοι, καθώς και άλλες νομοθετικές πρωτοβουλίες, όπως ο νόμος της Καλιφόρνια για τους ανήλικους, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2015 και αμφισβητήθηκε σθεναρά, αντιπροσωπεύουν μια συγκρίσιμη, αλλά όχι και πρώτη, προσέγγιση από τους Ευρωπαίους ομολόγους τους.

Ως εκ τούτου, το δικαίωμα στη λήθη υπάρχει στο αμερικανικό σύστημα: μπορεί να υπάρχει ως μια αποσπασματική έκδοση, αλλά η κύρια ιδέα είναι παρούσα. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί επειδή, όπως παρατηρούν ορισμένοι συγγραφείς, η έννοια της «συγχώρεσης και της λήθης» θεωρείται εγγενές τμήμα της ανθρώπινης φύσης¹²⁸ και ως εκ τούτου περιλαμβάνεται νόμιμα ως αρχή του νομικού συστήματος. Η παρουσία του σε πολλές από τις πολιτικές επιλογές των Αμερικανών, από τους ισχυρότερους υποστηρικτές των ανθρωπίνων ελευθεριών στον κόσμο, είναι δικαιολογημένη.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες μελετούν εδώ και χρόνια τη συνάφεια των εννοιών «συγχώρεσης και της λήθης» και σε ορισμένες περιπτώσεις την εφαρμόσαν όταν το έκριναν απαραίτητο. Η αμερικανική κοινωνία έχει τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή του δικαιώματος στη λήθη, καθώς στην πραγματικότητα έχει αναγνωρίζει ήδη μια εμβρυϊκή εκδοχή του σε κάποιες περιπτώσεις. Συνεπώς, πρέπει να τεθεί ένα άλλο ουσιαστικό ερώτημα: μπορεί να υπάρξει δικαίωμα στη λήθη με τρόπο που να μοιάζει σε εκείνον της ΕΕ; Για να δοθεί απάντηση σε αυτήν την ερώτηση, πρέπει να αναλυθούν δύο βασικές πτυχές. Πρώτον, αν η ισχύουσα νομική δομή θα επιτρέψει την εφαρμογή ενός δικαιώματος στη λήθη. Αυτό θα συνεπαγόταν την ανάλυση της Πρώτης Τροπολογίας και του Νόμου περί Ευπρέπειας στις Επικοινωνίες. Δεύτερον, εάν οι αξίες που είναι θεμελιώδεις για τους Αμερικανούς, όπως η ελευθερία του λόγου και η ελευθερία της αγοράς, είναι συμβατές με ένα δυνητικό δικαίωμα στη λήθη. Ένα κύριο πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι όσα δημοσιεύονται ηλεκτρονικά θεωρείται ότι περιλαμβάνονται στο πλαίσιο του ασφαλούς λιμένα της "ελευθερίας του λόγου", το οποίο βρίσκεται υπό την προστασία της Πρώτης Τροπολογίας. Η Πρώτη Τροπολογία, η οποία αναφέρει ότι "το Κογκρέσο δεν θα επιβάλλει κανένα νόμο που να επιτρέπει τον περιορισμό της ελευθερίας του λόγου ή του Τύπου", αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της αμερικανικής δημοκρατίας και αντικατοπτρίζει το ενδιαφέρον του κοινού για τη λήψη πληροφοριών, καθώς και το συμπληρωματικό ενδιαφέρον του τύπου για την παροχή ακριβών και χρήσιμων πληροφοριών στο κοινό. Οποιαδήποτε προσπάθεια περιορισμού αυτής της ελευθερίας λόγου μπορεί να θεωρηθεί ως λογοκρισία¹²⁹, οδηγώντας σε μαζική δημόσια κατακραυγή.

Αντιθέτως, η ΕΕ θεωρεί την ηλεκτρονική δημοσίευση πληροφοριών ως επεξεργασία δεδομένων, η οποία υπόκειται σε αρκετούς περιορισμούς βάσει της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων. Σε αντίθεση με το αμερικανικό σύστημα

¹²⁸ Από την αρχή της ύπαρξης μας, η λήθη ήταν ο κανόνας και η μνήμη η εξαίρεση », υποστηρίζοντας περαιτέρω ότι οι πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις οδήγησαν σε μετατόπιση των παραδειγμάτων των οποίων η πιθανή ανάγκη για διόρθωση πρέπει τουλάχιστον να αναλυθεί. (Mayer-Schönberger)

¹²⁹ Matt Ford, Will Europe Censor this Article?, 2014

όπου η ιδέα είναι ότι τα άτομα έχουν δικαίωμα έκφρασης και οι περιορισμοί μπορούν να εφαρμοστούν μόνο υπό συγκεκριμένες συνθήκες, το σύστημα της ΕΕ βασίζεται στην αρχή ότι η συλλογή και δημοσίευση πληροφοριών μπορεί να γίνει μόνο υπό συγκεκριμένες συνθήκες (π.χ. εάν υπάρχει νόμιμος σκοπός). Παρόλο που το σύστημα της ΕΕ προστατεύει την ελευθερία του λόγου μέσω του άρθρου 10 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ και του άρθρου 11 παράγραφος 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ο περιορισμός του είναι ήδη αποδεκτός ως νόμιμος σε πολλές περιπτώσεις και ως εκ τούτου αποδεκτός από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Ενώ, λοιπόν θα ήταν δυνατή η συμπερίληψη πρόσθετων όρων σε ευρωπαϊκά πλαίσια, το αμερικανικό σύστημα θα χρειαζόταν πολύ ισχυρότερη επιχειρηματολογία για να δικαιολογήσει την προσθήκη ενός τέτοιου περιορισμού.

Αν και επεκτάθηκε το πεδίο εφαρμογής της εγκαίρως, η προστασία της Πρώτης Τροποποίησης σχεδιάστηκε αρχικά για να καλύψει τη δημοσίευση κυβερνητικών πληροφοριών σχετικά με άλλους ανθρώπους, όπως δικαστικές αποφάσεις, γνώμες, εκθέσεις, περιλήψεις για το παρελθόν: βασικά, θα μπορούσαν τελικά να δημοσιευθούν, με λίγες εξαιρέσεις, όπως οι αριθμοί κοινωνικής ασφάλισης. Αυτό δικαιολογείται από την ανάγκη για διαφάνεια από τις κυβερνητικές αρχές και θεωρείται ως ένα από τα βασικά στοιχεία του δημοκρατικού συστήματος. Ωστόσο, σήμερα, η προστασία της Πρώτης Τροποποίησης αποσκοπεί κυρίως στην κάλυψη της ελευθερίας έκφρασης ατόμων και ιδιωτικών φορέων στην αγορά. Λόγω της φύσης του έργου των μηχανών αναζήτησης, θεωρείται τώρα ότι η πρώτη τροποποίηση καλύπτει επίσης την συλλογή των αποτελεσμάτων που προσφέρουν (Langdon κατά Google¹³⁰): Η περιγραφή της διαδικασίας που χρησιμοποιεί η Google αποκαλύπτει "την εγγενή υποκειμενικότητα στον τρόπο με τον οποίο τα αποτελέσματα συλλέγονται ", χρησιμοποιώντας κριτήρια όπως η ποιότητα και η δημοτικότητα στην αξιολόγηση ιστοσελίδων. Για παράδειγμα, οι αλγόριθμοι καθορίζουν τη δημοτικότητα των ιστοτόπων αξιολογώντας τον αριθμό των άλλων ιστοτόπων που συνδέονται με τον ιστότοπο που αναλύθηκε. Τα αποτελέσματα αναζήτησης Google θα ήταν επομένως γνώμη, όχι γεγονός.

Ακόμη και αν η προστασία αυτή δικαιολογείται από τον υποκειμενικό χαρακτήρα της δραστηριότητάς της, το ερώτημα είναι αν πρέπει να εφαρμοστεί κάποιος περιορισμός. Η ελευθερία του λόγου σύμφωνα με την πρώτη τροποποίηση δεν είναι απόλυτη. Ορισμένα είδη ομιλίας μπορούν να απαγορευτούν, ενώ ορισμένα άλλα μπορούν να περιοριστούν ευκολότερα από άλλα. Μια απάντηση μπορεί να βρεθεί στη νομολογία. Ορισμένες αποφάσεις έχουν παραδεχθεί ότι η πρόσβαση σε πληροφορίες μπορεί και πρέπει να περιοριστεί σε ορισμένες περιπτώσεις. Το Ανώτατο Δικαστήριο του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α., αναγνώρισε ότι η "συλλογή πληροφοριών που δύσκολα μπορούν να αποκτηθούν" θα αυξήσει την προσβασιμότητά του, δημιουργώντας αδικαιολόγητες απειλές για το "συμφέρον της ιδιωτικής ζωής σχετικά με τη διατήρηση της πρακτικής σκοτεινότητας των πληροφοριών" . Στην υπόθεση Nixon v. Warner Communications, Inc., το Ανώτατο Δικαστήριο υπογράμμισε ότι τα

¹³⁰ Σε αυτή την περίπτωση, το δικαστήριο διαπίστωσε ότι τα αποτελέσματα αναζήτησης αποτελούν ομιλία σύμφωνα με την Πρώτη Τροποποίηση και ότι η Google, η Yahoo και η Microsoft είναι άνισες όσον αφορά τις συντακτικές αποφάσεις τους σχετικά με τον έλεγχο και τη διαγραφή από τα δίκτυά τους

δικαστήρια τέτοιου είδους πρέπει να διασφαλίζουν ότι η πρόσβαση του κοινού στις πληροφορίες δεν παρέχεται για «ακατάλληλους σκοπούς», όπως για παράδειγμα η ικανοποίηση ιδιωτικής κακοποίησης ή η προώθηση δημόσιου σκανδάλου. Το ίδιο όραμα συμερίζονταν και μερικοί μελετητές, οι οποίοι αναγνώρισαν ότι "ακόμη και στη σημερινή εποχή, όταν η πληροφορία είναι βασιλιάς, μερικές φορές λιγότερη πρόσβαση στις πληροφορίες είναι η πιο υγιής επιλογή πολιτικής".

Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι το αμερικανικό νομικό σύστημα είναι έτοιμο να αποδεχθεί έναν συμβιβασμό μεταξύ του δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφόρηση και της ελευθερίας του λόγου, αφενός, και του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και τη διατήρηση μιας προσωπικής ταυτότητας, αφετέρου. Η μόνη προϋπόθεση, επομένως, για το δικαίωμα στη λήθη να γίνει δεκτό ως νόμιμο σύμφωνα με την Πρώτη Τροποποίηση, θα ήταν μια σωστή, εμπεριστατωμένη και πειστική συλλογιστική σχετικά με το γιατί το συμφέρον για την προστασία της ιδιωτικής ζωής πρέπει να υπερσχύει της ελευθερίας του λόγου των μηχανών αναζήτησης. Αυτό δεν θα ήταν τόσο δύσκολο να φανταστεί κανείς, δεδομένου ότι υπάρχουν τέτοια επιχειρήματα. Εναλλακτικά, τα αποτελέσματα αναζήτησης που δημοσιεύονται από μηχανές αναζήτησης όπως το Google θα μπορούσαν να αρχίσουν να θεωρούνται ως εμπορικά λόγια, γεγονός που θα τα τοποθετούσε σε μια ενδιάμεση κατηγορία που θα απαιτούσε λιγότερη συνταγματική προστασία.

Μία από τις σημαντικότερες αξίες της αμερικανικής κοινωνίας είναι η ελευθερία του λόγου και η αντίθεση στη λογοκρισία. Αν και, όπως ήδη εξηγήθηκε, αυτές οι τιμές δεν είναι απόλυτες και μπορούν να υποστούν περιορισμούς, μια άλλη πτυχή πρέπει να αναλυθεί όταν συζητάμε για την πιθανή λογοκρισία της "ομιλίας" της μηχανής αναζήτησης. Ο ισχυρισμός εκείνων που υποστηρίζουν ότι αφήνουν τα αποτελέσματα της Google ανεπηρέαστα συμβάλλει στη διαφάνεια και την ακρίβεια όσον αφορά τις πληροφορίες που εμφανίζονται.

Υπάρχει, ωστόσο, ένα σημαντικό ελάττωμα σε αυτό το σκεπτικό: η Google παρεμβαίνει ήδη για να αλλάξει το αποτέλεσμα των αναζητήσεων. Είναι κατ'αρχάς ελεύθερο να δημιουργεί και να τροποποιεί αλγόριθμους με βάση τα αποτελέσματα που εμφανίζονται, τα οποία μπορεί να λάβουν υπόψη μια μεγάλη ποικιλία φίλτρων. Επιπλέον, με τη συμπερίληψη της δημοτικότητας ως παράμετρος, δημιουργείται ένας αυτοσυντηρούμενος φαύλος κύκλος στον οποίο τα άρθρα που είναι εξωφρενικά, σκανδαλώδη και που μπορεί να εμπίπτουν στην κατηγορία των άρθρων που πρέπει να εξεταστούν για διαγραφή υπό το δικαίωμα της λήθης, εμφανίζονται στις πρώτες σελίδες μιας αναζήτησης Google, αυξάνοντας ακόμη περισσότερο τον αριθμό των προβολών.

Δεύτερον, ήδη παρεμβαίνει σε ορισμένες περιπτώσεις επεξεργάζοντας τα αποτελέσματα που εμφανίζουν οι αλγόριθμοί τους. Η Google έχει παραδεχθεί ότι έχει παρέμβει με μη αυτόματο τρόπο για σκοπούς ασφάλειας (π.χ. κατάργηση σελίδων που ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια ή σελίδες που περιέχουν αριθμούς πιστωτικών καρτών), για νομικούς λόγους (για παράδειγμα, όταν το υλικό που παραβιάζει πνευματικά δικαιώματα εμφανίζεται ως αποτέλεσμα) spam (π.χ. με τη χρήση "πλήρωσης λέξεων-κλειδιών") ή απλώς όταν ο αλγόριθμος κάνει λάθη. Τέλος, όπως δείχνουν τα στατιστικά στοιχεία, η Google ακολουθεί δικαστικές εντολές για να

καταργήσει συνδέσεις μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις. Σε άλλες, κατορθώνει να τις παρακάμψει ερμηνεύοντας το πεδίο εφαρμογής και την εφαρμογή αυτών των αποφάσεων χρησιμοποιώντας τη δική του διακριτική ευχέρεια. Στην πραγματικότητα, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι το ποσοστό συμμόρφωσης της Google με τα αιτήματα των ΗΠΑ για την κατάργηση συνδέσεων έχει μειωθεί από ογδόντα τοις εκατό το 2010 σε σαράντα οκτώ τοις εκατό το 2012. Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι η Google δεν είναι μακράν η ουδέτερη οντότητα που γίνεται αντιληπτή. Στην πραγματικότητα, παρεμβαίνει περισσότερο από ένα που θα περίμενε και ίσως περισσότερο από το αναγκαίο, και σε αυτό το πλαίσιο, δεν μπορεί παρά να αναρωτηθεί ποια πραγματική βλάβη προσθέτοντας κάποια εξωτερικά φίλτρα θα προκαλούσε, εφ' όσον θα ευνοούσε ευρέως τα άτομα.

Επιπλέον, στις Ηνωμένες Πολιτείες η κρατική παρέμβαση πραγματοποιείται μόνο σε ακραίες περιπτώσεις, σε αντίθεση με τα ευρωπαϊκά κράτη, όπου η κυβέρνηση δείχνει πάντα μια πρακτική προσέγγιση για την οικονομία, επιβάλλει κανονισμούς και προστασίες για τα ασθενέστερα μέρη. Αυτή η διαφορά στην αντίληψη θα μπορούσε να παρατηρηθεί, για παράδειγμα, στην ύπαρξη και την προσφυγή στην αυτοβοήθεια στις ΗΠΑ ως κύρια μέθοδο ανάσχυσης του χρέους, ενώ στην Ευρώπη αυτή η μέθοδος είναι ακόμα στην αρχή. Ένα άλλο παράδειγμα, πιο κοντά στο θέμα, είναι η έλλειψη ομοσπονδιακής ενιαίας ρύθμισης με στόχο τη διευκρίνιση των παραμέτρων βάσει των οποίων πρέπει να προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα. Η ΕΕ, από την άλλη πλευρά, έχει έναν τέτοιο κανονισμό από το 1995, όταν τέθηκε σε ισχύ η οδηγία για την προστασία των δεδομένων.

Από αυτή την άποψη, το δικαίωμα στη λήθη μπορεί να θεωρηθεί ασυμβίβαστο με αυτό το σύνολο αξιών και μπορεί να απορριφθεί από ορισμένες ομάδες. Ωστόσο, στην πραγματικότητα, οι ΗΠΑ δεν έχουν μια τέτοια προσέγγιση ελεύθερης αγοράς, όπως μπορεί να φανεί. Αντίθετα, η αγορά «ασφυκτιεί από την υπερβολική και άσχημη γραπτή ρύθμιση», εκθέτοντας μια τάση κρατικού παρεμβατισμού. Αυτό είναι κάπως συνεπές με τη γενική κοινή γνώμη που θεωρεί ότι υπάρχει υπερβολική ρύθμιση στις ΗΠΑ, φοβούμενος ότι "υπερβολική ρύθμιση υπονομεύει το σύστημα ελεύθερων επιχειρήσεων", όραμα που τονίστηκε μετά την κρίση του 2009.

Το αμερικανικό νομικό πλαίσιο περιέχει τις απαιτούμενες αρχές για ένα δυνητικό δικαίωμα στη λήθη παρόμοιο με το ευρωπαϊκό. Το ερώτημα που ακολουθεί είναι εάν μια ενδεχόμενη αλλαγή του δικαίου ή της νομολογίας θα ήταν αποδεκτή από το ευρύ κοινό. Αν και η αμερικανική κυβέρνηση και τα αμερικανικά δικαστήρια είναι οι υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων, στην πραγματικότητα, ο πληθυσμός πρέπει να υποστηρίξει μια μεταβολή των παραδειγμάτων προκειμένου να γίνει αποτελεσματικός.

Για τους αμφισβητίες του δικαιώματος στη λήθη, τα στατιστικά στοιχεία μπορεί να φαίνονται σοκαριστικά. Μια έρευνα έδειξε ότι το εξήντα ένα τοις εκατό των Αμερικανών πιστεύει ήδη ότι είναι απαραίτητη κάποια έκδοση του δικαιώματος στη λήθη. Σχεδόν οι μισοί από τους ερωτηθέντες ανησυχούσαν για τα "άσχετα" αποτελέσματα αναζήτησης που μπορεί να βλάψουν τη φήμη ενός ατόμου. Αν και αυτή η έρευνα διεξήχθη σε μια μικρή δημοσκόπηση, τα αποτελέσματά της φαίνεται να συμβαδίζουν με τον τρόπο με τον οποίο ο ευρύς πληθυσμός βλέπει το ζήτημα.

Η Έκθεση Διαφάνειας της Google το 2014 δείχνει ότι ο αριθμός των αιτήσεων για την κατάργηση συνδέσμων που προέρχονται από πολίτες των ΗΠΑ ξεπερνά τον αριθμό των αιτημάτων από ευρωπαϊκές χώρες, ενώ ο αριθμός των αιτημάτων απορρόφησης από τις ΗΠΑ αυξάνει κάθε περίοδο αναφοράς. Αυτά τα αμφιλεγόμενα αποτελέσματα είναι ασυμβίβαστα με τη γενική άποψη ότι οι ΗΠΑ είναι ο πιο έντονος εχθρός της λογοκρισίας, ενώ η ΕΕ προτιμά να προστατεύει την ιδιωτική ζωή, αποκαλύπτοντας την τρέχουσα ένταση στην αμερικανική κοινωνία μεταξύ διατήρησης της φήμης του φύλακα της ελευθερίας του λόγου και προσαρμογής στις νέες τεχνολογικές προκλήσεις. Επιπλέον, ύστερα από την απόφαση του ΔΕΚ της Google για την Ισπανία, η ομάδα δικαιωμάτων των καταναλωτών, Consumerdog, ζήτησε από την Google να εφαρμόσει οικειοθελώς το ίδιο δικαίωμα στην Αμερική.

Επιπλέον, η ανησυχία των αμερικανών πολιτών για την ιδιωτικότητά τους, ειδικά στο διαδικτυακό περιβάλλον, επιδεινώθηκε μετά το σκάνδαλο Snowden. Μια έκθεση για το 2014 που εξετάζει τις αντιλήψεις και συμπεριφορές των Αμερικανών για την προστασία της ιδιωτικής ζωής διαπίστωσε ότι το 91% των ενηλίκων στην έρευνα "συμφωνούν" ή "συμφωνούν έντονα" ότι οι καταναλωτές έχουν χάσει τον έλεγχο του τρόπου συλλογής προσωπικών πληροφοριών που χρησιμοποιούνται από εταιρείες, ενώ το 88% των ενηλίκων "συμφωνούν" ή "συμφωνούν έντονα" ότι θα ήταν πολύ δύσκολο να αφαιρεθούν ανακριβείς πληροφορίες σχετικά με αυτές διαδικτυακά. Αν και αυτά τα αποτελέσματα μπορεί έχουν επηρεαστεί από τις έντονες συναισθηματικές αντιδράσεις που προκαλεί το σκάνδαλο της NSA, εκθέτουν μια λογικά έγκυρη τάση στην αμερικανική κοινωνία.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η ιδέα του δικαιώματος στη λήθη στον αμερικανικό χώρο δεν μπορεί πλέον να θεωρηθεί ουτοπία. Όχι μόνο ότι μια αλλαγή είναι δυνατή σε νομοθετικό επίπεδο, αλλά θα ήταν ευπρόσδεκτη από την πλειοψηφία των πολιτών και των εταιρειών των ΗΠΑ. Σαφώς, το αντίστοιχο στην Ευρώπη θα έχει σημαντικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση της μορφής του, και έτσι θα εργαστεί ακαδημαϊκά και η εγχώρια εισροή. Ωστόσο, πώς, πότε και σε ποια κατεύθυνση θα εξελιχθεί ακριβώς, μόνο ο χρόνος μπορεί να πει¹³¹.

Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Στην παρούσα εργασία, πραγματοποιήθηκε προσπάθεια ανεύρεσης της έννοιας του δικαιώματος στη λήθη ενώ παράλληλα αναπτύχθηκε ο προβληματισμός σε σχέση με το πώς αυτό έρχεται σε σύγκρουση με άλλα σημαντικά δικαιώματα και πώς αυτή επιλύθηκε σε κάποιες περιπτώσεις. Ακόμη, κατέστη σαφές ότι πρέπει να δοθεί μεγάλη σημασία στο στοιχείο του χρόνου καθώς φαίνεται να αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα που θα κρίνει την ισορροπία μεταξύ μνήμης και λήθης, μεταξύ του δικαιώματος στη λήθη και των κοινωνικών και ατομικών συμφερόντων

¹³¹ Ioanna Stupariu, Defining the right to be forgotten, a comparative analysis between the EU and the US, 2015

στη διατήρηση, διαμοιρασμό και πρόσβαση στις πληροφορίες¹³². Επιχειρήθηκε η σύγκριση των καθεστώτων, αναφορικά με το δικαίωμα στη λήθη, σε Ευρώπη και Αμερική ενώ, έκδηλη είναι η ανάγκη ύπαρξης ενός σαφούς νομικού πλαισίου που θα κατοχυρώνει το δικαίωμα στη λήθη στο μέλλον ώστε να διασφαλιστεί η νομική βεβαιότητα και η προβλεψιμότητα όταν γίνεται λόγος για διαχείριση των προσωπικών δεδομένων .

Το δικαίωμα στη λήθη είναι πιθανό να εκτιμηθεί περισσότερο εάν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η Stacy Synder κρίθηκε ακατάλληλη να διδάξει σε σχολείο λόγω μιας φωτογραφίας της, που αναρτήθηκε στο διαδίκτυο και την έδειχνε να πίνει αλκοόλ καθώς και το ότι στον Andrew Feldmar απαγορεύτηκε η είσοδος στις ΗΠΑ από τον Καναδά καθώς μετά από έρευνα στο διαδίκτυο, ένας αστυνομικός ανακάλυψε ότι είχε κάνει χρήση ναρκωτικών περίπου 3 δεκαετίες πριν¹³³. Η έννοια της κοινωνικής λήθης είναι αυτή που επιτρέπει «σε άτομα που απέτυχαν μια δεύτερη ευκαιρία» μια ευκαιρία να σταθούν εκ νέου στην κοινωνία. Πιθανολογείται ότι το δικαίωμα στη λήθη θα βοηθήσει πολλούς ανθρώπους να αποσύρουν τα προσωπικά τους δεδομένα από το διαδίκτυο. Αναμένεται ότι τα επόμενα χρόνια θα υπάρξουν ορισμένες νομικές ενέργειες σχετικά με την ορθότητα της "λήθης" των προσωπικών δεδομένων σε ορισμένες περιπτώσεις. Τότε και μόνο τότε τα όρια του δικαιώματος στη λήθη θα ερμηνευθούν σωστά μέσω της ερμηνείας του ΔΕΚ.

Όταν τοποθετείται δίπλα από το DPD, το GDPR είναι πιο λεπτομερές και περιέχει πιο περίπλοκες διατάξεις που μπορούν να καλύψουν ένα ευρύ φάσμα περιπτώσεων. Το επίπεδο προστασίας που παρέχεται στα υποκείμενα των δεδομένων είναι επίσης πολύ αξιόπαινο, ιδίως όσον αφορά τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, όπως το δικαίωμα στη λήθη, καθώς αυτό θα συμβάλει στην περαιτέρω προστασία τέτοιων συνόλων δεδομένων που είναι τόσο ευαίσθητα ώστε να επηρεάζουν αρνητικά τη ζωή του υποκειμένου των δεδομένων. Αυτά τα δικαιώματα, ορισμένα από τα οποία είναι καινοφανή, θα συμβάλουν μακροπρόθεσμα όχι μόνο στη βελτίωση του επιπέδου προστασίας των δεδομένων για τα πρόσωπα στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα αλλά και σε μεγάλο βαθμό στην παροχή ελεύθερης ροής πληροφοριών που θα προάγει την εμπιστοσύνη των υποκειμένων των δεδομένων σχετικά με την ασφάλεια αυτών και κατά συνέπεια την μεγαλύτερη ευκολία στην επιχειρηματική τους δραστηριότητα σε ολόκληρη την ΕΕ.

¹³² L. Mitrou και M. Karyda, EU's Data Protection Reform and the right to be forgotten – A legal response to a technological challenge, σελ. 18

¹³³ Victor Mayer-Schönberger, Delete: The virtue of forgetting in the Digital Age, (New Jersey: Princeton University Press, 2011), σελίδα 2

Βιβλιογραφία

- Απ. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2002, σελ. 150-151
- Γεωργιάδης Γεώργιος, Ο ν. 3471/2006 για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, Χροιά Ζ/2007, σελ. 19
- Έγγραφο Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Impact Assessment Accompanying the proposed Regulation, SEC(2012) 72 final.
- Ιγγλεζάκης Ιωάννης, Το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 2014, σελ. 40
- Κανονισμός 95/46/EC

- Καρακώστας, Προστασία της Ιδιωτικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 2004, 54 επόμενα
- Λαμπρόπουλος Βασίλης, Ξένοι Δικαστές για τη μεταχείριση των ιερόδουλων από την ΕΛ.ΑΣ, Η Εφημερίδα το Βήμα, δημοσιεύτηκε στις 11/12/2012.
- Μιχαηλίδης – Νουάρο, Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 1983 σελ. 376
- Σπύρος Μανουσέλης, Άρθρο με τίτλο «Η μηχανή της Μνήμης και της λήθης», 2014
- Φερενίκη Παναγοπούλου – Κουτνατζή, Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων
- Κωστής Παπαγιώργης, Περί Μνήμης
- Σύμβαση 108/28.1.1981 «για την προστασία των ατόμων από την αυτοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» του Συμβουλίου της Ευρώπης
- «Τι ισχύει για το Δικαίωμα Διαγραφής Δεδομένων από Μηχανές Αναζήτησης: Χρήσιμες Πληροφορίες σχετικά με το Δικαίωμα στη Λήθη». Διαθέσιμο στο <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/voithitika-kemena/ti-ishyei-gia-dikaioma-diagrafis-dedomenon-apo-mihanes>
- M. Ambrose και J. Ausloos, The Right to Be Forgotten Across the Pond, 2013 Journal of Information Policy
- Meg Leta Ambrose, speaking of forgetting, 2014
- Alessandro Acquisti at Carnegie Mellon talks about the ‘democratisation of surveillance’
- E Barendt, ‘Balancing freedom of expression and privacy: the jurisprudence of the Strasbourg Court’ (2009), Journal of Media Law
- Tobias Brautigam and Samuli Miettinen, Data protection, Privacy and European Regulation in the Digital Age
- John Bronsteen et al., Happiness and Punishment, 76 U. CHI. L. REV. 1037, 1050–53 (2009)
- Convention of Human Rights (Council of Europe publishing 2007)
- James Daley, 'Information Age Catch 22: The Challenge of technology to cross-border disclosure & data privacy', 2011, Sedona Conference Journal 6

- Andrew Elmore, *Civil Disabilities in an Era of Diminishing Privacy: A Disability Approach for the Use of Criminal Records in Hiring*, 2015
- European Commission, 'A Comprehensive Approach On Personal Data Protection In The European Union' COM (2010) 609 final
- Luciano Floridi, *Protection of Information and the Right to Privacy-A new Equilibrium*, Law, Governance and Technology Series 17, Springer, 2014,
- Eleni Frantziou, article, *Further Developments in the right to be forgotten: The European Court of Justice's judgement in Case 131 – 12, Google Spain , SL, Google Inc Agencia Espanola de Protection de Datos*, 2014
- Peter Fleischer, *Privacy & Innovation Conference at Hong Kong University*, 8 June 2015
- Matt Ford, *Will Europe Censor this Article?*, 2014
- Pino, G. (2000). *The Right to Personal Identity in Italian Private Law: Constitutional Interpretation and Judge-Made Rights*. In M. Van Hoecke & F. Ost (eds), *The Harmonization of Private Law in Europe*. Oxford: Hart Publishing
- Gerechtshof Amsterdam, *Ολλανδικού Νόμου για την προστασία των Δεδομένων* 31 March 2015
- Glensy, Rex D., *The Right to Dignity* (March 2, 2011)
- Google 'Transparency Report. European privacy requests for search removals'
- Graux Hans, Ausloos Jef και Valcke Peggy, *The Right To be Forgotten In the Internet Era*, Ambrose & Ausloos, 2013
- P De Hert, 'From the principle of accountability to system responsibility? Key concepts in data protection law and human rights law discussions.' *International Data Protection Conference*, 2011
- IProspect 'Nationale Search Engine Monitor Onderzoek' (2014)
- James Jacobs & Tamara Crepet, *The Expanding Scope, Use, and Availability of Criminal*
- Leta-Jones, *The Right to Be Forgotten*, 2016
- Claudia Kodde, *International Review of Law, Computers & Technology "Germany's 'Right to be forgotten' – between the freedom of expression and the right to informational self-determination"*
- J Akandji-Kombe, *Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights* (Council of Europe publishing 2007)

- Paulan Korenhof, Jef Ausloos, Ivan Szekely, Meg Ambrose, Giovanni Sartor, Ronald Leenes, Timing the right to be forgotten, A study into time as a factor in deciding about retention or erasure data, 2014
- Karl S. Kronenberger, 'The tension between principles of "Sunshine Laws" και "The Right to be Forgotten": Trends in the treatment of personal information on the internet', 2014
- Stefan Kulk, Researcher, "Freedom of expression and 'right to be forgotten' cases in the Netherlands after Google Spain", CIER Centre for Intellectual Property Law, Utrecht University, the Netherlands.
- J.D. Lasica, The World Wide Web Never Forgets, American Journalism Review, Ιούνιος 1998
- Laurence Lessig, Code: Version 2.0 (Perseus Books 2006)
- J. Lewis & Pub. POL'Y 177, (2008)
- A. Lombarte, The origins and importance of the right to be forgotten στην ημερίδα με θέμα 'The Right to be Forgotten' and Beyond: Data Protection and Freedom Of Expression In the Age Of Web 2.0, Διοργανωθείσα στις 12.6.2012 Από το Κέντρο Κοινωνικο-Οικονομικών Σπουδών Στην Οξφόρδη
- Higinio Maycotte, 'America's 'Right to Be Forgotten' Fight Heats Up' (Forbes.com 2014)
- Marshal McLuhan in: DANIEL J. SOLOVE, The Future of Reputation: Gossip, Rumor, and Privacy on the Internet (Yale University Press 2007)
- Norberto Nuno Gomes de Andrade and Lisha Chen-Wilson Paperback, Electronic Identity SpringerBriefs in Cybersecurity, 16 Jun 2014
- V Mayer – Schonberger, delete: The Virtue of forgetting in the Digital Age (Princeton University Press, 2009)
- Lilian Mitrou και M. Karyda, EU's Data Protection Reform and the right to be forgotten – A legal response to a technological challenge?
- S. Montelone, Privacy and Data Protection at the time of Facial Recognition: Towards a new right to Digital Identity, 2014
- Tyler T. Ochoa, 'The Puzzling Purposes of Statutes of Limitation' [1997] Santa Clara Law Digital Commons
- M. Oetheimer, Freedom of Expression in Europe: Case-law Concerning Article 10 of the European
- U. Pagallo και M. Durante, Legal Memories and the right to be forgotten

- Devah Pager, *Marked: Race, Crime, and finding work in the era of mass incarceration*, 2007
- Yves Poullet, 'Around the Concept of Privacy: Ethics and Human Rights in the Information Society?', 2008
- V. Reding, *The Upcoming Data Protection Reform for the European Union*, 2011, *International Data Privacy law*
- Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation)
- Marc Rotenberg, 'Fair Information Practices and the Architecture of Privacy (What Larry Doesn't Get)', 2001
- Joel R. Reidenberg, 'Resolving Conflicting International Data Privacy Rules in Cyberspace' ,1999-2000 *Stanford Law Review* 1316
- J. Rosen, *The Web means the end of forgetting*, *New York Times*, 2010
- J. Rosen, *Symposium Issue: The right to be forgotten*, 2012
- A Rouvroy, *Reinventer l' Art d' Oublier et de se Faire Oublier dans la societe de l' information? Version augmentee* (2008)
- Victor Mayer- Schonberger, *Delete: The virtue of forgetting in the Digital Age*, (New Jersey: Princeton University Press, 2011),
- Scanlon, *Adjusting rights and balancing values*, *Fordham Law Review*
- Paul M. Schwartz, *Property, Privacy, and Personal Data*, *Harvard Law Review*, Vol. 117, 2004
- Ioanna Stupariu, *Defining the right to be forgotten, a comparative analysis between the EU and the US*, 2015
- George Tamò, " Oblivion, Erasure and Forgetting in the Digital Age", 2014
- C. de Terwangne, *Internet Privacy and the Right to be forgotten*, 2012, *Revista de Internet, Derecho y Polotica*
- S Tippmann and J Powles, 'Google accidentally reveals data on 'right to be forgotten'requests'
- University of Dayton, *Facing the consequences of Facebook*, UD news
- Gabriel Waibel, "The right to be forgotten, a legal instrument for digital citizens", <https://unitn.academia.edu>
- Logan Danielle Wayne, *Comment, The Data-Broker Threat: Proposing Federal Legislation to Protect Post-Expungement Privacy*

- F Werro, the right to Inform v the right to be forgotten: a transatlantic class in a Colombi Ciacchi
- N. Xanthoulis, Conceptualizing a Right to Oblivion in the Digital World
- Zittrain, The Future of the Internet and How to Stop It, 2009

Ιστοσελίδες

- The rectification right in the data protection act of Italy, cf. Finocchiaro Pret. Roma, 6 May 1974, Grieco, in Foro Italiano, vol. 97, σελ. 1806-1809 (The case is available online in Italian at: <https://www.jstor.org/stable/pdf/23165543.pdf>)
- <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionId=9ea7d2dc30d6f624e2c13c3d4120b46e863558b1da9d.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxyMc3b0?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=EL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2350253>
- “news” Άρθρο με τίτλο «Η πιο τρομερή τιμωρία: Οι Ρωμαίοι διέγραφαν ανθρώπους από την ιστορία», 2014, διαθέσιμο στο <https://www.news.gr/kosmos/episthmonikes-anakalypseis/article/146795/h-pio-tromerh-timoria-oi-romaioi-diegrafan-anthrop.html>
- <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/einai-nomimi-i-epexergasia-poinikon-mitroon-ergazouenon-apo-tin-ergodotria-etaireia-apdph>

Νομολογία

- ΕΔΔΑ, S. and Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφυγής 30562/04 και 30566/04, απόφαση της 4.12.2008
- ΕΔΔΑ, P.G. και JH κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αριθμός προσφυγής 44787/98 απόφαση της 25.0.2001
- ΕΔΔΑ, Axel Springer AG κατά Γερμανίας, αρ. προσφυγής, 39954/08, απόφαση της 7.2.2012
- ΕΔΔΑ, Társaság a Szabadságjogokért κατά Ουγγαρίας, αρ. προσφυγής 37374/05, απόφαση της 14.4.2009
- ΕΔΔΑ, Autronic κατά Ελβετίας, αρ. προσφυγής 12726/87, απόφαση της 22.5.1990
- ΕΔΔΑ, Fredrik Neij και Peter Sunde Kolmisoppi κατά Σουηδίας, αρ. προσφυγής 40397/12, απόφαση της 19.2.2013

- ΕΔΔΑ, Delfi κατά Εσθονίας, αρ. προσφυγής 64569/09 απόφαση της 16.6.2015
- ΕΔΔΑ, Satakunnan Markkinapörssi Oy και Satamedia κατά Φιλανδίας, αρ. προσφυγής 931/13, απόφαση της 21.7.2015
- ΕΔΔΑ, Der Standard κατά Αυστρίας, αρ. προσφυγής 34702/07, απόφαση της 10.1.2012
- ΕΔΔΑ, Österreichischer v. Austria, αρ. προσφυγής 35841/02, απόφαση της 7.12.2006
- ΕΔΔΑ, Editions Plon κατά Γαλλίας, αρ. προσφυγής 58148/00, απόφαση της 18.5.2004
- ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Espanola de Proteccion de Datos, Mario Costeja Gonzalez απόφαση του Δικαστηρίου της 13.5.2014
- ΔΕΕ, C-212/13, František Ryneš κατά Úřad pro ochranu osobních údajů, απόφαση της 11.12.2014
- ΔΕΕ, C-101/01, Bodil Lindqvist, απόφαση του Δικαστηρίου της 6.11.2003
- ΔΕΕ, C-293/12 Digital Rights Ireland and Seitlinger and Other Cases
- Προτάσεις του Εισαγγελέα του ΔΕΕ Niilo Jaaskinen της 25.6.2013 στην υπόθεση C-131/12 παρα. 100